

ՀԱՄ. Կ. Կ. (Բ.) XV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ի. ԲՈԳՈՎՈՅ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ

≡ ԶԲԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ≡

ՅԵՎ

ՊԱՅԲԱՐԸ ԿՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍ

Թարգմ. Ա. Ա.

ԻՍՏԱՆԻ ՀԻՄԱՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ — ԵՐԵՎԱՆ
1928.

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ
обозначенного здесь срока

БЦК Госиздата РСФСР.

Зак. 1954. Р. Л.

33

2-7

18

18

ՀԱՄ. Կ Կ (Բ) XV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

33
Բ-78
Ի. ԲՈԳՈՎՈՅ

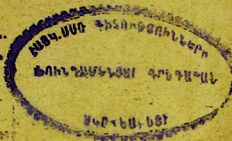
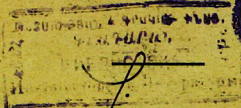
ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ

470
ԶԲԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ՅԵՎ

ՊԱՅԲԱՐԸ ԿՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ

Թարգմ. Ա. Ա.

Պետական Հրատարակչություն. — Յերեվան. 1928

№ 758

Գրառեպոստ № 770 (բ)

Տիւրաթ 2000

Պետերաւի առաջին տպարանի Վաղարշապատում

Ի՞նչ ուղիով ե ընթացում գյուղի զարգացումը,
կապիտալիստական, թե՞ սոցիալիստական.

Կոմունիստական կուսակցությունը գյուղական
պրոլետարներին և կիսապրոլետարներին (բատրակնե-
րին և չքավորներին) միշտ համարել և համարում ե
քաղաքի արդյունաբերական պրոլետարիատի հենարա-
նը գյուղում, գյուղացիության վրա ունեցած պրոլե-
տարական ազդեցության հաղորդիչը:

«Մեր հենարանը չքավորությունն է, բա-
րակն ել հետը: Դա մեր ազդեցության ամենա-
հավատարիմ հաղորդիչն է: Մեր դաշնակիցը, վո-
րին կարող ենք գրավել այդ չքավորության մի-
ջոցով, դա միջակ գյուղացիությունն է: Մեր թըշ-
նամին կուլակն է: Առանձին-առանձին չի կարե-
լի հարուցել չքավորության վերաբերյալ խնդի-
րները և միջակի վերաբերյալ խնդիրները»:

...—այսպես ե համառոտակի վորոշում ընկ: Բու-
խարինը կուսակցության քաղաքականության սահմա-
նումը գյուղում: Կուսակցության նոր կուրսը, խոր-
հուրդների աշխուժացման վերաբերյալ կուսակցության
քաղաքականությունը չի կարելի համարել (ինչպես
միջանի ընկերներ աշխատում են անել) վորպես փորձ
պրոլետարիատի ձեռքով միություն հաստատելու գյու-
ղացիության հիմնական մասսայի, մեր չերկրագործու-
թյան կենտրոնական դեմքի—միջակի հետ առանց չքա-

վորութիւնն և բատրակութիւնն մասնակցութիւնն և նրա կողքից անցնելով: XIV կուսկոնֆերենցիայի և Կենտրոնական Կոմիտեի 1925 թ. հոկտեմբերյան պլենումի վորոշումները, վորոնք հաստատուած են կուսակցութիւնն XIV Համագումարի կողմից, հիմնականում ուղղված են լեզուի ասն բանին, վոր կուսակցութիւնն և խորհրդային իշխանութիւնն միջոցով գլուղացիական չքավորութիւնը բաժան-բաժան լեզած, ապրուստի տրամադրութիւններով համակված խումը լինելուց դարձրեն իսկական կազմակերպված քաղաքական ուժ, գլուղում պրոլետարիատի հենարան՝ կուլակի, գլուղական եկոնոմիկայի կապիտալիստական տարրերի դեմ մղվող կազմակերպված պայքարի մեջ, միջակ գլուղացիութիւնն համար, պրոլետարիատի ու գլուղի չքավորութիւնն և միջակ գլուղացիութիւնն միութիւնն համար մղվող պայքարի գործում:

1927 թ. դեկտեմբերին տեղի ունեցած կուսակցական XV Համագումարն ամփոփեց կատարած մեր շինարարութիւնն աշխատանքները և սահմանեց գլուղատնտեսութիւնն սոցիալիստական վերակառուցման ուղիները: Գլուղի դասակարգային շերտավորման վերաբերյալ նշութերի մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնն հիմունքով Համագումարը միաձայն ջրեց մեր գլուղի կապիտալիստական դարգացման մասին տրոցկիստական ոպպոզիցիայի զրպարտութիւնը: Տրոցկիստական ոպպոզիցիան պնդում եր, թե

«գլուղի շերտավորումը նրանում ե կայանում, վոր միջակային մասսան իրանից արտադրում ե մի կողմից մարդիկ, վորոնք մանում են ունեոր

կուլակային խումբը, մյուս կողմից պրոլետարաց-
նում ե իր չքավորական-սակավազոր թեւը¹։

Ի՞նչ բան ե գյուղի կապիտալիստական զարգա-
ցումը։ Դա այնպիսի զարգացում ե, վորի ժամանակ
գյուղի միջակային մասսան կլանվում ե (քշվում ե)
լերկու խմբերի մեջ, լերկու բեկոնների մեջ։ Այդ բեկո-
ններից մեկի վրա աճում ե աղքատութունը, աճում ե
ավելի ու ավելի մեծացող թափով, աղքատացած գյու-
ղացիական մասսաներին ստիպելով կամ գնալ քա-
ղաք ե գործարանատիրոջ համար աշխատել, վորն ոգ-
տրվելով այն բանից, վոր բանվորական ուժի առաջար-
կը պահանջից գերազանցում ե, աշխատության համար
այնպիսի վարձ ե տալիս, վորը հազիվ-հազ ե բավակա-
նացնում, վոր մարդ քաղցից չմեռնի, կամ կուլակ-
հարեանի ճորտն ե դառնում։ Մյուս բեկուի վրա աճում
ե կուլակութունը՝ հետզհետե իր ազդեցությանը լին-
թարկելով գյուղացիության աղքատացող մասը։

Ցարական կառավարության կառավարելու ամ-
բողջ սխտեմը, հարկային ե վարկային քաղաքականու-
թյունը ե ընդհանրապես բոլոր միջոցները—այս բոլորն
ուղղված եր գյուղի կուլակային վերնախավին նպաս-
տելու համար։ Ցարական իրավակարգում հենց դրան
ել ծառայում եր գյուղական կոոպերացիան, վորը կա-
պիտալիստական տնտեսության սխտեմին եր հար-
մարվել։

Միանգամայն այլ դրութուն ե տիրում Հոկտեմ-
բերյան հեղափոխությունից հետո գյուղում, խորհրդա-

¹ Կուսակցութունը ե ուղղորդիկան XV Համագումարի նա-
խորյակին։ Սմիլգայի ճառը Կի-ի ե Կվէ-ի պլենումում։ Մոսկվա,
1927 թ.։

լին գլուղում: Հոկտեմբերյան հեղափոխության հետե-
վանքով գլուղը հավասարվել է Կուլակային վերնախա-
վը պառակտվել է Զբավորության աճումը կանգ է ա-
ռել: Հողագործության հիմնական դեմքը միջակն է դար-
ձել: Այդ կենտրոնական դեմքը տարեցտարի ամրանում
է շնորհիվ նրան, վոր չքավորական տնտեսություննե-
րը բարձրանում և աճում են:

Կուսակցության XV Համագումարում արած իր
զեկույցման մեջ ընկ. Մոլոտովը շատ հետաքրքիր մի
աղյուսակ է բերել Խորհրդային Միության աղյաբնա-
կության ըստ սոցիալ-տնտեսական խմբերի 1924/1925,
1925/1926 և 1926/1927 թ. թ. թվաքանակի և բաժան-
ման վերաբերյալ (այդ աղյուսակը կազմել է ԽՍՀՄ
Ժողկոմխորհի այն հանձնաժողովը, վորն զբաղվել է
ազգաբնակչության զատ-զատ սոցիալական խմբերի
տուրքադրման ծանրության հարցերի ուսումնասիրու-
թյամբ): Ահա այդ աղյուսակը (տես էջ 7-րդ):

Այս աղյուսակից լերևում է, վոր չքավորության
քանակությունը փոքրանում է. միջակային խումբն
աճում է. միջիչ աճում կա նաև լերրորդ խմբում, թեև
այդ խումբն ամբողջապես չի կարելի համարել, վոր
կուլակային խմբին է պատկանում (դրանում 2—3%
միջակնեի կան): XV կուսակցական Համագումարից
քիչ առաջ տեղական շատ կուսակցական կազմակեր-
պություններ են զբաղվել գլուղի դասակարգային շեր-
տավորման ուսումնասիրության հարցերով: Այդ ուսում-
նասիրության արդունքը կազմող նյութերը հաստա-
տում են այն միացյալ նյութերը, վոր ընկ. Վ. Մոլո-
տովն է մեջ բերել կուսակցության XV Համագումարին
արած իր զեկույցման մեջ: Այսպես, Հյուսիսային-Կով-

ԱՅԳԱԲՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԽՍԲԵՐԸ	Ինքնագործոն աղգարնակության կամ տնտեսությունների թիվը (աղգարներ.)		Հողագործ աղգարնակության համարագումարի վերջին և	
	1924—25 թ.	1925—26 թ.	1924—25 թ.	1925—26 թ.
Յերկրագործական	—	—	100	100
I. Պրոլետարիատ	2 700,0	3 000 0	4 ₃	5 ₃
II. Ժամկետով բանվ. չվարձող	19 059,0	18 470,0	88 ₇	87 ₄
1. Չբավորական խմբեր	6 070,0	5 441,0	24 ₀	21 ₀
2. Միջակային խմբեր	12 989,0	13 029,0	64 ₇	65 ₈
III. Ժամկետով բանվ. վարձող	1 234,0	1 327,0	6 ₀	7 ₀

կասում ըստ անասունների խմբավորման հետևյալ փոփոխություններն են ընկնում տեղի ունեցել. անասնազուրկ տնտեսությունները չկան — 1925 թվականին 42,7⁰/₀, 1926 թ. 40,1⁰/₀. մի գլուխ անասուն ունեցողները — 1925 թ. 27⁰/₀, 1926 թ. 26,5⁰/₀. յերկու գլուխ անասուն ունեցողները 1925 թ. 20,9⁰/₀, 1926 թ. 22,2⁰/₀. յերեք գլուխ անասուն ունեցողները — 1925 թ. 5,3⁰/₀, 1926 թ. 6,3⁰/₀. չորս գլուխ ունեցողները — 1925 թ. 4,1⁰/₀, 1926 թ. 4,9⁰/₀: Մերձվորլայան գերմանացիներին հանրապետություն մեջ անասնազուկ տնտեսությունների քանակությունը կը ճատվել և 63,1⁰/₀-ից (1922 թ.) մինչև 42,7⁰/₀ (1926

թ.): Ռյազանի նահանգում լեղջերավոր անասուններից զուրկ տնտեսությունների քանակությունը պակասել է $44,1^0/0$ -ից (1925 թ.) մինչև $42,7^0/0$ (1926 թ.): Պերմի շրջանում ձիազուրկների քանակը տարեցտարի փոքրանում է. 1924 թ.— $32,8^0/0$, 1925 թ.— $30,7^0/0$, 1926 թ.— $27,2^0/0$: Կովազուրկ տնտեսությունները ելավելի արագ են նվազում, 1924 թ.— $18,3^0/0$, 1925 թ.— $13,3^0/0$, 1926 թ.— $11,6^0/0$: Միևնույն ժամանակ նկատվում է լերկու կով ունեցող տնտեսությունների բավական արագ աճում, 1924 թ.— $16,1^0/0$, 1925 թ.— $20,9^0/0$, 1926 թ.— $24,3^0/0$: Ոմսկի շրջան (Սիրիբ). չքավորական տնտեսություն լեղել է—1925/26 թ. $42,2^0/0$, 1926/27 թ. $36,3^0/0$. միջակային տնտեսություն համապատասխան թվականներին— $45,4^0/0$ և $50,1^0/0$. ամուր միջակային (այսպիսի խումբ է սահմանել շրջկոմը)— $8,4^0/0$ և $9^0/0$. կուլակային— $6,2^0/0$ և $4,6^0/0$ ¹. Տարալի շրջան. 1925/26 թ. չքավորներ— $40,58^0/0$, միջակներ— $57,74^0/0$, կուլակներ— $1,68^0/0$. 1926/27 թ. չքավորներ— $34,94^0/0$, միջակներ— $62,68^0/0$, կուլակներ— $2,38^0/0$ ². Կուրսկի նահանգի Գրալվորոնի գավառ. տեղական կազմակերպությունների մշակած նյութերը ցույց են տալիս հետևյալ պրոցեսսը. «գավառում չքավորական տնտեսությունների քանակը փոքրանում է գլխավորապես իրանց տնտեսությունների ամրացման և միջակայինին անցնելու հետևանքով. միջակային տնտեսություններն ամրանում են, և միջիջ աճում են ունևորների և կուլակների խմբի տնտեսությունները»³:

¹ «Рабочий Путь», № 268, 1927 թ. 23 նոյ.

² «Советская Деревня», № 4, 1927 թ. 20 նոյ.

³ «Курская Правда», 1927 թ. 24 նոյ.

Այսպիսի տվյալներ կարելի չե բերել խորհրդային Միութիւն շատ-շատ շրջանների վերաբերյալ, բայց մեզ թվում է, թե բերածներն եւ լիովին բավական են տեսնելու համար գյուղացիութեան միջակ մասսայի աճումը, չքավորական տնտեսութեանների տնտեսապես բարձրանալու հետեանքից առաջացած աճումը, տեսնելու համար ռապիդիցիայի այն պնդումի անճշտութեանը, թե խորհրդային գյուղի տնտեսական զարգացումն ընթանալու չե և ընթանում է կապիտալիստական ուղիով:

Մեր խորհրդային գյուղի տնտեսական զարգացումը կընթանա և ընթանում է սոցիալիստական ուղիով: Կընթանա և ընթանում է սոցիալիստական ուղիով, վորովհետեւ ժամանակակից գյուղն ապրում է կատարելապես այլ պայմաններում, քան այդ չեղել է մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխութեանը, վորովհետեւ կոմունիստական կուսակցութեան և խորհրդային կառավարութեան ամբողջ քաղաքականութեանը գյուղում ուղղված է տնտեսութեան սոցիալիստական ձևերն ամեն կերպ խրախուսելուն, կապիտալիստական տենդենցիաների դեմ մաքառելուն: Մեզ մոտ հոդն ազգայնացված է և առևտրի չենթակա չե: Խորհրդային կոոպերացիան ոգնում է չքավորական-միջակային գյուղին վերակառուցելու իր տնտեսութեանը տեխնիկական ավելի բարձր հիմունքի վրա և նախ ընդհանրացնելով մատակարարման և սպառման պրոցեսները՝ սկսում է ընդհանրացնել նաև արտադրութեան պրոցեսները: Չքավորական-միջակային գյուղը կոոպերացիայի միջոցով զոգվում է պետական սոցիալիստական արդու-նաբերութեան հետ. խորհրդային պայմաններում կոոպերացիան դեպի սոցիալիզմը տանող լայն խճուղի չե

հանդիսանում: Խորհրդային իշխանութիւնն իր հարկային, վարկային և առևտրական քաղաքականութիւնն աշխարհի ձեռք և կիրառում, վոր քաղաքականութիւնը նպաստում և չքավորական-միջակայիկ տնտեսութիւններին աճմանը, ամրապնդմանը և կոլլեկտիւլացմանը մի կողմից և կանգնեցնում և գլուղում կուլակային վերնախավի աճումը մյուս կողմից:

«Վերջին տարիները կատարյալ պարզութեամբ ցույց են տվել, վոր հողի համայնացման, խորհրդային իշխանութեան տնտեսական և ընդհանուր քաղաքականութեան (ոգնութիւն գլուղացիութեան չքավորական և միջակային մասսաներին, կոոպերացիայի աճում, հողաշինարարութիւն, վարկ, հորկային քաղաքականութիւն և այլն) հիմունքով, ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր վերելքի պայմաններում, հիմնական գլուղացիական մասսաների տնտեսական վերելք և տեղի ունենում, նույն թիւում նաև գլուղացիութեան չքավորական մասսաների մի խոշոր մասի— ձիազուրկ և սակավացանք տնտեսութիւնների կրճատում» (XV կուսկոնֆերենցիայի վորոշումը):

Իհարկե, սխալ կլիներ մտածել, վոր մեզ մոտ բոլորովին կուլակային աճում չկա: Այդտեղ մի փոքր աճում կա, ինչպիսի կա նաև չքավորական տնտեսութիւնների վորոշ չափով պրոլետարացում: Սակայն այժմ մեզ մոտ միանգամայն բարեհաջող պայմաններ կան՝

«ղարգացնելու տնտեսական և քաղաքական աշխատանքը գլուղի չքավորների շրջանում,

վորոնք միջակ գյուղացիության հետ միասին հնարավորութիւն են ստանում կոոպերացիայի միջոցով մաքառելու աղքատութեան և քայքայման դեմ և վճռական պայքար մղելու կուլակութեան շահագործական ձգտումները սահմանափակելու համար»:

Զբաղորդւթյան ազգեցության անումը:

Զբաղորդւթյունը խորհուրդներում.

Գյուղի կուսակցական կազմակերպութիւնների թուլութիւնը և գյուղական չքավորութեան մեջ նոր ձևերով, նոր մեթոդներով աշխատելու համար նրանց անպատրաստ լինելը վորոշակի անդրադարձան այդ աշխատանքի առաջին քայլերի վրա: Գյուղական կուսակցական կազմակերպութիւնները նոր մեթոդներով գյուղական չքավորութեան մեջ աշխատելուն շատ թեքիչ ընդհուպ մոտեցան միայն 1926 թ. խորհուրդների ընտրութեան կամպանիայի ժամանակ: Բնական է, վոր սկզբնական շրջանում բավականին թերութիւններ կային: Կուսակցական կազմակերպութիւններից վոմանք անվերջ զբաղվում եին հաշիվներ դուրս բերելով, գյուղի տարբեր միջախավերի տոկոսային փոխհարաբերութիւնները պարզելով. ուրիշներն իրանցից բարձր կանգնած կազմակերպութիւններից «սպառիչ» կոնկրետ, ամեն մի մանրամասնութեամբ մշակված ցուցումներ ելին սպասում. յերրորդները վախենալով կուլակի մեջ պատասխան ոեակցիա առաջ բերելուց՝ չքավորութեան դռնփակ ժողովներ ելին կազմակերպում, ներս չթողնելով նույնիսկ այն միջակային ախտիվին,

վոր աշխատում եր կուսակցական կազմակերպության
և խորհրդի շուրջը, չորրորդները չքավորության ժո-
ղովների ղեկավարութունը հանձնում ելին խորհրդա-
լին, կոոպերատիվ և այլ հասարակական կազմակեր-
պությունների, հինգերորդները գյուղական չքավորու-
թյան ժողովները փոխում ելին գյուղացիների ընդհա-
նուր ժողովների և այլն: Չքավորութունը ժողովի ելին
հրավիրում գյուղական կատարողների միջոցով, ժո-
ղովների որակարգը ծանրացնում ելին ընդհանուր վե-
րացական հարցերով և այլն:

Թերություններ շատ կալին, սակայն և այնպես
հիմնականում խորհուրդների վերընտրական կամպա-
նիան (1926 թ.) գյուղական չքավորության մեջ հա-
րատե սխտեմատիկ աշխատանք վարելու լայն ծավալ-
ման վորպես սկիզբ ծառայեց:

«Չքավորության մեջ կատարած աշխատանքի,
մանավանդ խորհուրդների վերջին վերընտրու-
թյունների ժամանակ կատարած աշխատանքի
փորձն ամբողջովին հաստատեց չքավորության
կազմակերպման վերաբերյալ ԿԿ-ի պլենումի
սահմանած միջոցների ճիշտ լինելը: Չքավորու-
թյան ժողովները և չքավորության խմբերի աշխա-
տանքը կարգի դնելու առանձին-առանձին փոր-
ձերը ցույց տվին, թե ինչ ահագին նշանակու-
թյուն ունի խորհուրդների աշխուժացման և լայն
անկուսակցական ակտիվ ստեղծելու գործում
վարած աշխատանքը: Ամենուրեք, ուր վոր աշ-
խատանք ե կատարվել չքավորության հետ,
նկատվում ե չքավորության քաղաքական ակտի-
վության բարձրացում, կուսակցության և խոր-

հուրդների շուրջը չքավորական-միջակային մասնա-
սաների համախմբումն և վերընտրությունների
լավագույն հետեանքներ» (հոկտեմբերյան պլե-
նումի վորոշումները կիրառելու հաղմբությունի
վորոշումը)։

1927 թ. խորհուրդների վերընտրության կամ-
պանիան ստուգումն եր այն բանի, թե վորքան են ա-
ռաջ շարժվել տեղական կուսակցական կազմակերպու-
թյունները գյուղացիական չքավորության քաղաքա-
կան և տնտեսական կշիռը բարձրացնելու գործում։
Վերընտրական կամպանիայի հետեանքը լեղավ խոր-
հուրդներում չքավորության ազդեցության աչքի ընկ-
նող չափով ուժեղանալը։ Ոպպոզիցիան ասում եր, թե
«կուլակը հնարավորություն ե ստացել մուտք գործե-
լու խորհուրդները», թե «կուլակի քաղաքական և
տնտեսական նշանակությունը գյուղում անընդհատ
բարձրանում ե, նրա ազդեցությունը գյուղական խոր-
հուրդների վրա և հենց խորհուրդների մեջ աճում ե»։
Սկզբում, մեկ-մեկուկես տարի սրանից առաջ, մենք
խոսք ու զրույց ելինք լսում այն մասին, թե մեր
պետությունն «այնքան ել պրոլետարական չե», թե
խորհուրդների աշխուժացման «լոզունգը» «մեր լոզուն-
գը չե» (Տրոցկի), թե «խորհրդային իշխանության
ստորին հարկերը (գավառակային գործկոմները և գյու-
ղական խորհուրդները—Ի. Բ.) հեղեղվում են մանր-
բուրժուական տարերքով» (Կամենև) և այլն և այլն։

Թվերն ու փաստերը հակառակն են ասում։

Կուլակությունը և այլ անաշխատ տարրերը խոր-
հուրդների վերընտրություններին մասնակցելուց հե-
ռացվել են ընտրական իրավունքներից զրկելու միջո-

յով. Այսպես՝ 67.621.453 բնակիչ ունեցող ՌԽՖՍՀ 43.003 գյուղխորհուրդներում 1927 թ. վերընտրական կամպանիային ձայնի իրավունքից զուրկ ե չեղել 3,1 տոկոս, մինչ մոտավորապես նույնքան գյուղխորհուրդներում 1925/26 թ. վերընտրական կամպանիային «զրկվածները» կազմելիս են չեղել միայն 1,1⁰/₀։ Այդ զրկվածները բաժանվում են հետևյալ կատեգորիաների. ոգուտ քաղելու նպատակով վարձու աշխատանքի դիմող անձեր—10,2⁰/₀, անաշխատ չեկամուտով ապրողներ—4,7⁰/₀, առևտրականներ և միջնորդներ—20,2⁰/₀, կրոնական պաշտամունքի սպասավորներ և վարդապետներ—9,3⁰/₀, նախկին վոստիկանություն, ժանդարմերիայի և նման բաների գործակալներ, վորոնք ընտրական իրավունքներից զրկված են չեղել խորհուրդների վերընտրությունների վերաբերյալ հրահանգի 15-րդ հոդվածի համաձայն,—7,9⁰/₀, դատարանով դատապարտվածներ—4,7⁰/₀, խելագարներ և խնամակալություն տակ չեղողներ—2,7⁰/₀, ընտանիքի անդամներ մինչև 18 տարեկան հասակը, վորոնք ապրելիս են չեղել ընտրական իրավունքներից զրկվածների միջոցներով—40,3⁰/₀։

Ինչպես գյուղական, այնպես ել գավառակային գործկոմների մեծամասնությունը բաղկացած ե գյուղացիներից, ինչպես վոր հարկավոր եր սպասել։ Բայց իրանց գույքային դրությամբ հվքեր են այդ գյուղացիները։ Մեր տրամադրության տակ են գտնվում գյուղական խորհուրդների անդամ ընտրվածներին միասնական գյուղատնտեսական հարկով տուրքադրելու վերաբերյալ տվյալներ։ Այդ տվյալները թեև վերջնական չեն, բայց և այնպես խորհուրդների անդամներ

րի գուլքային զրության վերաբերմամբ վորոշ հասկացողութիւն տալիս են: Այդ տվյալներից հետեւյալ աղյուսակն է կազմված.

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ	Գյուղատնտեսական հարկից ազատվածն.	Հ ա ր կ ա տ ու ն ե ր				
		Մինչև 1 ա.	1—2 աութ.	2—5 աութ.	5—10 աութ.	10 աութից ավելի
Գյուղխորհուրդներ . .	21 ₈	25 ₃	21 ₅	19 ₀	7 ₁	4 ₁
Գյուղխորհուրդների նա- խագահներ	19 ₁	22 ₀	25 ₃	21 ₂	7 ₃	4 ₃
Գյուղխորհուրդների վեր- ստուգիչ հանձնաժողովն.	18 ₁	21 ₃	23 ₂	29 ₁	9 ₁	6 ₂
Խորհուրդների գավառա- կային համագումարներ	18 ₁	16 ₁	24 ₅	25 ₃	11 ₀	5 ₀
Գավառակային (ВОЛОСТНЫЕ)						
գործկոմներ	20 ₀	14 ₁	24 ₃	25 ₄	10 ₀	4 ₁
Գավառակային գործկոմ- ների նախագահներ . .	25 ₂	13 ₀	25 ₁	25 ₀	8 ₀	3 ₁
Գավառակային գործկոմ- ների վերստուգիչ հանձ- նաժողովներ	17 ₁	4 ₂	25 ₃	27 ₄	11 ₂	4 ₅

Այս աղյուսակը բացատրութիւնների կարիք չու-
նի. թվերն իրանք իրանց համար վկայում են¹:

1927 թ. գյուղխորհուրդների վերընտրութիւննե-
րը բանվորների աճման ավելացում տվին գյուղխոր-

¹ Այս աղյուսակում բերած թվերը և մյուսները վերցված
են ՀԽՍՀ խորհուրդների 1927 թ. ընտրութիւնների հանրագու-
մարները՝ տեղեկագրից: ՀամԳԳԿ-ի Կենտրոնական ընտրական
հանձնաժողովի հրատարակութիւն, Մոսկվա, 1927 թ.:

հուրդներում, խորհուրդների գավառակային համագումարներում, գավառակային գործկոմիտեներում, այլև գյուղխորհուրդների և գավառակային գործկոմիտեների նախագահների մեջ, Այսպես, 1925/26 թ. ՌԽՖՍՀ գյուղխորհուրդներում բանվորները (ներառյալ գյուղատնտեսական բանվորներին և բաժնեկիցներին) 2,9% ելին, 1927 թ. 4,3%: գյուղխորհուրդների նախագահներից բանվոր ելին 1925/26 թ. 2,2%, 1927 թ. 3,0%: խորհուրդների գավառակային համագումարներում բանվորները 1925/26 թ. 4,6%, ելին, 1927 թ.—6,3%: գավառակային գործկոմիտեներում բանվորները 1925/26 թ. 6,9% ելին, 1927 թ.—9,0%: գավառակային գործկոմիտեների նախագահներից բանվորներ ելին 1925/26 թ. 8,4%, 1927 թ.—10,0%:

Գյուղական խորհուրդներում կոմմունիստների և կոմլեքիտականների քանակը մեծանում է: Միջանի շրջաններում կոմմունիստների քանակն աչքի ընկնող տոկոսի չի հասնում: Այսպես, որինակ, Ուրալի շրջանում և Սիբիրում գավառակային գործկոմիտեների նախագահները համարյա գլխովին կոմմունիստներ են (Ուրալ—96,7%, Սիբիր—99,2%): Հյուսիսային կովկասում գյուղխորհուրդների նախագահների համարյա կեսը (45,7%) կոմմունիստներ են:

Փաստերն այս են: Սրանից հետո միթե կարելի չի լրջորեն պնդել, թե կուլակի առաջ մենք բաց ենք արել խորհուրդների դռները, թե չքավորությունը սրբված է խորհուրդներից, թե խորհուրդներում ուժեղանում է կուլակուլության ազդեցությունը:

Մենք պետք է ավելի ուժեղացնենք մեր ուշադրությունը դեպի խորհուրդները, պետք է աշխատենք

A 1915

564

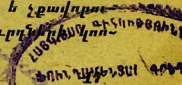
564

564

ամրացնել բատրակության և գյուղացիական չքավորության ազդեցութիւնը խորհուրդներում, կոոպերատիւների վարչութիւններում և այլ կազմակերպութիւններում: Անհրաժեշտ և այդ աշխատանքը դնել այնպեա, վորպեսզի հենց բատրակներից և չքավորներից դարձնվի անկուսակցական ակտիվը: Ճիշտ չեն վարվում այն ընկերները, վորոնք աշխատում են գյուղական չքավորության և բատրակության կազմակերպման աշխատանքը հակադրել անկուսակցական գյուղացիական ակտիվի լերևան բերելու և դաստիարակելու աշխատանքին: Գյուղացիական չքավորության կազմակերպման աշխատանքը կուսակցական ամբողջ աշխատանքի որդանական մասը կազմելով՝ ըստ գործի ելության նաև անկուսակցական գյուղացիական ակտիվի վերաբերյալ աշխատանքի մի մասն և (և մեծ մասը):

Գյուղացիական չքավորության ժողովները.

Տեղական կուսակցական կազմակերպութիւններն արդեն գյուղացիական չքավորության կազմակերպման աշխատանքում վորոշ չափով փորձ են ձեռք բերել: Տեղերի գործնականը ցույց և տվել, վոր չքավորության մեջ կատարվող աշխատանքի կազմակերպչական ձևերը, վոր գծել և կենտրոնական Կոմիտեի հոկտեմբերյան պլենումը և կոնկրետացվել են ԿԿ-ի Կազմբյուրոյի հունիսյան (1926 թ.) վորոշումով, լիովին կենսական են: Չքավորության մեջ կատարվող աշխատանքի ամենաստուգված ձևերից մեկն և չքավորության ժողովը, վոր հրավիրվում և խորհուրդներում

պերատիվների վարչութիւնների, գյուղացիական կոմիտեների վերընտրութիւններից առաջ և տեղական խոշոր հարցերի (հողաշինարարութիւն, բազմացանքսի անցնել, գյուղական կարիքների համար՝ ինքնատուրքադրում և այլն) դնելուց առաջ: Ընկ. Ստ. Կոսսիորը կուսակցութեան XV Համագումարում արած իր ղեկուցման մեջ այսպիսի տվյալներ ե բերում չքավորութեան ժողովների մասին. 10 նահանգներում և շրջաններում 1925/26 թվականին չքավորութեան 1.500 ժողովներ են տեղի ունեցել: Այժմ այդ նույն նահանգներում և շրջաններում գումարված ժողովները հասել են 18,000-ի: Չքավորութեան ժողովները հրավիրում և կայանալ ե տալիս տեղական կուսակցական կազմակերպութիւնն ինքը՝ այդ աշխատանքը վոչվոքի չհանձնելով և վոչ վոքի չվերալիազորելով: Չքավորութիւնը ժողովի հրավիրելու համար հարկ չկա դիմելու գյուղխորհրդի ոգնութեանը: Ամենից լավ ե հրավիրել անվանական ցուցակներով կամ կուսակցականների և կոմյերիտականների միջոցով: Կուսակցականներն ու կոմյերիտականները չքավորութեանն իմաց տալով ժողովի մասին՝ կարող են նրան նախորոք ծանոթացնել այն հարցերին, վորոնք դրված են որակարգում, չքավորին նախապատրաստել դրանց քննութեանը: Չքավորական ժողովները չերեք գաղտնիք չպետք ե դարձնել: Չքավորութեան ժողովներին անհրաժեշտ և հրավիրել միջակային ակաիվին: Ժողովներում չի կարելի իչարը գործադրել ընդհանուր, վերացական հարցեր՝ չքավորութեան ժողովը քաղաքագիտութեան դպրոցի վերածելով: Անհրաժեշտ ե դնել տեղական նշանակութիւն ունեցող հարցեր, կոնկրետ հարցեր, վորոնք անմիջապէս շոշափում

ինչ քաղաքում թաքնվում էին, սրանից չի կարելի աշխատիս չեղարկելը, թե չքաղաքում չեղարկվում է հետաքրքրվում և ընդհանրապես չափազանց հետաքրքրվում էին բոլորով, ինչ վերջին տեղի չեղարկում էին ցանկապատից դուրս: Տեղական կոնկրետ հարցի մասին խոսելիս, քննության առնելով աշխատ, միշտ կարելի է և պետք է մատնանշել, թե այդ հարցին ինչպես է նայում մեր կուսակցությունը, ինչպես է լուծվում աշխատանքի մասնաշաղկապ, ամբողջ չեղարկում մասնաշաղկապ: Ժողով հրավիրելն ու վարելը կուսակցական կազմակերպության ձեռքով, ժողովներում տեղական կոմիտեի անդամների ներկայությունը, բոլոր հարցերի գործնական ձևով դնելը, դեմագոգիայից (ամբողջական լուծումներից) կտրականապես խուսափելը, անխնայ գործելի խոստովանելից հրաժարվելը, հարցերն աշխատանքով և լուծելը, վերջին քաղաքական և տնտեսական կշիռն ածելով և ամրապնդվելով հանդերձ ամրանա միությունը միջակ գյուղացու հետ,— ահա աշխատանքի մեթոդը, վերջին հրաժեշտ է հիշել քաղաքական ժողովները հրավիրելիս և կախաճանդներ:

Կուսակցութեան վորոշ բջիջներ վոչ մի կերպ չեն
կարողանում չքավորութեան մեջ աշխատանքը ծավա-
լելու առիթ գտնել: Բայց ալդպիսի առիթներ կան ինչ-
քան վոր կուզես: Վերցնենք թեկուզ ինքնատուրքա-
դրումների հարցը: Հողային ԸՆԿԵՐՈՒՅՈՒՆՈՒՄ (ОБЩЕСТВО)
ինքնահարկադրումն ե կատարում շատ բազմազան
կարիքների համար (հովիվ վարձել, կամուրջը նորոգել,
գլուղը պահպանել, հրդեհաշիջային սրահ պահել, ընդ-
հանուր ժողովների համար քնակարան վարձել, զանա-
զան դատական ե հասարակական այլ գործեր վարելու

համար ծախսեր կատարել և այլն)։ Վորովհետև հողա-
լին ընկերության մեջ բոլոր հարցերի լուծման մեջ
մասնակցություն են ունենում և կուլակները, և ընդ-
հանրապես սահմանադրությամբ ընտրողական իրա-
վունքներից բոլոր զրկվածները, միշտ և ամենուրեք
հողալին ընկերությունների ժողովներում ղեկավարող
դեր խաղալով, ուստի և գյուղական չքավորությունը
և սակավազոր միջակությունը ճնշման ելինթարկվում։

Ահա ինքնատուրքադրման վերաբերյալ տվյալ-
ներ։ Այն գյուղացիական տնտեսությունները, վորոնք
մի տնտեսության համար 4 ուրբի 34 կոպեկ գյուղա-
տնտեսական հարկ են վճարում, ինքնատուրքադրմամբ
զանազան տուրքեր են վճարում 5 ուրբի 38 կոպեկ.
10 ուրբի 11 կոպեկ գյուղատնտեսական հարկ տվող-
ներն ինքնատուրքադրմամբ վճարում են 7 ուրբի 20
կոպեկ. 20 ուրբի 27 կոպեկ գյուղատնտեսական հարկ
վճարողներն ինքնատուրքադրմամբ վճարում են 4 ուրբ-
ի 66 կոպեկ¹։ Աղաղակող այլանդակություն։ Դա
նրանից ելինում, վոր ինքնատուրքադրման այս կամ
այն տուրքի բաշխումը տեղի չեն ունենում սովորաբար
«տների վրա» (որինակ՝ փոխադրության միջոցների
համար ամեն մի ծխից 50 կոպեկ)՝ անկախ տնտե-
սության կարողությունից և արդյունավետությունից։
Այսպիսով ինքնատուրքադրման ելինթարկվում նաև
գյուղատնտեսական տուրքից ազատված չքավորությու-
նը։ Հողալին ընկերությունը խիստ միջոցների չեն դի-
մում ինքնատուրքադրման վերաբերյալ զանազան տուր-
քեր չվճարողների դեմ։ Չվճարողների վրա ազդելու
միջոցների մեջ մենք տեսել ենք վորոշումներ զրկելու

¹ «Советское строительство», № 4 (9), 92 էջ. 1927 թ., Մոսկվա։

հողաբաժնից, մարգագետիններ հարելու իրավունքից, դրամական տուգանքի չենթարկելու, անասուններին հասարակական արոտատեղիները տանելու իրավունքից զրկելու, տեղական նշանակութուն ունեցող անտառների փայտից ոգտվելու իրավունքից զրկելու և այլն:

Այսպիսով ինքնատուրքադրման գործնականն ի դերն է հանում կուսակցության քաղաքականութունը գյուղական չքավորութունը հարկերից ազատելու գործում, նրան հարկի վերաբերմամբ այս կամ այն արտոնութունը տալու գործում¹:

Այժմ մենք այն վճռական ուղղութիւնն ենք բռնում, վոր գյուղական խորհուրդները հետզհետեւ ընդգրկեն հողային ընկերության ղեկավարութիւնը: Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտեն իր հրահանգչական ցուցումների մեջ հողաշինարարութեան և հողոգտագործման վերաբերյալ միութենական որենք մշակելու համար առաջարկում է որենքի մեջ մշակել գյուղխորհուրդները և հողային ընկերութիւնների փոխհարաբերութեան հարցը, հասարակութեան ընդհանուր ժողովներին գյուղի պրոլետարական և կիսապրոլետարական տարրերի վճռական ձայնի իրավունքով մասնակցելն

¹ Յերբ այս գիրքն արդեն շարված էր, հրատարակվեցին ՌԽՖՍՀ և ՈւՍՍՀ կառավարութիւնների վորոշումները գյուղական ազգաբնակչության ինքնատուրքադրման վերաբերյալ: Վորոշման մեջ դասակարգային սկզբունքն է կիրառվում: Հենց այդ վորոշումները կիրառելիս պետք է անպատճառ կազմակերպել չքավորութիւնը, վորովհետեւ կուսակցութիւնն աշխատելու յե իդերն հանել վորոշումները:

Ի. Բ

Նժան վորոշումներ են կայացրել նաև ԱՍՖՖՀ և ՀՍՖՀ կառավարութիւնները:

Խմբ

ապահովել (մինչև այժմ գործնականում այնպես է լիզել, վոր հովիվները, բատրակները, դարբինները և այլն ժողովներին ձայնի իրավունքից չեն ոգտվել-և հողային ընկերությունների ընդհանուր ժողովներում ծեծվող հարցերի լուծման մեջ վոչ մի մասնակցութիւն չեն ունեցել-և հողային ընկերություններում (ժողովներում) ձայնի իրավունքից զրկել այն բոլորին, ովքեր ձայնի իրավունքից զրկվում են խորհուրդների ընտրություններին: Այս հարցի վերաբերմամբ կուսակցութեան XV համագումարը վորոշ վորոշում է կայացրել: Համագումարը հանձնարարել է կենտրոնական կոմիտեին

«մշակել խորհուրդների և հողային ընկերությունների փոխհարաբերությունների բարելավման հարցն այնպես, վոր խորհուրդների ղեկավարող դերն ապահովվի, և հողային ընկերություններում (ժողովներում) ձայնի իրավունքից զուրկ լինեն խորհուրդների ընտրողների ցուցակներից հանվածները»:

Խորհուրդների և հողային ընկերությունների միջև այնպիսի փոխհարաբերություններ հաստատելու հարցը, վոր ղեկավարող դերն անբաժանելիորեն խորհուրդների ձեռքում գտնվի,—միմիայն համապատասխան ղեկընտ հրատարակելով չի լուծվի: Այստեղ հարկ կլինի մեծ աշխատանք կատարել: Իհարկե, այս աշխատանքը մասամբ հեշտացնում է դպրական հասարակութեան ժողովներում կուլակներին և հակապրոլետարական, հակախորհրդային այլ տարրերին ձայնի իրավունքից զրկելը, բայց միայն հեշտացնում է: Իսկ հիմնականը—խորհուրդների աշխատանքի ուժեղացումն է, լայն չքավորական միջակային մասսաների աչքում

նրանց հեղինակութիւնն ամրացումն եւ, խորհուրդներում,
նրա սեկցիաներում եւ հանձնաժողովներում առորջա-
ակտիւ աշխատանք կատարելու համար վորքան կա-
րելի չե շատ ընտրողներ ձեռք բերելն եւ, չքավորու-
թիւնն մեջ կատարվող աշխատանքի սաստկացումն եւ:

Հողալին ընկերութիւնների կազմի մեջ տեղի ու-
նեցող դասակարգալին պայքարը տեղական կուսակցա-
կան կազմակերպութիւնները պետք եւ առավելագուցն
չափով ռգտագործեն գլուղական չքավորութիւնն եւ բաա-
րակութիւնն կազմակերպման եւ միացման համար (մինչե
աւժմ աշխատանքի ալդ մասի վրա մեղ մոտ բավակա-
նաչափ ուշադրութիւնն չեն դարձրել, լեթե ավելին չա-
սենք): Ինչհա տեղական կուսակցական կազմակերպու-
թիւնը չկազմակերպի չքավորութիւնն՝ որինակի հա-
մար՝ ինքնատուրքադրման հարցերի միջոցով: Շատ
շահեկան աշխատանք եւ Նախորոք հրավիրել չքավո-
րութիւնն ժողով միջակալին ակտիւի հետ միատեղ: Ալդ
ժողովում մանրամասն մշակել ինքնատուրքադրման
նոր կարգը (որինակ՝ վճարվող գլուղատնտեսական
հարկի վորոշ տոկոս նշանակել)՝ ԻՅԲՃառուրբադրումից
լբավորութիւնը կաառելապես ազաաելով: Իսկ ապա
ալդ առաջարկներով դուրս գալ հողալին ընկերութիւն
ժողովին: Միջակների մեծ մասն ալդ հարցում անպալ-
ման կաաշտպանի չքավորութիւնը, չքավորութիւնն,
բաառակութիւնն եւ միջակների մեծամասնութիւնն միա-
ցած ճակատով ժողովի դուրս գալու հետեանքը կլինի
կուլակին հաղթելը, պրոլետարական դասակարգալին
գծի ուղղելը:

Հողալին ընկերութիւնն մեջ միայն ինքնատուր-
քադրման հարցերը չեն լուծվում: Ահա, որինակի հա-

մար, գլուղթղթակիցների լերկու թղթակցութուններ, վորոնք տպված են «Սելսկայա Պրավդա» լրագրում: Առաջին թղթակցության մեջ պատմվում է, վոր «Նովոսիբիրյան շրջանի Կոչենևսկի ռայոնի Յեպիֆանովսկի շենում ազատ հողամասեր կան: Այստեղ թե կարգին խոտհարք է լինում և թե կարելի չե հարոս (խամ, հանգստացող վարելահող, ցիլ) պատրաստել: Այս հողերը հողալին ընկերության կարգադրության տակ են: Հողը կարգին չի բաժանվում: Ամեն տարի լավ կտորներն ընկնում են միշտ միևնույն մարդկանց—ամենից հարուստների ձեռք: Այս կամ այն չքավորը դռներ ե մաշում—մի կտոր ե խնդրում խոտհարքի կամ հարոսի համար: Նա բաժին չունի: Բայց հաստ քսակ ունեցողներն ունեն»:

Նամակի վերջում հեղինակն այդ դրությունից դուրս գալու չևք ե առաջարկում - չքավորների ժողովները:

Յերկրորդ թղթակցության մեջ պատմված է այն մասին, թե ինչպես չքավորութունը կուսակցության տեղական բջի դեկավարությամբ պաշտպանեց իր շահերը խոտհարքները վերաբաժանելիս:

«Հարկավոր եր մարգագետին տալ չքավորության մի մասին և ունևոր գլուղացիների—այսպես կոչվող «զարեչնիկների» մի մասին: Բայց մարգագետին ել կա, մարգագետին ել, կան չոր հովիտներ, կան հարմար տեղեր և կան մանր հովիտներ, վորտեղ խոտը լավ է, բայց սալով գնալը դժվար է: Չքավորության և «զարեչնիկների» մեջ կռիվ ընկավ. «զարեչնիկներից մինը նախ-

կին տանուտեր եր, մշուսներն առևտրականներու
Զքավորութիւնը գտնում եր, վոր ամենահարմար
և խոտհարքի համար թեթև տեղերը պետք է տալ
թույլ տնտեսութիւններին: «Ջարեհնիկները»
պահանջում եկին վիճակ հանել.— ում ինչ բաժին
ընկնի, նրան ել տիրանա... Բջիջը ժողովեց չքա-
վորներին: Վրդովեցին «գարեհնիկները» և նույն-
պես շնորհ բերին ժողովը: Բայց բջի պաշտպա-
նութիւնն զգալով՝ չքավորներն իրանց շահերը
պաշտպանելու համար համարձակ դուրս յեկան:
Նրանք ասում եկին. ուժեղ տնտեսութեան համար
հեշտ բան է անհարմար խոտհարքից գլուխ դուրս
բերել, բայց յեթե վիճակն իրանց ընկնի, կմնա
վոր միանգամից իրանց տավարը ծախծխեն. մի-
ւնույնն է, ուժները չի պատիլ: Բջի ոգնութեամբ
չքավորութիւնն իր ասածի վրա պինդ կանգ-
նած մնաց և ավելի հարմար խոտհարքներն իր
վրա հաստատեց:

Գանի վոր գլուղական խորհուրդները դեռ չեն
կարողացել ամբողջովին ընդգրկել աշխատանքի բոլոր
ասպարեզները, քանի վոր գլուղխորհուրդների աշխա-
տանքը դեռ նյութական ամուր բազա (գլուղական
ինքնուրույն բյուջէ) չունի,— այստեղ, հողային ընկե-
րութեան մեջ են լուծվում և դեռ միառժամանակ լուծ-
վելու լին տնտեսական բնույթ ունեցող մի շարք հար-
ցեր, վորոնց ուղիղ լուծումով (բատրակութեան, գլու-
ղական չքավորութեան և միջակութեան շահերի պաշտ-
պանութեան տեսակետից) խիստ շահագրգռված է գլու-
ղացիութեան հիմնական մասսան: Յեւ գլուղական կու-
սակցական կազմակերպութիւնը այս բոլոր հարցերով

պետք և կազմակերպիչ չքավորութիւնն ու բատրակութիւնը, իսկ իրանց շահերը պիտակցող և այդ շահերը կազմակերպչորեն պաշտպանել սովորած չքավորութիւնն ու բատրակութիւնն իրանց լեռնից կտանեն միջակներին:

Չքավորության խմբերը: Գյուղում կասարվող աշխատանքի բաժնեները.

Տեղական կուսառիցական կազմակերպութիւնների ձեռքով հրավիրվող և կայացվող չքավորական ժողովներից հետո գյուղական չքավորութեան կազմակերպման լերկրորդ ձևն են հանդիսանում չքավորութեան խմբերը խորհուրդներում, կոոպերատիւիւների վարչութիւններում, գյուղացիական կոմիտեներում և այլն: Սակայն լիթե գյուղացիական չքավորութեան ժողովները տեղերում վորոշ չափով արդեն պատվաստվել են, մյուս կողմից չքավորութեան խմբերի կազմակերպման և նրանցում աշխատանքը կարգի դնելու գործն այնքան ել կարգին չէ: Չնայած ԿԿ-ի Կազմըկուրոյի պարզ վորոշումին չքավորութեան խմբերի մասին, վոմանք մինչև վերջին ժամանակներս պարզ գաղափար չունեին վորպես այդ խմբերի նպատակների մասին, այնպես ել դրանց կազմակերպչական հարցի վերաբերյալ: «Դերեկենսկիյ կոմմունիստ» («Գյուղական կոմմունիստ») Թերթի № 17—18-ում ընկ. Մ. Ոսվենսկին դրել ե այս հարցը—«հարկավոր ե արդյոք գյուղում չքավորութեան միասնական խումբ ունենալ»:

«Չքավորութեան խմբերի կազմակերպումներն են սկսում ամեն տեղ,—գրում ե նա:—Ընտրու-

թյուններից հետո խմբի կազմակերպչական ժողով են հրավիրում, խումբը կազմում, բայց դրանից դենը՝ վորպես որենք՝ չեն գնում»:

Այս լեքսոլթի պատճառը հեղինակի կարծիքով կայանում է նրանում, վոր խմբերը կազմվում են խորհուրդներում, կոոպերացիայում, գյուղկոմներում: Խումբը փոքրիկ է, ուստի և նա՝

«չի կարող վոչ հարկավոր չափով հեղինակավոր լինել հենց չքավորութան համար, վոչ բավականաչափ ազդեցիկ միավոր լինել»...

Յեւ հեղինակն առաջարկում է չքավորութան միասնական խումբ ստեղծել գյուղում: Չքավորութան խումբը պետք է կազմվի կուսակցութան բջջին կից: Նրա մեջ է մտնում չքավորական ակտիվը:

«Այդպիսի խմբի աշխատանքի բովանդակութուն պետք է դառնան այս կամ այն կերպ չքավորութան շահերը շոշափող վանազան մարմինների աշխատանքի բոլոր հարցերը»:

Իհարկե, ընկ. Ոսվենսկին իրավացի չե: Կուսակցական բջջին կից չքավորական միասնական խումբ կազմել—դա նվազագույն ընդդիմադրութան գիծն է նախ, և լեքսիքորդ՝ դա փորձ է խորհրդի, կոոպերատիվի, գյուղկոմի աշխատանքը փոխարինել չքավորութան խմբի աշխատանքով:

Ընկ. Գ. Սալնիկովը դիտելով Կուբանի ստանիցաների կոմմունիստների տրամադրությունները՝ չեկել է այն լեզրակացութան, վոր տեղական միջանի կոմմունիստներ հոգուտ միասնական խմբի չեն արտահայտվում այն պատճառով, վոր՝

«չքավորութան խմբի համար կատարվող աշ-

խատանքն անկասկած բարդացնում ե վորոշ չափով ստանիցալի հասարակական կյանքի ղեկավարումը՝ բջիջներից վորոշ լրացուցիչ ջանքեր պահանջելով: Ահա հենց այդ ել լերբեմն վախեցնում ե բջիջներին, այսինքն գոյութւոյն ունի ալն վախը, թե խմբերի աշխատանքը չեն կարող ընդգրկել իրենց ղեկավարութւամբ¹:

Իհնչ ե սա, լեթե վոչ նվազագուլն ընդդիմադրութւան գիծ:

Ընկ. Ոսվենսկու հավաստիացումը, թե քանակով փոքր խումբը հեղինակավոր, ազդեցիկ ե ալն չի լինիլ, վոչ մի քննադատութւան չի դիմանում: Այդ վճիռիդ, ձվ ե լեբը ե ապացուցել, թե վորքան մեծ լինի կոլլեկտիվը, ալնքան նա լավ կլինի գործնական աշխատանքի մեջ: Յերբ հարկավոր ե ժողովել գյուղական չքավորութւան ամբողջ մասսան, կուսակցական բջիջը չքավորութւան ժողով ե հրավիրում, ալդ ժողովում դնում են բլուրոյում կամ բջջի ժողովում մշակված հարցերը: Իսկ գյուղական չքավորութւան շահերի պաշտպանութւան խորհրդում, կոոպերատիվի վարչութւան մեջ, իրենց առորյա գործնական աշխատանքում ալդ աշխատանքին ուղղութւոյն տալ ալնպիս, վոր չքավորութւան շահերը լիովին հաշվի առնվեն, աշխատել, վոր խորհրդի, կոոպերատիվի աշխատանքի հետեանքը լինի գյուղի չքավորական խավի քաղաքականապես ե տնտեսապես ամրապնդումը,—ալս բոլորը կարելի լե ե պետք ե կատարել միալն խորհրդին, կոոպերատիվի վարչութւանը, գյուղկոմին կից չքավորական խմբում:

¹ «Красное знамя» 1927 թ. 30 հոկտ.,

Բջջին կից չքավորական խումբ, չքավորութիւն միասնական խումբ ունենալն, իհարկե, մեծ թեթևութիւնն է բջջի աշխատանքի մեջ, առանց այն ել ծայրահեղորեն ծանրաբեռնված գլուղական կոմմունիստներին աշխատանքի մեջ, բայց այդ թեթևութիւնը լոկ ձևական, արտաքին է: Բջջին կից միասնական խումբ ունենալն անպայման մի քաջ է խումբը չքավորական կոմիտեյի փոխարկելու (թող ձևով չլինի, այլ երութիւմը), դա խորհրդի, կոոպերատիվի վարչութիւնն աշխատանքի թուլացումն է, դա բատրակային և չքավորական ակտիվի գործնական հողի վրա աճեցնելու դանդաղացում է: Այդ քաղաքական մոմենտները, վորոնք բոլորում են անճիշտ կազմակերպումից, պետք է ծածկեն ավելի հարլուր, քան տոս մարդուց բաղկացած խմբի ղեկավարութիւնն, ավելի մեծ հեղինակութիւնն թեթևացման մասին դատողութիւնները:

Վոր միասնական խումբ ստեղծելու առաջադրութիւնը բոլորում է չքավորական խումբը «ձեռքի տակ» ունենալու ցանկութիւնից, իր աշխատանքը պարզացնելու ցանկութիւնից,—դա ցույց է տալիս նաև հետեյալը: Այս հարցն արծարծվում է չքավորութիւնն խմբեր կազմակերպելու ամենաառաջին քայլերում, արծարծվում է այն ժամանակ, յերբ մենք դեռ նոր ենք ընդհուպ մոտեցել այդ աշխատանքին (ինքն Ոսմենսկին գրում է,—«ամենուրեք սկսում են խմբեր կազմակերպելու գործը»...), յերբ կազմակերպման այդ ձևը դեռ ինչպե՞ս հարկն է հավանութիւնն չի ստացած, յերբ վերջապես խմբերի կազմակերպման հարցերն անհրաժեշտ չափով պարզ չեն վուչ միայն տեղական շատ ստորին աշխատակիցների համար, այլև ավելի բարձր կանգ-

նածներից վոմանց համար, Տեղերում շփոթել են չքավորութեան խումբը չքավորութեան ժողովի հետ, կուլեկտիվի կամ հողը համայնորեն մշակող ընկերութեան հետ: Բայց մենք միտք չունենք անեկզոտային դեպքեր պատմելու մեր կուսակցական այս կամ այն ստորին կազմակերպութիւնների աշխատանքի գործնականից, վորովհետեւ դիտենք նրանց աշխատանքի պայմանները, դիտենք մի շարք գլուղական բջիջներում աշխատող ընկերների քաղաքական և ընդհանուր քաղաքակրթական պատրաստութեան մակարդակը: Յեթի նրանց համար լիովին պարզ չի լեղել այն հարցը, թե ինչպե՞ս և կազմվում չքավորութեան խումբը, ինչ տարբերութիւն կա չքավորութեան ժողովի և չքավորութեան խմբի մեջ, գործնականապէս ինչպե՞ս կարգավորել չքավորութեան խմբերի աշխատանքը զանազան կազմակերպութիւնների (գլուղխորհրդի, կոոպերատիվի վարչութեան և այլն) կից, — դա լիովին հասկանալի չէ և ներելի: Վերցնենք միքիչ բարձրը: Ահա «Բակինսկիյ Ռաբոչիյ» («Բազմի Բանվոր») լրագիրը: Այնտեղ տպված է «Չքավորութեան խմբերը գլուղում» հոդվածը: Մասնանշելով գլուղական չքավորութիւն կազմակերպելու միջոցով միջակին նվաճելու անհրաժեշտութիւնը՝ հեղինակը գրում է.

«Սրա հետ կապված՝ կուսակցութեան առաջ ծառացել և այս խնդիրը. սկսել կուսակցութեան բջիջների շուրջը գլուղում այսպէս կոչվող չքավորութեան խմբեր կազմակերպել վորպէս խորհուրդների աշխուժացման գործում, իր կենսական շահերի իրականացման մեջ, խորհուրդների, կոոպերացիայի, գլուղկոմի և այլն աշխատանքում

իր ակտիվության բարձրացման մեջ չքավորության մասնակցության ավելի ճկուն ձև, և այդպիսով ապահովել չքավորության ազդեցությունն ու ղեկավարող դերը տեղական խորհրդային և հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքում»:

Պարզ է արդյոք, թե ինչ է ուղում ասել հեղինակը: Ընթերցողն իմանում է, թե ուր և ինչպես է կազմակերպվում չքավորության խումբը: Դուրս է գալիս այնպես, վորպես թե չքավորության խմբերը կազմակերպվում են կուսակցության բջիջներին կից («կուսակցության բջիջների շուրջը գլուղում չքավորության խմբեր կազմակերպել»...): Կամ գուցե հեղինակն ուղղակի պարզ չի արտահայտվել — «շուրջը» պետք է հասկանալ այնպես, վորպես թե հենց կուսակցությունն է կազմակերպում չքավորության այդ խմբերը: Լսեցեք շարունակությունը: Հեղինակը բացատրում է, թե ինչպես պետք է դնել չքավորության խմբի աշխատանքը, ինչով պետք է ղրադվի այս խումբը:

«Չքավորության խմբի աշխատանքը պետք է կրի պարբերական բնույթ»... «առանձին (?) կազմակերպություն չպետք է դառնա»... «չպետք է ունենա իր բանվորական ապալարատը և պետք է գտնվի ամբողջովին կուսակցության անմիջական ղեկավարության տակ»... «չքավորության խմբերն իրանց նիստերում պետք է նախորոք քննության լինթարկեն այն հարցերը, վոր դրվելու լին խորհուրդների, Ժողովների, կոոպերացիայի և հասարակական այլ կազմակերպությունների նիստին, միայն այն դեպքում, լերբ տվյալ

հարցի վերաբերմամբ անհրաժեշտ ե ունենալ
չքավորների միասնական կարծիքը»...

Յեւ տալ միջակ գյուղացիների հետ աշխատելու
կապի մասին («չքավորութւան խմբերի աշխատանք
պատկերացնել չենք կարող առանց միջակի մասնա-
կցութւան և ոգնութւան»), ուրիշ հարցերի մասին, բայց
ընթերցողն այնպես ել չիմացաւ, թե վորտեղ և ինչ-
պես են կազմակերպւում չքավորութւան խմբերը:

«Բակինսկիյ Ռաբոչի»-ն դեռ վոչինչ, Վերցնենք
«Կոոպերատիվնայա Ժիզն» («Կոոպերատիվային կյանք»)
թերթը: «Չքավորին ու բատրակին կոոպերացիան
մոցնել» հոգւածն ե: Հոգւածում պատմւում ե բատ-
րակների և գյուղական չքավորութւան կոոպերացման
ասպարիզում մեր ունեցած հաջողութւունների մասին
և ուղղակի կոոպերացիայի միջ չքավորութւան հետ
աշխատելու ուղիներ են գծւում: Տեսե՛ք՝ այստեղ ինչեր
են առաջարկւում:

«Մենք դեռ նոր սկսում ենք շոշափել չքավո-
րութւան խմբական կազմակերպման մեթոդները:
Առաջին փորձերը բարեհաջող հետեանքներ են
տւել: Տեղերում չքավորական ժողովները տեղի
յն ունեցել գլխավորապէս նախքան վերընտրու-
թւունները: Այս ու այնտեղ ստորին կոոպերա-
տիվների վարչական մարմինների վերընտրու-
թւուններին այսպիսի ոժանդակ միութւունները
(?—Ի. Բ.) նպաստել են ընտրւած անձերի սո-
ցիալական կազմի բարելաւումին: Չքավորութւան
և բատրակութւան ժամանակավոր ոժանդակ խմ-
բային միութւուններ ստեղծելը խիստ կերպով
թելադրւում ե ինքը կյանքը»...

Պարզ և արդյոք:—Ձեռն կարծում: Բոլորովին ընդհանրապես Սոսիալիզմ ինչ բան և—«Հրապարակության ոժանդակ միություններ» ընդհանրապես և «Հրապարակության ժամանակավոր ոժանդակ խմբային միություններ» մասնավորապես: Յեթե դա կոոպերատիվների վարչութիւններում գտնվող հրապարակային խմբերն են, հենց այդպես ել ակտք եր ասել, ասել նույնպես վորոշ և պարզ, ինչպես դա ասված և ԿԿ-ի Կազմարժնի հունիսյան (1926 թ.) վորոշումի մեջ («Հրապարակության խմբերը կարող են կազմվել խորհուրդներում, կոոպերացիայի վարչութիւններում և փոխոգկոմիների իրանց անդամների—բատրակների, հրապարակների կողմից»...): Հեղինակն ուզում և իրանից մի բան հնարել, մի ինչ-վոր մազալու բան: Յեւ փոխանակ պարզիպարզ պատմելու, թե գործնականապես ինչպես իրականացնել կուսակցութեան վորոշ հրահանգներ, նա տեղական կուսակցական կազմակերպութիւններին առաջարկում և «իրանց վրա վերցնել նախաձեռնութիւնը և իբրև փորձ միջանի շրջաններում ստեղծել հրապարակության և բատրակութեան խմբերի մշտական միութիւններ կոոպերացիայի աշխատանքի հիմունքով»...

Կուսակցական բարձր մարմինների միանգամայն պարզ վորոշումների այսպիսի անհասկացողութեան որինակները մենք կարող ելինք բազմապատկել, բայց բերածից ել պարզ և, վոր մենք աչնքան ել բավականաչափ ուշադրութիւն չենք դարձրել այս հարցի վրա, վոր գլուղական հրապարակային մեջ աշխատելու նոր ձևեր վորոնելու փոխարեն մեզ անհրաժեշտ և ակի ի հաստատուն կերպով դիմել հրապարակային խմբ-

րի կազմակերպմանը, նրանց գործնական աշխատանքը կարգի պցելուն: Մի շարք շրջաններում արդեն չքավորության խմբեր են կազմակերպված (վորպես գյուղխորհուրդներում, աչնպես ել կոոպերատիվների վարչութիւններում և գյուղկոմներում), և նրանց աշխատանքը արդեն դրական հետեանքներ ե տվել: Ընկ. Արբուզովը հետեյալ փաստերն ե բերում չքավորության խմբերի գործունեութիւնից: Կուսկովի գյուղատնտեսական վարկային ընկերության մեջ (Մոսկվայի նահանգում) չքավորության խմբերի նախաձեռնութեամբ կրճատված են վարչական ապարատի ծախքերը, կանոնավորված ե փոխատվութիւնների բաշխումը չքավորութիւնը կոոպերացնելու մեծ աշխատանք ե կատարված: Կաշիրի գավառի Մոկրինսկի կոոպերատիվին կից խմբի անդամները 20 չքավորական տնտեսութիւններ են մտցրել կոոպերացիայի մեջ: Սմոլենսկի նահանգի Քմարսկի գավառակում կոոպերատիվին կից չքավորության խումբը վորոշում ե կայացրել կոոպերատիվի վարչութիւնը գործից հեռացնելու վատնումների և փոխադրութիւնն ունեորներին հանձնելու համար. բջի ոգնութեամբ այդ վորոշումը կիրառվել ե, և նոր վարչության կազմի մեջ են մտել չքավորներ ու միջակներ: Պենզայի նահանգի Արշինովսկի խումբը ոահվիրա լե հանդիսանում գյուղում հողաշինարարության կիրառման մեջ, աչնտեղ առաջին անգամ նրա նախաձեռնութեամբ են սկսել խոտ ցանել: Նույն նահանգի Բոլշե-Դեմյանսկի գավառում չքավորության խմբերի նախաձեռնութեամբ կազմակերպված ե 6 գյուղատնտեսական արտել, իսկ Պարշինո գյուղում կազմված են մեքենաների 2 ընկերութիւններ, ուր մտել ե չքավոր

րության 60⁰/₀-ը¹։ Նորերս կուսակցության Վլատկայի գավառական կոմիտեն չքավորության խմբերի աշխատանքի հաշիվն ետրել։ 6 գավառակում կազմակերպված ե չքավորության 25 խումբ, վորոնցից 16-ը գլուղխորհուրդներին կից ե 9-ը վարկային կոոպերացիային կից։ 5 ամսվա ընթացքում չքավորության խմբերը կայացրել են 53 նիստ, վորոնցում քննված են 83 հարցեր։ Քննված հարցերի թվում եյական նշանակութլուն ունեն վարկերի բաշխման, սերմֆոնդերի կազմակերպման, բազմացանի անցնելու հարցերը, տնտեսության ռեֆորմի իրագործումը ե այլն։ Այդ աշխատանքից այսպիսի հետևանք ե ստացվել։ Անկուշինսկի վարկային ընկերության մեջ չքավորների բաժինը վարկերի բաշխման մեջ ավելացել ե 37—49⁰/₀-ով. 4 գլուղ ունեցել ե բազմացանք։ Սուլայսկի վարկային ընկերութլունը փոխանակ սնանկանալու (վոր սպասվում եր) 280 ուղւրի ոգուտ ե տվել կիսամյակում։ Չքավորության խմբերը գործնականապես մասնակցել են գլուղատնտեսական հարկերի վերաբերլալ նոր որենքի բացատրութլանն ազգաբնակութլան մեջ. խմբերի մի մասը մեծ հեղինակութլուն ե ձեռք բերել գլուղի չքավորների մեջ։ Նրանց վճիռներին բարլացակամ համակրանքով են վերաբերվում ե՝ միջակները²։

Կոտելնիկի գավառում չքավորության 39 խումբ կա։ Այդ խմբերը միացնում են 304 մարդ։ Վերջին ժամանակներս խմբերի աշխատանքում փոփոխութլուն ե տեղի ունեցել դեպի բարելավումը։ Խմբերի աշխատանքի ղեկավարութլունը կուսմարմինների կողմից

¹ «Кооперативная Жизнь», 1927 թ., № 271.

² «Вятская Правда», № 187, 1927 թ.։

ավելացել և։ Հետևանքն այն է լեղել, վոր միջանի խմբերում սկսվել է ծրագրային աշխատանք։ Ժողովներում սկսել են լուծվել գործնական հարցեր, ինչպես, որինակ, վարկերի, փոխառությունների բաշխումը, մեքենաների ընկերությունների կազմակերպություն, գյուղատնտեսության կոլլեկտիվացում, գյուղատնտեսական հարկի մասին, գների իջեցում, տնտեսության ռեֆորմի մասին։

«Զբաղորության խմբերը, վորպես չբաղորության համախմբման կազմակերպչական ձև, կուրանի շրջանում գործնական աշխատանքում պատվաստվում են և գործով իրանց ոգտակարությունն ապացուցել են։ Նրանց ոգտավետությունը լերեվացել է լերկու ուղղությամբ—համապատասխան կազմակերպությունների աշխատանքի վրա չբաղորության կողմից կազմակերպված ազդեցություն գծով և հենց չբաղորության համար դաստիարակչական գծով։ Այդ բանի շնորհիվ բավական հեշտանում է լերկու հիմնական խնդիրների լուծումն ստանիցայի աշխատանքի մեջ. դա հասարակական և պետական կազմակերպությունների աշխատանքում դասակարգային մերձեցման պահպանման խնդիրն է և չբաղորական ախտիվի դարբընման խնդիրը»¹։

Առաջին քալերն արված են և արված են հաստատուն կերպով։ Բայց արված են հենց միայն առաջին քալերը։ Այս աշխատանքը լայն ծավալով հենց նոր-նոր և սկսվում։ Մի շարք տեղերում դեռևս չեն ել

¹ «Красное Знамя», 1927 թ. 30 հոկտ.,

սկսել: Ահա միքանի ավելի բնորոշ հաղորդագրութիւններ.

«... Զբաւորութեան կազմակերպչական աշխատանքում նկատուում եւ չբաւորական խմբերի կազմակերպման թուլութիւն, միքանի կուսակազմակերպութիւններ լավ չեն հասկացել դրանց կազմակերպման եւ դրանցում աշխատանքը կատարելու կարգը: (կուսակցութեան Անդրկովկասյան լերկրային կոմիտեյի վորոշումից):

«... Գաւառում չբաւորութեան 12 խումբ կա... Յեթեւ ընտրական կազմակերպութեան մեջ չերևան եւ գալիս կուլակային բռնութեան սպառնալիք, ալն ժամանակ կուսակցութեան գաւկոմները չբաւորութեան խումբ կազմակերպելն այստեղ անհրաժեշտ են համարում: Վերընտրութիւններից հետո, չերը կուլակութիւնն անցած չի լինում կազմակերպութեան ղեկավարող կազմի մեջ, գաւմասկոմները ցրում են խումբը, համարելով, վոր նա հարկավոր չե, քանի վոր միայն չբաւորութիւնն ու միջակութիւնն ե ընտրված. նա, ասում են, ել անելու բան չունի»¹:

«... Գլուղական չբաւորութեան ժողովների աշխատանքը բավարար ե դրված, մինչդեռ չբաւորութեան խմբերի աշխատանքը դրված ե չափազանց թույլ: Դա նրանով ե բացատրվում, վոր դեռ այդ խմբերի, վորպես հատուկ ֆրակցիաների— վորոնք պետք ե կուսակցութեան ոգնութեամբ ամեն ուղղութիւն տան խորհրդային, կոռպերատիվ ե այլ կազմակերպութիւնների գործու-

¹ «Вятская Правда», № 56.

նեյությանը, — շատ թե քիչ կազմակերպված, մըշտական աշխատանք չկա՞:

«... Զբաղորուծյան աշխատանքը դեռ չի կրում բավականաչափ սիստեմատիկ, մշտական բնույթ: Զբաղորական խմբերի աշխատանքի փորձի բավականաչափ հաշվառում չկա: Մենք մեզ մոտ վոչինչ չգիտենք չբաղորուծյա՛ խմբերի ուրիշ կազմակերպութուններում, ուրիշ նահանգներում, շրջաններում և հանրապետութուններում կատարվող աշխատանքի արդյունքների մասին: Այդ փորձի համախմբում չկա, հաշվառում չկա վոչ միայն համամիութենական մասշտաբով, այլև տեղերում»¹...

Համագումարն առաջարկեց

«կազմել և ամրացնել խորհուրդներին և կոոպերատիվներին կից գոյութուն ունեցող չբաղորական խմբերն աջակես, վոր ժամանակ առ ժամանակ այդ խմբերը խորհրդակցութուններ կազմեն գյուղում և գավառակում (շրջանում) իրանց աշխատանքի փորձն իրար հաղորդելու համար»:

Կուսակցութունը չի ընդունել չբաղորուծյան խմբեր կազմել խորհուրդներից, կոոպերատիվների վարչութուններից դուրս, չբաղորուծյան խմբեր կազմել կուսակցության բջիջներին կից: Կուսակցութունը չի ընդունել նաև տրոցկիստական ոպպոզիցիայի առաջարկը՝ կազմելու «գյուղական չբաղորուծյան միու-

¹ Ընկ. Վսրեյկիսի. (Սարատով) հառը, «Правда» № 294, 1927 թ. 23 դեկտ.

² Ընկ Խատայեիչի (Թաթհանրապետութուն) հառը. «Правда», № 294, 1927 թ. 23 դեկտ.:

թխուն», վորը վոչ միայն չեւ բարձրիւ գլուղական չքավորության դրութիւնը, այլև նրան կկտրեր խորհուրդներէց, կոռպերացիայից, այդ կազմակերպութիւնների ներսում կատարվող ակտիւ աշխատանքից, և քանի վոր մեզ մոտ անընդհատ տեղի չի ունենում տնտեսական վերելքի պրոցեսս, տնտեսութիւնների ստորին տնտեսական խմբերից բարձրագուշին աստիճանաբար անցնելու պրոցեսս, չքավորական տնտեսութիւնները միջակային դառնալու պրոցեսս,— այդպիսի միութիւն կազմելով մենք վոչ միայն չենք ոգնիլ գլուղական չքավորութիւն քաղաքական և տնտեսական աճումին, այլ մեզ համար կստեղծենք մի շարք դժվարութիւններ, վորոնք կխանգարեն մեր այդ աշխատանքը:

«Մեր առաջ աչժմ դրված և խորհուրդների աշխուժացման և կոռպերատիվային հասարակայնութիւն հսկայական խնդիրը, և դա ստիպում և մեզ չքավորութիւն կազմակերպման գործը և նրա քաղաքական լուսավորութիւն գործը դնել գլուղի այդ հիմնական կազմակերպութիւնների միջոցով, և վոչ թե մեկուսացնել, վոչ թե անջատել չքավորութիւնը կոռպերացիայից, գլուղական խորհուրդներից վորպես հատուկ կազմակերպութիւններ» (Վ. Մոլոտով):

Խմբերի աշխատանքը պետք և կատարվի տեղական կուսակցական կազմակերպութիւն անմիջական ղեկավարութիւնով: Չքավորութիւն խմբին վոչ մի մշտական նախագահ, քարտուղար, նախագահութիւն կամ բլուրո հարկավոր չի: Խմբի ժողովները գումարվում են հարկավոր յեղած դեպքում նրա համար, վոր նախո-

րոք քննութեան լինթարկեն վորևե կարևոր հարց, վորը դրվելու լե խորհրդում կամ գլուղկումում, կամ նրա համար, վոր խորհրդի, գլուղկումի, կոոպերատիվի վարչութեան առաջ վորևե հարց արծարծեն: Այն ամենն, ինչ վոր վճռվում, վորոշվում ե չքավորական ժողովներում, դեռ չի համարվում վերջնական, անհապաղ կիրառման լինթակա խորհրդի կամ կոոպերատիվի վարչութեան կողմից: Դրանք նախնական վորոշումներ են, վորոշումներ, վորոնց պետք ե աշխատել ընդունել տալ կոոպերատիվի վարչութեան մեջ, խորհրդում: Վորպեսզի այստեղ ես վորոշումներն արագութեամբ անցնեն ե նրանց կիրառելու ժամանակ չքավորութեան քաղաքական տնտեսական կշռի բարձրացման հետ միաժամանակ ամրանա միջակ գլուղացու հետ ունեցած միութիւնը,—անհրաժեշտ ե խմբի առաջադրած բոլոր առաջարկութիւնները համաձայնեցնել միջակային ակտիվի հետ, այս կամ այն առաջարկութիւնը պարզաբանելիս հաշիւի առնել գլուղացիութեան միջակային մասի շահերը:

Կուսակցական կոմիտեներում (սկսած շրջանայինից մինչև Կենտրոնական Կոմիտեն) պետք ե գլուղի աշխատանքի բաժիններ հիմնվեն: Կուսակցական Համագումարում միջանի պատգամավորներ ընկ. Մոլոտովի զեկուցման առթիւ հանդես գալիս առարկում ելին գլուղի աշխատանքի բաժիններ հիմնելու դեմ: Գլուղացիական նահանգում,—ասում ելին նրանք,—կուսակցական ամբողջ կոմիտեն զբաղվում ե գլուղական հարցերով, համարյա ամբողջովին այդ հարցերով են զբաղված կուսակցական կոմիտեի կազմբաժինը ե այլ մասերը: Յեթե մի մարդ նստեցնենք գլուղի

աշխատանքի բաժնում,—միևնույնն է, վոչինչ չի փոխ-
վիլ. Ինթե շատ մարդ նստեցնենք,—դա կլինի նոր ապա-
րատների ծանրաբեռնում, և անկասկած տեղի կունենա
վորոշ պարավելիզմ¹:

Իհարկե, այդ ընկերներն իրավացի չեյին:

«Գյուղի աշխատանքի բաժինները կուսա-
կցութեանն այժմ շատ ոգտակար կլինեն: Նրանք
գյուղական չքավորութեան խմբերի գավառային
և նահանգական խորհրդակցութիւններ կհրավի-
րեն, նրանք ընդհանրապես պետք է ողնեն գյու-
ղի ամբողջ աշխատանքի ուժեղացմանը... Մակայն
այդ բաժինը պետք է միջիջ տարբերվի մեր սո-
վորական բաժիններից: Դա պետք է բաղկացած
լինի միայն հրահանգիչների խմբից և նրանց ղե-
կավարից —բաժնի վարչից, այդ գոծի համար վոչ
մի գրասենյակ չի պահանջվում, իսկ գյուղի աշ-
խատանքի համար հրահանգիչների խումբը, վոր
կոգնի խորհուրդների և կոպերացիայի բարելա-
վումին, մանավանդ ինկատի ունենալով նրա նոր
անելիքները, վոր կոգնի արհմիութիւններին
գյուղի աշխատանքին մասնակից անելուն, վոր
կոգնի կուլտուրական աշխատանք ծավալելուն,
կոգնի չքավորութեան կազմակերպելուն և նրա
պետքերին ճշտիվ բավարարութիւն տալուն և
այլն,— այդպիսի խումբը շատ հարկավոր է»:

(Վ. Մոլոտով—Յեզրափակման խոսք):

Գյուղի աշխատանքի բաժինների անելիքներից
մեկն է լինելու չքավորութեան խմբերի ներկայացու-

¹ Ընկ. Խատայեիչի (Թաթհանրապետութիւն) ճառը,
«Правда», № 294, 1927 թ., 23 դեկտ.:

ցիլների խորհրդակցութիւնների նախապատրաստութիւնն ու նրանց գումարումը: Զբաւորութիւն խմբակների ներկայացուցիչների գաւառակային, ռայոնային, գաւառային, շրջանային և այլն խորհրդակցութիւնները կողմնէն ընդհանրացնելու կուսակցական առանձին-առանձին կազմակերպութիւնների աշխատանքի փորձը, կողմնէն խուսափելու մի անգամ արդեն կատարած սխալները կրկնելուց, կողմնէն տեղական առանձնահատկութիւնները հաշվի առնելիս կուսակցական հրահանգների հիմունքով՝ գլուղական չբավորութիւն մեջ կատարվող աշխատանքից ձեռք բերած արդյունքների ամրացման և հետագա ծավալման գործնական ուղիները գծելու: Զբաւորութիւն խմբերի խորհրդակցութիւնների մասին լեզած առաջին տեղեկութիւնները հաստատում են այդ բանը: Այսպես՝ Կոլտովսկի գաւառակում (Մոսկւայի նահանգի Կաշիրսկի գաւառ) չբավորութիւն խմբերի ներկայացուցիչների առաջին գաւառակային խորհրդակցութիւնը 165 մարդ կար (վորոնցից 40 0/-ը կանայք): Խորհրդակցութիւնը ներկա ելին նաև ակտիվիստ-միջակները: Այդ խորհրդակցութիւն մեջ աջողիկց ընդհանրացնել գաւառակի սահմաններում կատարված չբավորական աշխատանքի արդյունքները: Զբաւորութիւնը մեծ հաճութիւն եր արտահայտվում: Խորհրդակցութիւնը ցույց տվաւ, վոր չբավորութիւն տրամադրութիւնների մեջ վորոշ փոփոխութիւն ե տեղի ունեցել, լեթե դեռ վերջերս նա խնամակալական տրամադրութիւններ ուներ, այդ խորհրդակցութիւնը չբավորութիւնը հանդես լեկաւ մեր ստորին ապարատի աշխատանքի այս կամ այն թերութիւնների և ազավաղումների առիթով առողջ և գործնական քննադատութիւնը: Խորհրդակցութիւնը վորոշեց. 1) հաշվի առնել և ամրացնել չբավոր-

լուծյան աշխատանքի յեղած փորձը. 2) համապատասխան կազմակերպությունների ուշադրութիւնը հրավիրել չքավորութեան նկատած թերութիւնների վրա և միջոցներ ձեռք առնել դրանք վերացնելու համար. 3) գլուղացիական մասսաների մեջ ընդարձակորեն բացատրել այս խորհրդակցութեան վճիռները¹։

Այժմ, չերբ դեռ վոչ մի գործնական փորձ չկա, կատարելապէս անհնարին ե քիչ թե շատ կոնկրետ կերպով խոսել չքավորութեան խմբերի ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւնների նախապատրաստման, հրավիրելու և կայացնելու տեխնիկական-կազմակերպչական հարցերի մասին։ Մի բան միայն կարելի չե հաստատապէս ասել և՛ այժմ—ամեն մի այդպիսի խորհրդակցութեան համար անհրաժեշտ ե մանրակրկիտ նախապատրաստութիւն, անհրաժեշտ ե, վոր այդ խորհրդակցութիւնները լինեն կրկնակի գործնական։

Չքավորութեան խմբերի կազմակերպման աշխատանքը պետք ե ծավալել անհապաղ։ Դրանց համար գործն արտասովոր չափով շատ ե։ XV Համագումարը վորպէս առաջնահերթ անելիք ե համարել

«գլուղացիական բաժան-բաժան տնտեսութիւնների աստիճանաբար անցնելը խոշոր արտադրութեան ուղիների վրա գլուղացիութեան հետագայում շարունակվող կոոպերացման հիմունքով (հողի կոլլեկտիվ մշակում հողագործութեան ինտենսիֆիկացիայի և մեքենայացման հիմունքի վրա), ամեն կերպ պաշտպանելով և խրախուսե-

¹ «Веднота», № 2897, 1927 թ. 29 դեկտ.։

յով գլուղատնտեսական աշխատանքի հասարակա-
կանացած ընձյուղները:

Գլուղատնտեսութեան մեջ արտադրական ուժերի
բարձրացման աշղպիսի ուժեղացումը անհրաժեշտ ե
հետեւյալ յերեք պատճառներով. 1) միմիայն աշղ հի-
մունքով—գլուղացիական մանր անհատական տնտե-
սությունների՝ խոշոր հասարակացած տնտեսու-
թեանն անցնելու միջոցով կարելի չե հասնել գլուղա-
ցիութեան հիմնական մասսայի (չքավորների և միջակ-
ների) բարորութեան բարձրացման. 2) գլուղացիութեան
հիմնական մասսայի բարորութեան բարձրացումը մի
կողմից և գլուղատնտեսութեան ինտենսիֆիկացիան և
մեքենայականացումը մյուս կողմից ընդարձակում են
թե մեր արդյունաբերութեան արտադրութեան սպառ-
ման շուկան և թե հում նյութի շուկան. 3) միայն այն
ուղիով մեզ կաշողվի վերակառուցել գլուղը, հաղթա-
հարել գլուղացիական եկոնոմիկայի կապիտալիստա-
կան տարրերը և չքավորական-միջակային գլուղը տա-
նել ղեպի սոցիալիզմ: Գլուղացիական չքավորութեան
կազմակերպչական-տնտեսական ոգնութիւնը ծավա-
լելով՝ մենք պետք ե միշտ մեր առաջ ունենանք այս
հիմնական դրութիւնը և նրանից չեխենք:

Գլուղական չքավորութեանը հասցվող կազմա-
կերպչական-տնտեսական ոգնութիւնը, գլուղացիական
մանր տնտեսութիւնների, վերակառուցումը խոշորի,
անհատական տնտեսութիւններից կոլլեկտիվայինին
անցնելը, կապիտալիստական տարրերի տնտեսական
վտարումը գնացել են և հետագայում կգնան մի շարք
առուներով: Կգնան (և արդեն գնում են) խորհրդային
տնտեսութիւնների գծով, պետական սոցիալիստական

արդյունաբերության և դուրդատնտեսության առան-
ձին-առանձին ճյուղերի միջև կնքվող պայմանապրերի
գծով (կոնտրակտացիա), գյուղատնտեսական արդյու-
նաբերության (պետական և կոոպերատիվ) միջոցով և
այլն: Բայց այս բոլորն այն պայմանով միայն, վոր
արտադրապես կոոպերացվի գյուղացիության հիմնա-
կան մասսան, մանամանդ չքավորականը:

**Խորհրդային ճեմեսուրյուցների սրակսորային կոլոս-
նաները, վարձատու պուցկսերը (կայանները).**

Կուսակցության XV Համագումարը գյուղի աշ-
խատանքի վերաբերյալ իր վորոշման մեջ անհրաժեշտ
և համարել

«ամրացնել խորհրդային տնտեսությունները՝
նրանց դարձնելով իրականում սոցիալիստական
տիպի որինակելի խոշոր տնտեսություններ՝ միա-
ժամանակ ուժեղացնելով նրանց ոգնությունը
գյուղացիական տնտեսությանը (խորհտնտեսու-
թյուններում վարձատու, ագրոնոմիական պուցկ-
տեր (կայաններ), տրակտորային կոլոննաներ և
այլն հիմնելը):

Ծիշտ ե, խորհրդային տնտեսությունները մեզ մոտ
շատ չեն (ընդամենը 4.647 տնտեսություն 3.205.474
հեկտար հողով), նրանք դեռ նոր-նոր են ամուրվոտքի
վրա կանգնում, միայն մի չերկու չերեք տարով են մեզ
բաժանում իրանց ֆլասաբերության (УБЫТОЧНОСТЬ)
շրջանից, բայց այդ գծով ել կարելի չե և անհրաժեշտ
ե վորևե բան անել կոլլեկտիվացման թափի ուժե-
ղացման համար, մանր անհատական գյուղացիական

տնտեսութիւններէից գլուղացիական տնտեսութիւնների հիմնական մասնաւորի և մանավանդ նրանց չքավորական մասի խոշոր հասարակացած տնտեսութիւնների անցնելու թափի ուժեղացման համար: Վնասաբերութիւն վերանալուց հետո արդեն առաջին տնտեսական տարին (1925/1926) տվել և այս տեսակետից վորոշ հետևանքներ: Այսպես՝ մի տարվա ընթացքում խորհրտնտեսութիւնների զուգավորման պոնկտերում զուգավորված և 115.000 գլուխ գլուղացիական անասուն, բաց և թողնված 58,000 գլուխ, խորհրտնտեսութիւնների սերմնազտիչ պոնկտերում մաքրված և 708.000 փութ գլուղացիական սերմ. վարձու լին տրվել 33.000 զանազան գլուղատնտեսական մեքենաներ և գործիքներ և այլն¹:

Այս բոլորն, իհարկե, շատ լավ և, բայց կարելի չէ շատ ավելի անել: Այստեղ թնչ գծով, թնչ ուղիներով պետք և ընթանա հետագայում աշխատանքը: Ուղիները ցույց են տրված Համագումարի վորոշման մեջ. վարձատու, ագրոնոմիական պոնկտեր, տրակտորալին կոլոննաներ և այլն:

Ընդլայնելով վարձատու պոնկտերը և ագրոնոմիական պոնկտերը, ուժեղացնելով նրանց ազդեցութիւնը գլուղացիական տնտեսութիւն վրա, անհրաժեշտ և այդ գործը կազմակերպել այնպես, վորպեսզի խորհրտնտեսութիւնների վարձատու պոնկտերից կենդանի և մեռյալ ինվենտարից ոգտվելու արտոնյալ պալմանները (իսկ ուր վոր հնարավոր և՛ ձրի) և ագրոնո-

¹ Գլուղի աշխատանքի հերթական անելիքների շուրջը: Նյութեր Համհի XV Համագումարի համար, ՌԽՖՍՀ Հողթողմամաս. 1927 թ.:

միակա՛ն ոգնությունն առաջին հերթին չքավորական տնտեսություններին տրվեն: Դա—մեկ: Իսկ ապա, հիմնականը—խորհրդային տնտեսությունը պետք է ոգնի իրան շրջապատող չքավոր-միջակ գյուղացիությանը (չքավորին առաջին հերթին) մանր տնտեսությունից անցնելու խոշորի, անհատականից հասարակայնացածին: Ի՞նչպես հասնել դրան: Այս կողմից վորոշ փորձ ունենք: Դա այսպես կոչվող տրակտորային կոլոննաների կազմակերպումն է: Շեչենկոյի անվան խորհրդային տնտեսությունը (ՈւՍՏ) իր տրակտորային ջոկատով (24 տրակտոր) արտոնյալ պայմաններով մշակել է միքանի շեներում 2.800 դեսիատին գյուղացիական հող: Թե գյուղացիների վրա ինչ ազդեցություն է արել դա և կոլլեկտիվացման գործին ինչ ոգուտ է տվել, պերճախոսությամբ ասում է Շեչենկոյի անվան, Կալինինի անվան, Կրասինի անվան, «Ձերվոնա Զիրկա» և «Վոսխոդյաշչեյե Սոլնցե» գյուղականների գաղթական-չքավորների հետևյալ նամակը, վոր հրապարակել է ընկ. Ի. Ստալինը կուսակցության XV Համագումարին արած իր զեկուցման մեջ.

«Մեր մեծամասնությունը չքավոր է, առանց ձիու, առանց ինվենտարի. չեյինք կարողանում մեզ տված հողը մշակել և հարկադրված եյինք վարձու տալ հին բնակիչ կուլակներին բերքի մի մասն ստանալու պայմանով,—գրում են գաղթականները:—Շատ վատ բերք եր ստացվում. հայտնի բան է, վոր վարձակալն ուրիշի հողը լավ չի մշակիլ: Այն փոքր վարկերը, վոր ստացել եյինք պետությունից, կերել-պրծել եյինք և տարեցտարի ավելի ու ավելի եյինք աղքատանում: Այս տարի

մեզ մոտ չեկալ ուկրաճնական խորհանտեսությունների ներկայացուցիչը և մեզ առաջարկեց դրամական վարկերի փոխարեն տրակտորով մշակել մեր հողերը: Բացի այս կամ այն կուլակից՝ բոլոր դաղթականները համաձայնություն տվին, թեև քիչ ելին հավատում, վոր բանը տնտեսավորի գլուխ կգա: Ի մեծ ուրախություն մեր և կուլակների ջգրու տրակտորները հերկեցին ամբողջ խամբերն ու հարոսների ցելերը, 5—6 անգամ իրար վրա հերկեցին ու աղբերից մաքրելու համար փոցխեցին և վերջապես ամբողջ դաշտում մաքուր տեսակի սերմ ցանեցին: Հիմա լեւ կուլակները տրակտորային ջոկատի աշխատանքի վրա չեն ծիծաղում: Այս տարի մեր շրջանում անձրև չլինելու պատճառով գյուղացիներն աշնանացան համարյա թե չեն արել, իսկ ինչ հողում վոր ցանել են, դեռ չի լեւ ծլել: Բայց մեր դաշտերում, հարոսներում հարյուրավոր դեսիատին հիանալի ցորեն և կանաչին տալիս, վոր իսկի գերմանական հարուստ գաղութներում ել չկա: Բացի աշնանացան ցորենի ցանքսից՝ տրակտորներն ամբողջ հողը ցելել են գարնանացանի համար: Մեզ մոտ վոչ մի դեսիատին հող չկա հիմա, վոր ցելած չլինի կամ վարձու տրված լինի: Մեզ մոտ վոչ մի չքավոր չկա, վոր միքանի դեսիատին աշնանացան ցորեն չունենա հարոսում: Տրակտորների այն աշխատանքից հետո, վոր մենք տեսանք, ել չենք ուզում չքավորի մանր տնտեսություն վարել, այլ վորոշել ենք կազմակերպել հասարակաճնացած տրակտորային տնտեսու-

թյուն, վորտեղ առանձին-առանձին գյուղացիական ցանքսերի կտորներ չեն լինիլ: Մեզ համար տրակտորային տնտեսություն կազմելն արդեն իր վրա չե վերցրել Շեչենկոյի անվան խորհրտնտեսությունը, վորի հետ մենք պայման ենք կնքել¹:

Շեչենկոյի անվան խորհրտնտեսության աջող փորձը մտադրություն կա կիրառելու մի շարք ուրիշ խորհրդային տնտեսություններում (մոտակա տարում վորոշված ե ունենալ մոտ 30 այգալիսի տնտեսություն): Ընկձր ուկրաճնացիները հաշիվ են արել, թե ի՛նչ ոգուտ (անմիջական, նյութական) ե տալիս գյուղացիական տնտեսությունների տրակտորային մշակումը: Բանից դուրս ե գալիս, վոր 30 խորհրտնտեսային տրակտորային կոլոննաներ կարող են մշակել 46,000 դեսիատին գյուղացիական հող (մշակման մեջ ե մտնում գյուղատնտեսական աշխատանքների ամբողջ շրջանը), վորը միջին թվով բերքը կավելացնի յուրաքանչյուր դեսիատինից 20 փութ, և հետևապես այդ հողից մի միլիոն ռուբլի լրացուցիչ լեկամուտ կտա¹:

Խորհրդային տնտեսության տրակտորային կոլոննաների մշակմամբ գյուղացիական տնտեսությունների արդյունավետության ավելացման հետ միատեղ մենք այստեղ ունենք հսկայական խթան դեպի կոոպերացումը, մանր անջատ տնտեսություններից հասարակաճացածին, խոշորին անցնելը:

Ասում են—տնտեսությանդ մեջ կիրառիր հողի լավագուճն մշակում, ոգտվիր տեխնիկայի վերջին նվաճումներով, ձեռք բեր գյուղատնտեսական մեքենաներ. դա

¹ Ընկ. Շիլիստերի ճառը. «Правда» № 294, 1927 թ. 23 դեկտ.:

բազմացանի անցնելու Լհտ միասին հունձը կառատացնի. մեքենաներ գործածելով՝ ֆիզիկական նվազ աշխատանք գործադրելով ավելի մեծ արտադրական եֆֆեկտ (արդյունք) կստանաս, քան առանց մեքենաների աշխատելով: Հաճախ են այսպես ասում ու գրում՝ չմտածելով մինչև վերջը, չհաշվելով այն, թե վորքան ձեռնտու է մանր տնտեսություններում խոշոր գյուղատնտեսական մեքենաների և գործիքների կիրառումը: Վերցնենք մի քանի թվեր: ՌԽՖՍՀ հողօդկոմ ընկ. Ա. Պ. Սմիրնովը վերջերս հրատարակել է տվյալներ գյուղատնտեսական մի շարք մեքենաների և գործիքների մի սեզոնում հնարավոր արտադրողականության մասին և տվյալներ այդ մեքենաների իրանց հասուլթաբերությունն ապահովող նվազագույն կիրառման վերաբերյալ: Դուրս է գալիս, որինակի համար, վոր միաձի թեթև արտադրատալիս է առաջին դեպքում 5—6 դեսիատին, լերկորդում—2 դեսիատին. ծանր արորը համապատասխան դեպքերում—10—12 և 5 դեսիատին. հընձիչ մեքենան 100—և 15 դեսիատին. լերկշար ցանիչը—40—50 և 15 դեսիատին. ձիով և ձեռքով գործող կալսիչը—30—40 և 10—15 դեսիատին. քառաձի կալսիչը—70—80 և 30—40 դեսիատին. շոգեշարժ կամ տրակտորային կալսիչը—300—400 և 100 դեսիատին: Այս փաստերի հետ նույն շարքում դրեք մինչև 2 դեսիատին ցանքս ունեցող գյուղացիական տնտեսությունների քանակի վերաբերյալ տվյալները (մոտ յոթ և կես միլիոն տնտեսություն, ընդ վորում այդ ընդհանուր թվի մեջ յուրաքանչյուր մեկ տնտեսության վարելահողի այսպիսի տատանումներ կան. Սմոլենսկի նահանգում 1,79—2,67 դեսիատին, Վլատկայի նահան-

գում 0,39—2,34 դեսիատին, վլադիմիրի նահանգում 1,36—2,55 դեսիատին) և դուք կտեսնեք, վոր մանր տնտեսութիւններում վոչ միայն քիչ թե շատ խոշոր գյուղատնտեսական մեքենաների և գործիքների, այլև հասարակ արորի կիրառումը յերբեմն շահավետ չի։ Ահա թե բանն ինչու՞նք է։ Նուշիսկ ավելին։ Մենք շատ հաճախ մեծ ինքնագոհության զգացմունքով աւսում ենք, թե վարկի շնորհիվ այսքան հարյուր, հազար, տասնյակ հազար չքավորական ձիագուրկ տընտեսութիւնների ձի չենք հայթայթել։ Խոսում, գրում ենք այս մասին՝ մոռանալով, վոր մանր տնտեսության համար (իսկ չքավորական տնտեսութիւնները՝ մանր ու մանրագուլն տնտեսութիւններ են) ձի պահելը՝ վորպէս կանոն՝ փնասաբեր է (բացառութիւն են կազմում այն շրջանները, վորտեղ կատարվում են փայտի մեծ պատրաստութիւններ, փոխադրութիւնը շատ զարգացած է և այլն)։ Ընկ. Մոլոտովն իր զեկուցման մեջ մատնանշել է, վոր ձիու կիրառումն անշահավետ է գյուղացիական տնտեսութիւնների (9 միլիոն տնտեսութիւնների) մոտավորապէս մի յերրորդում։

Զքավոր գաղթականները գրում են.

«Տրակտորների այն աշխատանքից հետո, վոր մենք տեսանք, ել չենք ուզում չգալուի մանր տնտեսութիւն վարել, այլ վորո՞ւնք ենք կազմակերպել հասարակայնացած տրակտորային տնտեսութիւն, վորտեղ գյուղացիական ցանքանքի առանձին-առանձին կտորներ չեն լինիլ»։

Դա տրակտորային խմբի աշխատանքի մի սեզոնից հետո միայն։ Տրակտորային խմբի լավ նախապատրաստված աշխատանք վոր լինի, հասարակայնաց-

ման պրոցեսներն անխուսափելիորեն իրար կհաջորդեն իրար լեռնից: Յեթև հողը տրակտորով և մշակված, պետք է սերմանել շարքացանիչով: Բերքը հասնում է—պետք է հնձել: Հո չի կարելի խուրձերը բաժանել—պետք է միատեղ կալսել կալսիչով: Միահամուռ կերպով կարելի լե և՛ ավելորդ հացահատիկը վաճառել կոոպերատիվի միջոցով: Իսկ քանի վոր այդպես է, արտադրութւյան հասարակացնացումը քալլ առ քալլ առաջ է շարժվելու խորհրտնտեսութւյան տրակտորային կոլոննայի ոգնութւյամբ, ուստի բնականաբար պետք է վորպես ամբողջ շենի կամ տնտեսութւյունների խմբի համայնական սեփականութւյուն տրակտոր և գլուղատնտեսական խոշոր մեքենաներ ու գործիքներ ձեռք բերելու հարցը բարձրանա: Միատեղ մշակում, ցանք, հունձ, կալսել, ապրանքի ավելցուկի վաճառում: Իսկ դրա լեռնից աստիճանաբար կատարվող համայնացում նաև մյուս ճլուղերի—կոոպերատիվ սեղանատուն, բաղնիս, համայնական ջերմացրած գոմեր, շտեմարաններ և այլն և այլն:

Ինքնըստինքյան հասկանալի լե, վոր մոտակա միջանի տարիներս մենք չենք կարող այնպես ընդարձակորեն ծավալել տրակտորային կոլոննաների կազմակերպման աշխատանքը, ինչպես վոր կցանկանալինք: Մեր խորհրտնտեսութւյունների ցանցը բավական նոսր է, տրակտորների անհրաժեշտ քանակութւյուն ձեռք բերելու համար բավական միջոցներ չունենք: Այս աշխատանքն աստիճանաբար ծավալելով առանձին-առանձին խորհրտնտեսութւյուններում, առավելապես նրանցում, վորոնք գտնվում են լերկրագործական շրջաններում, անհրաժեշտ է ուժգին թափով վա-

րիւ վարձատու պունկտերի միջոցով, օեփական ազրո-
նոմիերի միջոցով գյուղական չքավորութեանը կազմա-
կերպչական-տնտեսական ոգնութիւնն ցուլց տալու աշ-
խատանքը:

Այստեղ խորհտնտեսութիւնների բանվորների վրա
խոշոր պատասխանատու խնդիր ե դրված: Խորհտնտե-
սութիւնների գյուղատնտեսական աշխատանքներում
և ձեռնարկութիւններում աշխատանքների առավելա-
գույն ծավալման սեղոններում մոտ կես միլիոն բան-
վոր ե դրադված, վորոնցից մշտական են 220 - 230 հա-
զարը: Գյուղատնտեսական պրոլետարիատի այս բանա-
կը պետք ե և կարող ե խորհտնտեսութեանն ոգնի
չքավոր-միջակ տնտեսութիւնների վրա ազդելու գոր-
ծում, գյուղական չքավորութեանը կազմակերպչական
տնտեսական ոգնութիւնն ցուլց տալու գործում: Խորհ-
տնտեսութիւնների կուսակցական և կոմյերիտական
բջիջներ և գյուղատնտեսական բանվորների արմիրու-
թեան կազմակերպութիւնն այս հարցերը պետք ե
մտցնեն իրանց աշխատանքի ծրագրի մեջ՝ սրա հետ
կապված այս կամ այն միջոցների իրագործման հա-
մար նշանակելով իրանց լավագույն աշխատավորներին:

**Կոնսրակսացիայի միջոցով գյուղացիական ճնեսու-
թեան վերակառուցումը.**

Խորհրդային տնտեսութիւնների միջոցով արված
ոգնութեան այս տեսակին անմիջապես հարում ե կոն-
տրակտացիան (պայմանագրային հարաբերութիւններ
պետական կազմակերպութիւնների միջև մի կողմից և
գյուղատնտեսութեան այս կամ այն ճուղը միացնող կո-

ոսկերացիայի միջև մյուս կողմից)։ Այսպիսի պայմանա-
վրային հարաբերություններ մեզ մոտ կիրառվում են
ներկայումս շաքարի ճակնդեղի վերաբերմամբ (Սախա-
րոտրեստը պայմանագրերը և կնքում մոտ կես միլիոն
գլուղացիական տնտեսությունների հետ), բամբակի
վերաբերմամբ (մոտ յերեք քառորդ միլիոն գլուղացիա-
կան տնտեսությունների հետ), վշի վերաբերմամբ (մոտ
հարյուր հիսուն հազար գլուղացիական տնտեսություն-
ների հետ), արևածաղկի վերաբերմամբ (մոտ հարյուր
հիսուն հազար գլուղացիական տնտեսությունների
հետ)։ Ընդհանուր առմամբ այսպիսի պայմանագրեշով
ընդգրկված և արդեն մոտ 2 միլիոն գլուղացիական
տնտեսություն,

«Կոնտրակտացիան գլուղում գլուղատնտե-
սության մեջ պլանաչափության զարգացման և
խոշոր համայնացված արտադրության տարրերի
աճման կարևորագույն պայմաններից մեկն է (Վ.
Մոլոտով)։

Ինչո՞ւ։ Վորովհետև պայմանագրային հարաբերու-
թյունների մեջ մտնելով այս կամ այն շենքի կամ
գլուղացիների խմբի հետ՝ պետությունն իր տնտեսա-
կան կազմակերպության (որինակ՝ Սախարոտրեստի,
Գլխավոր Բամբակային Կոմիտեի և ուրիշների) միջո-
ցով հնարավորություն ունի ներգործելու մանր գլու-
ղացիական տնտեսությունների վրա, ներգործելու հո-
ղի մշակման բարելավման կողմից, պետական արգյու-
նաբերությանն անհրաժեշտ տեխնիկական մշակույթ-
ների զարգացման կողմից, միաժամանակ բարձրացնե-
լով վորակը։ Պետությունը հնարավորություն ունի ոգ-
նելու այդ մանր գլուղացիական տնտեսություններին

կոռպերանալու և հետզհետե անցնելու արտագրության համայնականացման պրոցեսներին:

Վերցնենք բամբակը: Գլխավոր Բամբակային Կոմիտեն կոռպերացիայի հետ պայման է կնքում: Բամբակ ցանոդը կոռպերատիվի ընդհանուր լերաշխավորությամբ կանխավճար է ստանում: Գլխբամբակկոմը կոռպերատիվին մատակարարում է սերմեր, արհեստական պարարտացում, մեքենաներ: Ընդհանուր ագրոնոմիական ցանցի հետ միասին բամբակի (կամ Սախարոտրեստի) կազմակերպութունների ագրոնոմները հսկում են գյուղացիական տնտեսութունները: Գլխբամբակկոմի և կոռպերացիայի միջև կնքված պայմանագրում ցույց է տրվում, թե ինչպես պետք է մշակել հողը, ինչպես պարարտացնել, ինչպես ժողովել բերքը, ինչպես կտտարել հում նյութի նախնական մշակումը և այլն:

«Փոխհարաբերութունների այս ամբողջ գումարը վկայում է գյուղատնտեսության մի ամբողջ ճյուղի անցնելը պլանային շրջանառության և պլանային արտագրության: Պլանային տնտեսությանն անցնելու՝ սոցիալիստական սկզբունքների վրա հիմնված բամբակաբուծության վերակազմակերպման համար հիմնական նախադրյալներ ստեղծող կարևորագույն պայմաններ են հանդիսանում սպառողի (սոցիալիստական արդյունաբերության) կազմակերպվածութունն ու պլանայնութունը մի կողմից, և գյուղատնտեսության այդ ճյուղի հետզհետե կոռպերացումը մյուս կողմից»¹:

Մոտավորապես նույն դրությունն ունեն նաև

¹ Գյուղի աշխատանքի հերթական խնդիրների հարցի շուրջը: Նյութեր ՀամԿԿ ՏՄ Համագումարի համար: ՌԽՖՍՀ Հոգեոգկոմատ. 1927 թ.:

գյուղատնտեսութիւն մի շարք ուրիշ ճյուղեր (շաքարի ճակնդեղը, ծխախոտը, վուշը, ալստեղ-այնտեղ հացահատիկների կոնտրակտացիայի փորձեր են սկսվում:

Կոնտրակտացիան նպաստում է մանր գյուղա-յիական տնտեսութիւնների կոոպերացման արագ ա-ճումին: Այսպես, որինակ, բոլոր բամբակագործների 95⁰/₀-ը և ճակնդեղ ցանողների 80⁰/₀-ն արդեն կոոպե-րացված են: Հողփողկոմատի նյութերում հետևյալ հե-տաքրքիր տվյալներն են բերված բամբակաբուծային կոոպերացիայի սոցիալական կազմի մասին, կոոպերա-ցիայի, վոր ծագել և ամրացել է կոնտրակտացիայի-միջոցով գյուղատնտեսութիւն այդ ճյուղի վրա գործած պլանային ներգործութիւն հետևանքով:

Բամբակաբուծական կոոպերացիա.

Խմբերն ըստ ցանքսերի	1925 - 1926 թ.		1926 - 1927 թ.	
	Անդամների թիվը	Գործող թիվը %-ով	Անդամների թիվը	Գործող թիվը %-ով
Մինչև 1 դես, ցանքս ունեցող	287,850	59 ₆	466,018	71 ₈
1 - 2 " " "	131,850	27 ₃	140,195	21 ₈
2 - 3 " " "	40,087	8 ₃	29,856	4 ₈
3 դեսիտինից ավելի	23,183	4 ₈	12,981	2 ₀
Գումարը	482,970	100₀	649,050	100₀

Բերած աղյուսակից լերևում է, վոր կոոպերա-ցիայի այս տեսակն ընդգրկում է գյուղացիութիւն չքա-վոր և միջակ խավերը: Այսպես՝ ան տվյալների համա-ձայն, Ուղըրեկյան բամբակային ընկերութիւն մեջ կան

94,85⁰/₀ չքավորական և միջակային տնտեսություններ. Թուրքմենական բամբակային ընկերության կազմի 91,5⁰/₀-ը չքավորական և միջակային տնտեսություններն են կազմում¹:

Բայց այստեղ կարևորը միայն պարզ կոոպերացումը չէ: Նույնիսկ նեղ առևտրական տեսակետից կարևոր է մանր գյուղացիական տնտեսությունները խոշորների փոխարինելը (մենք այժմ գյուղային հում բամբակի համար վճարում ենք փութին 4 ո. 70 կոպեկ, մինչդեռ խորհատնտեսություններում նրա մշակման արժեքը 3 ուռլի 50 կոպեկ է), բայց մենք այդ տեսակետով չենք կարող մոտենալ այդ հարցին և չենք մոտենում: Մեզ համար կարևոր է հիմնականը—պետական արդյունաբերության կազմակերպությունների ոգնությունը հնարավորություն ստեղծել համայնականացված արտադրական միությունը մտցնելու սոցիալիստական արդյունաբերության մեջ: Իսկ այդ դերը կոնտրակտացիան կարող է կատարել,

«վորովհետև լեթե Շաքարատրեստը կամ բամբակկոմը մատակարարում է գյուղատնտեսական այն շրջաններին, վորոնց հետ պայմանագիր է կնքում, գյուղատնտեսական բարդ մեքենաներ, և այդ անում է կոոպերացիայի միջոցով, և տալիս է այնպիսի մեքենաներ, վորոնք, միևնույն է, առանձին մանր տնտեսությունների համար անմատչելի լին, բայց վորոնց կոլլեկտիվային գործադրությունը ճակնդեղ ցանոդին ապացուցել է իր շահավետությունը,—դա ամենաառիպողական կերպով գյուղացիական տնտեսություններին իրանց սեփական շահի տեսակետից մղում է

¹Ընկ. Զելենսկու ճառը. «Правда», № 289, 1927 թ. 17 դեկտ.

արտադրական միություններ կազմելու, անցնելու համաձայնական գյուղատնտեսական արտադրության, այսինքն ստիպում ե կողքիկողքի գյուղատնտեսական արտադրությունը» (Վ. Մոլոտով)։

Յեւ ընական ե, վոր այս բանում առաջին հերթին տնտեսապես կբարձրանա գյուղական չքավորությունը։

Այսպես ե գյուղական չքավորության հասցնելիք կազմակերպչական-տնտեսական ոգնությունը այս ուղղությամբ։ Բայց վորպեսզի այստեղ, մեր տնտեսական ճակատի այս շրջանում հենց միանգամից իրական աշտղություն ձեռք բերենք, անհրաժեշտ ե ավելի սեղմում գործադրել համապատասխան պետական կազմակերպությունների վրա թե կուսակցական և թե խորհրդային գծով։ Այս գործում անհրաժեշտ ե վճռականապես հրաժարվել նեղ-վարչական, նեղ առևտրական քաղաքականությունից և պրակտիկայից։

Հիրավի, յեթե կարելի յե կոոպերացիայից այնպիսի արդյունքներ սպասել, վորոնց մասին վերը խոսվեց, յիրե յուրաքանչյուր քալափոխում

«կանխավճարելու միջոցները հարկավոր չափով կապված չեն չքավորական տնտեսությունների բարձրացման խնդիրների հետ», յերբ «պետական արդյունաբերության ձեռքում գտնվող ռեսուրսները ե այդ արդյունաբերության ազդեցությունը, վոր վորոշվում ե գյուղատնտեսական հում նյութի՝ շուկայում ունեցած մոնոպոլ դրությամբ, վոչ միայն վոչ միշտ են հարկավոր չափով ոգտագործվում աջակցելու համար գյուղացիական տնտեսության կոոպերացմանը և կոնտրակտացիային,

այլև հաճախ նույնիսկ հակառակ ուղղութիւնն են ստանում (ՌԽՖՍՀ Հողօրդկոմատի նյութեր)։

Այսպես, Գլխաւորապէս կամ ալիւս քաժան-մունքները ձգտում են իրանց ապաւարատում պահել բամբակը ժողովելու և սկզբնական մշակման բոլոր գործողութիւնները, կոռպերացիային թողնելով բամբակարուծներին տրված կանխավճարների չերաշխա-վորների դերը, վաճակների (ղրամական և ապրանքային) տեխնիկական բաշխողի դերը. այս տեսակետից մի շարք այլանդակութիւններ են կատարվում նաև «Տա-րակսըրիյո»-ում (հում ծխախոտ)։ Նույնատեսակ քիչ փաստեր չեն բերվել կուսակցութեան XV Համագումարում ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման հընգամյա ծրագիրը կազմելու հրահանգների վերաբերմամբ ղեկուցման շուրջը կատարված վիճաբանութիւններում։ Վերցնենք մի ուրիշ որինակ վոչխարաբուծութիւնից։ Մենք ամեն տարի արտասահմանից միջանի տասնյակ միլիոն ռուբլու բուրդ ենք բերում։ Նախապատրաստողները պետք է վոր մտածելին վոչխարաբուծութեան զարգացման մասին, վորպեսզի իրանց հում նյութի շուկան ունենային, աստիճանաբար պակսացնելով մեր վալլուտան արտասահման տանելու Սակայն իրոք

«հում նյութի պետական այս կամ այն նախապատրաստողները զուտ առևտրական նպատակներով են առաջնորդվում... Աղիքի արդյունաբերական-առևտրական ընկերութիւնն կա, վորը հոգում է միայն այն մասին, վոր վոչխարի աղիքները հանի. «Բուրդ» ընկերութիւնը հոգում է միայն, վոր վոչխարի բուրդը խուզի. կաշվի սինդիկատը հոգում է միայն կաշվի մասին, միս նա-

խապատրաստողները—մսի մասին, բայց այն մասին, վոր վոչխարն ամբողջական առամբ կինդանաբուծության մի տարր ե, այդ մասին վոչ վոք չի մտածում, այլ ամենքը կարծում են, թե վոչխարը հենց այնպես ինքն իրան կմեծանա, կգարգանա»¹:

Մի շարք պետական հաստատություններից դեռևս չի վտարված առանց կոոպերացիայի աշխատելու տենդենցիան, ընդ վորում պետական տնտեսական կադմակերպությունների և կոոպերացիայի փոխհարաբերությունները լերբեմն ուղղակի պայքարի լեն հասնում:

Անհրաժեշտ ե այս բոլորը վճռականապես վերացնել: Կուսակցության XV Համագումարն առաջարկել ե «կոոպերացված գյուղացիության և պետամբմինների միջև գոյություն ունեցող պայմանագրալին հարաբերությունների (կոնտրակտացիալի և ալին) պրակտիկալի զարգացմանն ամեն կերպ աջակցություն ցույց տալ, հարաբերություններ, վորոնք անմիջական զոդում են հաստատում գյուղացիական տնտեսության և սոցիալականացված արդյունաբերության (շաքարի արդյունաբերության, տեքստիլ և ալին) միջև և հեշտացնում են համապատասխան ռայոնների և շրջանների գյուղատնտեսության պետական-պլանալին կանոնավորումը»:

Կուսակցական Համագումարի այս վորոշումը պետք ե գյուղացիական հում նյութի վրա աշխատող մեր սոցիալիստական արդյունաբերության ճյուղերի աշխատանքի հիմնաքար ընդունալի:

¹ Ընկ. Ձեկենսկու ճառք. «Правда», № 289, 1927 թ. 17 դեկտ:

**Պետական յեվ կոոպերատիվ գյուղատնտեսական
ինգուստրիա.**

«Արտադրական կոոպերացման պրոցեսսում կարևորագույն դեր է խաղում արդեն այժմ և ավելի պիտի խաղա ապագայում գյուղատնտեսական կո-ինդուստրիան (վորպես պետականը, այնպես ել ոպերատիվայինը), վորն անմիջապես կապված է թե տեխնիկայես և թե տնտեսապես գյուղատնտեսական արդյունաբերության հետ և կերպարանափոխում է այս վերջինի ներքին կառուցվածքը: Այս պրոցեսսը կապ ունի ինտենսիվ մշակույթների, կենդանաբուծության և նման բաների աճման հետ և եքսպորտային հնարավորությունների աճման հետ (յուղ պատրաստող գործարաններ, պանրագործարաններ, կոնսերվի գործարաններ, չորացնող գործարաններ, բեկոնի գործարաններ և այլն և այլն)» (XV Համագումարի վորոշում): Այս ուղիով կարելի չե նույնպես ընդարձակորեն ծավալել արտադրական կազմակերպչական-տնտեսական ոգնությունը գյուղական չքավորությանը:

Ճիշտ է, այստեղ մեքն միայն առաջին քայլերն ենք անում, այժմ ենք ընդհուպ մոտեցել աշխատանքի ծավալումին: Գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակման կոոպերատիվ և պետական արդյունաբերությունը համարյա սաղմնային զրուծյան մեջ են գտնվում: Բայց միքանի նվաճումներ ունենք այստեղ ևս: Այսպես, Յուդկենտրոնի գծով ներկայումս արդեն ունենք 6 հազար յուղ ու պանիր պատրաստող գործարաններ, վորոնք միացնում են մի միլիոնի չափ անդամներ. գետնախնձորի կոոպերացիայի միության

գծով ունենք 168 հատուկ ձեռնարկություններ, նույն-
քան ել ոժանդակ ձեռնարկություններ և 21 ելեկ-
տրակայան: Միանգամայն ընդհանուր գծերով վերցրած՝
գետնախնձորի կոոպերացիան կառուցվում է այս ձևով:
Մեծ քանակությամբ գետնախնձոր ցանելու հարմար
(հողային, կլիմայական և այլն) պայմաններ ունեցող
մի ռայոնում հիմնվում է գետնախնձոր մանրացնող մի
ընկերություն: Ընկերության անդամներն սկզբում հողը
մշակում են անհատորեն և միայն գետնախնձորը տա-
լիս են արտելային (ընկերական) մի փոքրիկ գործա-
րանի նախնական մշակման համար (գետնախնձորից
ոսլա վերամշակելու): Բարդ գյուղատնտեսական մեքե-
նաների շահավետությունը հետո ընկերության ան-
դամներին մղում է համայնական մշակումի, քաղելու և
վաճառելու: Ընկերությունները միանում կազմում են
ռայոնային միություն, ուր արդեն կարելի չե հիմնել
ոսլան դռար դարձնող գործարան, ուր կարելի չե
կենտրոնացնել բարելավված սերմերի հալթալթումը,
վարձատու պուճակներ, կազմակերպել ագրոնոմիա-
կան ոգնություն և այլն:

Այս գործն անհրաժեշտ է առավելագույն չափով
զարգացնել: Կոոպերացիայի ուժերով պետական սոցի-
ալիստական արդյունաբերության անմիջական աջա-
կցությամբ տեղում գյուղատնտեսական արտադրանքի
նախնական վերամշակման զարգացումը շատ կող-
մերից ձեռնտու չե: Գյուղացիական տնտեսություն-
ների արդյունավետությունը կբարձրանա, վորովհետև
ներկայումս գյուղացիական տնտեսության արտադրան-
քի մի մասը կամ դուրս է նետվում կամ չնչին գնով
վաճառվում (որինակ՝ շուտ փչացող պտուղները). ար-
տադրության մեջ բանվորական ուժ կմոճվի, վորով

շրջանում դործադրկութիւնը կապակսի. գլուղատնտի-
սական արտադրանքի համայնական մշակմանն անպաշ-
ման կհետեւի գլուղացիական տնտեսութիւնների ան-
ցումն ավելի բարձր տեխնիկական մակարդակի վրա,
բայց վորովհետեւ այդ անցումը կապված է տնտեսու-
թիւնների խոշորացման հետ, հետեապես և անհատա-
կան տնտեսութիւնից կոլլեկտիվայինին անցնելը.
վերջապես գլուղացիական խնայողութիւններն ամե-
նից հեշտ կլինի մոցնել տալ գլուղատնտեսութեան ար-
տադրանքի նախնական վերամշակման համար գործա-
րաններ կառուցելու գործի մեջ: Վերջինիս նկատ-
մամբ ընկ. Բառւմանը միանգամայն ճիշտ ասաց XV
Համագումարում.

«Յերբ խոսում են ինդուստրալիզացիայի փո-
խառութեան մասին, գլուղացին հայտարարում է.
«Ինչ-վոր մի տեղ Դնեպրոստրոյ են շինում, իսկ
մեզ մոտ վոչինչ չեն շինում»: Բայց յեթե նրան
ասենք,—«փոխառութեանը գրվիր, վորպեսզի այս-
տեղ լուղ պատրաստող գործարան շինենք», նա
անկասկած այդ բանը կանի: Մենք որինակներ
ունենք, ուր գլուղացին վոչ միայն նախաձեռնու-
թիւն է յերևան հանում համայնական-կարե-
վոր ձեռնարկութիւնների կառուցման գործում,
այլ և համառութիւն: Այսպես՝ Մոսկվայի նահան-
գի գավառներից մեկում չքավորութիւնը գլուղ-
կոմի միջոցով մի հասարակական ջրաղաց եր
կառուցել. այդ ջրաղացն ավելի եժան եր գոր-
ծում, քան մասնավորինը. մի կուլակ այրեց այդ
ջրաղացը. չքավորութիւնը մի նոր ջրաղաց կա-

և ուրեք եւ անվանեց «Հրդեհածիզների պառնաս-
խան»¹։

Այս զծով կոտորեալով և պետական գլուղատըն-
տեսական ինդուստրիալի միջոցով գլուղական չքավո-
րութիւնը ցուց տրվող ոգնութիւնը կարիքի լի ըն-
դարձակորեն ծավալելի Ռզնութիւնը վարձատու պունկ-
տերում ինվենտարով և սերմացվով, տրված նյութերի
համար հաշիվ տեսնելու ժամկետների համար առավե-
լութիւններ, տնտեսապես բարձրանալու հնարավո-
րութիւն չունեցող չքավորութիւնը նախապատվու-
թիւն տալը ձեռնարկութիւններում բանվոր մտնելիս,
ձեռնարկութիւնների կարիքներին (հում նյութ, վա-
ռելիք կրելուն, վերամշակված արտադրանքները տե-
ղափոխելուն) բավարարելու հետ կապված ամեն տե-
սակ աշխատանք առավելապես չքավորակոն տնտե-
սութիւններին հանձնելը,—այս բոլորն անհրաժեշտ և
ոգտագործել առավելագույն չափով։

Այն բանի վառ պատկերը, թե ելեկտրիֆիկացիան
ինչպես և ոգնելու մանր գլուղացիական տնտեսու-
թիւնը խոշոր համայնական տնտեսութիւն դարձնե-
լուն, նկարել և ԽՍՀՄ Պետպլանի նախագահ ընկ-
կրժիժանովսկին։

«Յեթե դուք նայեք,—ասել է նա,—թե ինչ-
պես են ղեկավարում մեր նոր կառուցած կալա-
րանները (ժողովրդական տնտեսութիւն դար-
գացման հնգամյա ծրագրի համաձայն), ձեր ա-
ռաջ նշանակալից տեսարան կբացվի։ Դուք կը-
տեսնեք, թե ինչպես մեր լերկրի հողագործական
կենտրոնի շուրջը հետզհետե աճում և ելեկտրա-

¹Ընկ Բառամանի ճառը. «Правда», № 294. 1927 թ 23 դեկտ.

հաղորդակցությունների հսկայական ողբ, վորը կենտրոնական-արդյունաբերական շրջանից գնում է Վոլգան, իջնում Ղազանի, Սարատովի շրջանային կայարաններով Ստալինգրադ, Ստալինգրադից Շախտինյան կայարանով գնում դեպի Դոնավազանը, նրա բուն քարածխային կենտրոնները, դեպի Շտերովյան կայարանը: Յեւ ապա դուք կտեսնեք, թե ինչպես Մոսկվայից Կաշիրսկի և սոմոսկովյան ածուխի շրջանի հետևյալ կայարանով, Բրյանսկով դեպի Պարկով ե իջնում ելեկտրահաղորդակցությունների մի ան մագիստրալ, վոր ահագին ող ե կազմում այդ գյուղատնտեսական կենտրոնի շուրջը: Յեթե դուք հաշվելու լինեք, թե այդ հաստատությունների վորպիսի կարողություն ե ռեալիզացիայի չենթարկվելու մոտակատաս տարում, կտեսնեք, վոր դա մոտավորապես 5 միլիոն ձիու ուժ կլինի: Յեթե դուք ինկատի ունենաք, վոր 70 միլիոնի չափ գյուղացիական հողագործ ազգաբնակչություն ե ապրում այդ լերկրագործական կենտրոնում, վոր ելեկտրահաղորդակցությունների այդ հսկայական ողի մեջ 5 միլիոն ձիու ուժի մեքենայական եներգիա չե մոտենում նրանց, վոր հավասար ե աշխատանքի հարյուր միլիոնային բանակի, դուրս կգա, վոր այդ լերկրագործական կենտրոնում ապրող յուրաքանչյուր աշխատունակ գյուղացի ելեկտրահաղորդակցությունների այդ ողից կարող ե ստանալ 3—4 լրացուցիչ «մեքենայական ստրուկ»¹:

¹ «Համի (բ) XV Համագումարի բյուլետեն», № 21:

Մանր անհատական գյուղացիական տնտեսությունից խոշոր համայնականին անցնելը նույնպես խիստ հարված կլինի գյուղական գործազրկության համար, այսպես կոչված ագրարային գերբնակչության համար։ Իսկ ագրարային գերբնակչությունն ամենից ավելի ցավազնորեն և հարվածոժ գյուղական չքավորությունը։ Իհարկե, ագրարային գերբնակչությունը կվերացվի վոչ մենակ այս ուղիով։ Բարվոքման լինթարկված շատ աշխատավոր պահանջող տնտեսությունները, գյուղատնտեսական հում նյութի սկզբնական վերամշակման ձեռնարկությունները, տնայնագործականարհեստային կոոպերացիան և այլն հետգհետե բանվորական ուժի ավելի ու ավելի մեծ քանակ մուծելու հետ միասին գյուղական գործազրկությունը կվերանանա մեր պետական սոցիալիստական արդյունաբերության, տրանսպորտի և առևտրի գծով։ Վորքան արագ ինդուստրիալիզացիայի լինթարկվի մեր լերկիրը, վորքան արագ աճի արդյունաբերությունը, այնքան շուտով կզարգանան տրանսպորտն ու առևտուրը։ Իսկ արդյունաբերության, տրանսպորտն առևտրի աճումը բնականաբար նոր բանվորական ուժի պահանջ կծնեցնի։ Իսկ այդ բանվորական ուժի միակ մատակարարողը գյուղն է։ Բայց, իհարկե, այն հիմնական հուշը, վորով պետք է պակսի և պակսելու չի գյուղական գործազրկությունը, գտնվում և հենց այնտեղ գյուղում։ Այդ ուղին և գյուղացիական գյուղատնտեսության վերակառուցումը տեխնիկական ավելի բարձր խարսխի վրա, սպառողական տնտեսությունից ապրանքայինին, անհատականից կոլլեկտիվայինին անցնելը։

Գյուղական գործազրկության վերացման գոր-

ծում վորոշ ոգնութիւնն ե ցուցց տալիս զաղթումը: Պրո-
լետարական պետութիւնն ամբողջ գլուղական չքավո-
րութեանն այս բանում ելական կազմակերպչական և
նյութական ոգնութիւնն ե ցուցց տալիս: Այսպես, գաղ-
թական չքավորներն ստանում են արտոնյալ ճամպոր-
դութիւն, լերկարածամ փոխատվութիւններ, տնտե-
սական կարիքների համար ձրի փայտ, ազատվում են
ապահովագրական վճարումներից և գլուղատնտեսական
հարկերից, Կարմիր բանակ կանչվելիս հետաձգում են
ստանում և այլն:

Գլուղական չքավորութեան կոոպերացումը.

«... Միայն արտադրողների կոոպերացումը կա-
րող ե լուծել կուսակցութեան և խորհրդային իշ-
խանութեան դեմ գլուղում կանգնած լերկկողմանի
խնդիրը— շարունակել հասնելու գլուղատնտեսա-
կան արտադրանքի հետագա առավելագույն հնա-
րավոր ավելացման և միևնույն ժամանակ ավելի
ու ավելի մեծ չափով ծավալել գլուղի սակավա-
գոր տարրերին աջակցելը՝ նրանց տնտեսութիւ-
նը բարձրացնելու և կուլակի շահագործական
տենդենցները սահմանափակելու նպատակով: Այն
ձևական հակասութիւնը, վոր առաջ ե գալիս
լերկու խնդիրն ել միաժամանակ լուծելու ան-
հրաժեշտութիւնից, լուծվում ե միայն իսկական
կոոպերացիայի այն մասնալական աճումով, վորի
մասին գրել ե ընկ. Լենինը»:

Գլուղատնտեսութեան կառուցման գործում կոո-
պերացիայի ունեցած դերի վերաբերմամբ հարցն այս-

պես և դրել մեր կուսակցության XIII Համագումարը։ Այն բոլորն, ինչի մասին գրել ենք վերը, գլուղական չքավորությանը կազմակերպչական ոգնություն ցույց տալու բոլոր ուղիներն ու մեթոդները,—այս բոլորը պետք է կիրառվի և կարող է աջողությամբ կիրառվել միմիայն կոոպերացիայի միջոցով, միմիայն նրա հետ միասին։ Մոտակա ժամանակի համար վորպես ամենամարտական հարցերից մեկը մեր առաջ կանգնած է կուսակցության XV Համագումարի դրած այս խնդիրը։

«Ընդլայնել և ամրացնել սպառողական, գլուղատնտեսական և տնայնագործական-արհեստային կոոպերացիայի ցանցը՝ ի նկատի ունենալով մոտակա ժամանակաշրջանի ընթացքում ամբողջ չքավորության կոոպերացման համար կոոպերացիայից բաց թողնվող միջոցները»։

Այս ասպարիզում բանն ի՞նչ դրության մեջ է մեզ մոտ։ Վերջին տարին այստեղ մենք աչքի ընկնող առաջադիմություններ ենք արել։ Կոոպերացիայի բոլոր սիստեմներն իրանց շահերի մասհանումներից գլուղական չքավորության կոոպերացման հատուկ ֆոնդեր են կազմել։ Այդ ֆոնդերի չափը բավական խոշոր է — մոտ 7 միլիոն ռուբլի։ Այսպես, միմիայն Հյուսիսային Կովկասի սպառողական կոոպերացիայի սիստեմի չքավորական կոոպերացման ֆոնդը միջանի հարյուր հազար ռուբլի է կազմում։ Ուրալի սպառողական կոոպերացիան անցյալ տարի չքավորության կոոպերացման համար մաս է հանել 23.000 ռուբլի։ Ստարոդուբի գավառում (Բրյանսկի նահանգում) կոոպերացիան չքավորության կոոպերացման 4.145 ռուբլի ֆոնդ ունի։ Կուրսկի նահանգում չքավորության կոոպերացման ֆոնդը հասնում է 100.000 ռուբլու և այլն։

Գյուղական չքավորութիւն կոոպերացումը՝ առանձին ֆոնդերի ոգնութեամբ, բաժնեվճարների վճարման հետաձգելովը, բաժնի արժեքի փոխարեն կոոպերացիայում վորես գործի վրա աշխատելու կարելիութիւն ընձեռելովը կամ այդ արժեքը բերքով վճարելովն արդեն աչքի ընկնող արդյունքներ ե տվել: Այսպես, որինակ, սպառողական կոոպերացիայի սիստեմում ամբողջ նոր բաժնետերերի 30⁰/₀-ը կոոպերացված ե չքավորութիւն կոոպերացման ֆոնդի հաշվին:

Ֆոնդերը, մի խոսքով, բավական նշանավոր են, բայց նրանց ոգտագործումը դեռ այնքան ել կարգի չի գցված: Այսպես՝ Անդրկովկասյան լեռկրային կոմիտեյի Համկն (բ) պրեզիդիումն իր վորոշման մեջ չքավորութիւն կոոպերացման ֆոնդի ոգտագործման աշխատանքը համարում ե «վոչ-բավականաչափ ինտենսիվ»: Սիբիրի լեռկրային կոմիտեյի բյուրոն գտնում ե, վոր «չքավորութիւն կոոպերացումը վերջին կիսամյակում մի քիչ ուժեղացել ե գլխավորպես սպառկոոպերացիայի գծով: Կոոպերացման ֆոնդեր կազմված են վոչ բոլոր կոոպերատիվներում, այդ աշխատանքը թույլ ե դրված գյուղատնտեսական կոոպերացիայում, կատարելպես անբավարար ե կատարված կաթնային կոոպերացիայում: Ֆոնդերի ոգտագործումն անցնում ե ծայրահողորեն վատ, ընդ վորում չքավորութիւն կոոպերացման մեջ մի շարք պակասութիւններ ե խեղաթյուրումներ կան. նկատվում ե ձգձգում (պահանջվում ե գրավոր դիմում գյուղկոմի հաստատութեամբ), կոոպերացվածների համար մանր մոծոմներ են կատարվում, վորի շնորհիվ չքավորներն իվիճակի չեն լրացնելու բաժնեվճարը ե վերջիվերջո դուրս են արվում կոոպերատիվի անդամու-

թյունից, բացակայութեամբ կոոպերացում և տեղի ունենում, ձգտում են յեղած ֆոնդերը պահել կոոպերատիվի շրջանառութեան մեջ, բատրակութեան կոոպերացումը միտնգամայն թուլլ և, մանավանդ սպառողական և գլուղատնտեսական կոոպերացիայում, կոոպերատիվային միութիւնների կողմից այս դործի բավարար չափով զնկավարութիւն չկա, ֆոնդերը ճիշտ չեն ոգտագործվում (ֆոնդի հաշվին կոոպերացում են չքաւորոծառայողներին, նրանց ազգականներին և այլն)»:

Ուրալյան չերկկումը կունդուրյան կուսակցական կազմակերպութեան ղեկուցման վերաբերմամբ նկատում և.

«... չքաւորութեան թուլլ կոոպերացում, կոոպերացման ֆոնդերի թուլլ ոգտագործում տեղերում և անոգտագործում շրջանային միութիւնների համապատասխան ֆոնդերի, չերքեմն վոչ բավականաչափ ճկուն կամ մեքենայական մերձեցում չքաւորութեան կոոպերացմանը և չքաւորութեան թուլլ ազգեցութիւն կոոպերատիւիների ղեկավարութեան և աշխատանքների վրա»:

«... Ֆոնդերի ոգտագործումն անբավարար և: Այդ ֆոնդերի մասին չքաւորութիւնը հաճախ բան չգիտե: 210 Ժողովներից միայն 3-ի մեջ են դրվել կոոպերացման հարցերը» (Մեղենի գաւառ, Արխանգելսկի նահանգ):

Չքաւորութեան կոոպերացման աշխատանքում ֆորմալիզմ (ձեւականութիւն) շատ կա, միայն խոսքով ագիտացիա շատ կա, շատ են տարվում խոսելով պրինցիպների (սկզբունքների) մասին, կոոպերացիայի դերի մասին մեր խորհրդային տնտեսութեան սխտեմում, չքաւորութեան դերի մասին կոոպերացիայի մեջ: Քիչ

և, անբավարար և գործի վերաբերյալը, կործնականը, կոնկրետը: «Վոչ մի շրջկոմ չկա,—ասում և ընկ. Սախարովը Սիրիլյան լեռնկոմի բյուրոյում,—վորը չքավորական ժողովների քննությանը դրած լինի կոոպերացման արտոնյալ ֆոնդի բաշխման ծրագիրը. դա չի լեղել գյուղական բջիջների վոչ մի ժողովում»:

Յեվ այդ դրությունն ըստ լեռնութիւն միայն Սիրիրում չէ:

Անհրաժեշտ և այստեղ վճռական ընկում առաջ բերելու կուսակցական կազմակերպությունները տեղերում պետք և ընդհուպ զբաղվին գյուղացիական չքավորության իսկական կոոպերացման հարցերով: Գյուղական չքավորության կոոպերացումը չպետք և սահմանափակվի այս կամ այն չքավորական տնտեսությունը սոսկ կոոպերատիվի անդամագրելով: Պետք և իրապես գործնական կերպով դնել կոոպերացիայի վարչական և վերաստուգիչ մարմինների (կոոպերատիվների վարչությունների, վերաստուգիչ հանձնաժողովների և այլն) մեջ ավելի մեծ քանակությամբ բատրակներ և գյուղական չքավորներ մուծելու հարցը: Կուլակությունը պետք և մեկուսացվի:

«Ամրապնդելով չքավոր-միջակ գյուղացիության առավել հուսալի տարրերի ղեկավարող կոոպերատիվ աշխատանքում առաջացման աջողությունները և նրանցից սոցիալիստական կոոպերատորների նոր լայնատարած կադրեր ստեղծելով, ուժեղացնել ստորին կոոպերատիվ կազմակերպությունները գրավելու կուլակային տարրերի փորձերի դեմ մղվող պայքարը» (կուսակցության XV Համագումարի վորոշումը):

«Քաղաքակրթված» կոոպերատիւներէ կազմուցեալ չափու-
ներից, Զգալորներէ մանուկները յեղ զպրօքը.

«Ճիշտն ասելով՝ մեզ մնացել է «միայն» մի բան
անել. մեր ազգաքնակութիւնն այնքան «քա-
ղաքակիրթ» դարձնել, վոր նա հասկանա կոո-
պերացիային զլիարժէք մասնակից լինելու բոլոր
ոգուտները և այդ մասնակցութիւնը գլուխ բե-
րիւ «Միմիայն» ալ: Այժմ մեզ վոչ մի ալ գե-
րիմաստութիւն հարկավոր չե սոցիալիզմին հաս-
նելու համար: Բայց վորպեսզի կատարենք այդ
«միմիայն»-ը, հարկավոր է ամբողջ մի հեղաշըր-
ջում, ամբողջ ժողովրդական մասսայի կուլտու-
րական զարգացման ամբողջ մի շրջան»:

Այսպէս եր գրում է. Ի. Լենինն իր «Կոոպերա-
ցիայի մասին» հայտնի հոդվածում: Մենք դեռ շատ
քիչ բան ենք արել այդ ասպարիզում, չքաւոր-միջակ
գյուղացիութեան «քաղաքակիրթութեան» ասպարիզում:
Յեղ մանավանդ այստեղ քիչ բան է արել կոոպերացիան:
Կոոպերացիան վորպէս հասարակական ամենալայնա-
տարած շարժում ամեն տեղ իրան այնքան էլ զգալ չի
տալիս: Մի շարք տեղերում մենք ունենք կոոպերա-
ցիայի զուտ առևտրական թեքում. ընտրված մարմին-
ների և բաժնետերերի լայնածավալ մասսայի կապը
բավարար չե: Մեզ մօտ դեռ շատ բարակ է վոչ միայն
կուլտուրական առաջավոր «քաղաքակրթված» չքավոր-
ների և միջակների շերտը, ալ և նույնիսկ «քաղաքա-
կրթված» կոոպերատորների շերտը: Ընթացիկ տա-
րում տարած մանրածախսի գների իջեցման կամպա-
նիան, ապարարտը ռացիոնալիզացիայի լենթարկելու
կամպանիան և ուրիշները ցուց տվին, վոր մեզ մօտ

դեռ շատ-շատ կան այնպիսի կոոպերատիվներ, ուր կոոպերացված մասսաները վոչ միայն ամեն որ սխտեմատիկաբար չեն հրավիրվում մասնակցելու ակտիվ կերպով ընթացիկ գործնական աշխատանքին, այլև զանազան կամպանիաների ժամանակ, Համարյա ամեն տեղ այնքան ել բավարար չեն ծավալված վերաստուգիչ և խանութային հանձնաժողովները: Կոոպերատիվային շինարարության մեջ ակտիվ, ամենորյա, անմիջական մասնակցություն ունենալու համար լայն չքավոր-միջակ մասսաներին, առանձնապես չքավոր մասսաներին գրավելու հարցերին, վերաստուգիչ և խանութային հանձնաժողովների աշխատանքը դնելու հարցերին, չքավորներից գործնական աշխատանքով դուրսը հանող սոցիալիստական վերակառուցման նոր կադրեր, «քաղաքակրթված» կոոպերատորների նոր կադրեր դաստիարակելու հարցերին—այս բոլորին կուսակցական կազմակերպությունները պետք է պատշաճ ուշադրություն ընծայեն:

«Քաղաքակրթված» կոոպերատորներ սնուցելու անհրաժեշտության մասին խոսելիս հարկավոր է մտածել ընդհանրապես գյուղական չքավորության կուլտուրական մակարդակը բարձրացնելու մասին: -

«Չքավորական, բատրակային խավերի և առավել չքավոր միջակային մասի նկատմամբ պետք է ասել, վոր դրանք կուլտուրական տեսակետից ամենահետամնացներն են: Հնում չքավորությունն ու միջակությունն ամենևին ուսում չեն տվել իրանց լերեխաներին... Խորհրդային իշխանության առաջին տարիները չքավորը չե՛ր կարող նույնպես բավականաչափ ժամանակ նվիրել իր կուլ-

տուրական մակարդակը բարձրացնելու համար՝ Ուստի չքավորները չերկար ժամանակ կուլտուրական ճակատում յետ ելին մնում... Յեւ ահա միայն վերջին տարիներս ենք սկսում տեսնել կուլտուրական ճակատում չքավորների և միջակների սակավ ունևոր խավերի կողմից ակտիվութուն։ Այժմ ռվ և հաճախում մեր խրճիթ-ընթերցարանները։ Այժմ խրճիթ-ընթերցարանները հաճախում են գլխավորապես հասակավոր չքավորները և միջակային չերիտասարդութունը։ Առավել ունևոր մասն իր համար գրքույկներ և գնում և լրագրեր և բերել տալիս, իսկ խրճիթ-ընթերցարանները չի գնում։ Մենք նույնպիսի գրութուն ենք տեսնում նաև լիկկայանները հաճախելու ասպարիկում։ Այժմ չքավորութունն ինչպես և հականերգում (реакрует) աչն բանի դեմ, վոր՝ գործինակ՝ փակում են լիկպունկտերը։ Ավելի ունևոր մասն այդ բանին վերաբերվում և անտարբեր, իսկ ավելի չքավոր մասը, աչն, վորին հարկավոր են լիկպունկտերը, չափազանց խորն և զգում ամեն մի լիկկայանի փակումը¹։

Բատրակային և միջակային անկուսակցական ակտիվին խորհուրդներում, կոոպերացիայում և այլն գործնական աշխատանքի վարժեցնելու աշխատանքը ծավալելով, ուժեղացնելով գլուղական չքավորության կուլտուրական կարիքների բավարարումը (քաղլուսվարների գծով—խրճիթ-ընթերցարաններում, կարմիր անկուններում, լիկկայաններում և այլն), մենք առան-

¹ Ընկ. Ն. Կ. Կրուպսկայայի ճառը. «Правда» № 294. 1927 թ. 23 դեկտ.։

ձնակի ուշադրութիւն պետք է դարձնենք բառրակային և չքավորական յերիտասարդութեան վրա, գլուղական չքավորութեան մանուկների վրա: Պետք է ուղղակի ասել—գլուղական չքավորութեան անագին տոկոսը դպրոցի պատերից դուրս է գտնվում: Այս յերևույթի պատճառները շատ են, բայց դրանց մեջ հիմնականը նշութական անապահովութիւնն է: Չքավորութեան մանուկները տաք զգեստ և փոտնաման չունեն, դասագրքեր ձեռք բերելու միջոցներ չունեն: Այս հարցի վերաբերմամբ կուսակցութեան XV Համագումարը վորոշ հրահանգ է տվել: Համագումարն առաջարկել է «աշխատել, վոր բոլոր աստիճանների զըպրոցները մեծ չափով ընդգրկեն գլուղատնտեսական բանվորների, բառրակների և չքավորութեան մանուկներին, վորի համար անհրաժեշտ է չքավորութեան մանուկներին ոգնելու զպրոցական հատուկ ֆոնդ հիմնել: Ամեն մի միջոց գործադրել ապահովելու զպրոցներում չքավորութեան մանուկների, մանավանդ փոքրերի, վարձով աշխատողների և այլն, ուսուցման իրական կարելիութիւնը»:

Պետք է ընդլայնել գլուղացիական յերիտասարդութեան զպրոցների ցանցը և թռչակները (ստիպենդիա) ավելացնելու, հանրակացարաններ հիմնելու և այլ միջոցներով ավելացնել այդ զպրոցներում բառրակների և չքավորների մանուկների միջնախավը:

Տեղական կուսակցական կազմակերպութիւնները կուսակցական համագումարի այս վորոշումներն աշնայեա չպետք է հասկանան, վոր չքավորութեան և բառրակների մանուկներին զպրոցն ընդգրկելու համար

այդ բոլոր ֆոնդերը, բոլոր միջոցները կենտրոնից են առաջարկվելու: Այս բանի համար հարկ կլինի աշխատել և՛ տեղերում, հարկ կլինի և՛ տեղական միջոցներ վորոնել: Այդ ուղղությամբ կատարված աշխատանքի որինակներ կան: Այսպես, Բորիսովսկի շրջգործկոմին աջողվել է լոթ ստիպենդիա հաստատել տալ գյուղացիական լերիտաքարղության դպրոցում չքավորների մանուկների համար¹:

Ինչ՞եւ չպիտի կարողանան նույնն անել այլ կուսակցական և խորհրդային կազմակերպություններ: Ինչ՞եւ գործնական հարց չբարձրացնել համապատասխան մասհանումներ անելու տեղական բյուջեից, կոոպերացիայի շահից, ինչ՞եւ հարց չբարձրացնել, վոր սառնամանիքների ժամանակ մանուկներին ձիերով բերեն փոխոգնության կարգով: Միթե քիչ հնարավորություններ է կարելի գտնել տեղում չքավորության մանուկներին դպրոցն ընդգրկելն ավելացնելու համար: Հարկավոր է միայն այս գործին լրջորեն կպչել, հարկավոր է միայն այս բանը նպատակ դարձնել, վոչ թե վորպես բարեգործութուն, այլ քաղաքական խնդիր համարել:

Հեճվել առաջդրական կոոպերացիայի վրա:

Հատուկ ուշադրութուն պետք է դարձնել գյուղական չքավորության արտադրական կոոպերացման վրա:

«Դեպի կոլիկտիվ տնտեսութիւնը տանող ուղին, վորով մինչև այժմ գլխավորապես գնա-

¹ «Сельская Правда», 1927 г. 26 հոկտ.

ցել և կոլտնտեսությունների կազմակերպումը (կոմմունաներ, արտելներ, ընկերություններ), մեզ համար ունեցել և և ունի հսկայական նշանակութիւն: Այսուհետև դա կունենա առանձին խոշոր նշանակութիւն արդեն գլուղում սկսված մասսայական կոլլեկտիվացման համար» (Վ. Մոլոտով):

Ա. Պ. Սմիրնովը իր «Գլուղի կոլլեկտիվացման նոր խնդիրները»¹ հոդվածում բերում և հետևյալ տվյալները ՌԽՖՍՀ մեջ կոլլեկտիվ տնտեսությունների աճման վերաբերյալ: Կոմմունաների աճման կոր գիծը մերթ իջնում, մերթ բարձրանում և: Այսպես՝ 1918 թ. լեղել և 950 կոմմունա, 1921 թ. 3.040 կոմմունա, նոր տնտեսական քաղաքականության սկզբում — 1.448, 1923/24 թ.—1818, 1926 թ.—1233: Արտելների թիվը աճում և հատված գծով, բայց վեր, 1919 թ. 3606 արտելից 1926 թվին դառնալով 6.709: Համայնորեն հող մշակող ընկերությունները տալիս են համարյա անընդհատ աճում՝ 1918 թվականի 622-ից դառնալով 1926 թվականին 4.157: «Կոլլեկտիվների ընդհանուր մասսայի մեջ 10 տարվա ընթացքում կոմմունաների տեսակարար կշիռն ընկել և 31,6%-ից (1919 թ.) մինչև 10,2%- (1926 թ.): Արտելների տեսակարար կշիռը շատ քիչ և փոխվել. 58,2%-ից (1919 թ.) իջել և մինչև 55,5%- (1926 թ.): Համայնորեն հող մշակող ընկերությունների տեսակարար կշիռն աճել և. 10,2%-ից (1919 թ.) մինչև 34,4%- (1926 թ.):»

Կամ ահա տվյալներ Խարկովի շրջանի (ՌԽՖՍՀ) վերաբերյալ. 1920 թ. 10 միութիւն և լեղել (1 կոմ-

¹ «Правда», № 274, 1927. թ. 30 նոյեմբ.:

մունա և 9 գյուղատնտեսական արտել), 1923 թ.—130 (3 կոմմունա և 123 արտել), 1927 թ.—222 (ավելացում արտելների հաշվին)։ Այս կոլլեկտիվ տնտեսությունների ամբողջ անդամների 75,9⁰/₀-ը չքավորությունն է կազմում¹։ Պսկովի նահանգում կոլլեկտիվ տնտեսությունների քանակը վերջին տարին 606-ից 905 է դարձել²։ Տորոլսկի շրջանում մի տարվա մեջ զանազան արտելների քանակը 26-ից 39-ի չե հասել³։ Ոմսկի շրջանում առ 1925 թվականի հոկտեմբերի 1-ը չեղել է 313 կոլտնտեսություն, առ 1926 թ. հոկտեմբերի 1-ը—509, առ 1927 թ. հոկտ. 1-ը—652, կոլտնտեսություններում միացած է շրջանի ամբողջ գյուղացիական տնտեսությունների 6,7⁰/₀-ը։ Իրանց սոցիալական կազմով ամենից ավելի բարեհաջող են գյուղատնտեսական արտելները (չքավորներ 50⁰/₀, բատրակներ—10,4⁰/₀, միջակներ—33,6⁰/₀), հողի համայնական մշակման ընկերությունները (բատրակներ—0,9⁰/₀, չքավորներ,—42,9⁰/₀, միջակներ—51,2⁰/₀)։ Ունևորների տոկոսը բարձր է սերմնարուծական և անասուններ աղնվացնող ընկերություններում։

Իհարկե, միջանի կոլլեկտիվ տնտեսություններում դեռ շատ բան կա անառողջ, շատ աչնալիսի բան կա, վոր արգելք է հանդիսանում սոցիալիստական տիպի տնտեսությունների այդ ընձյուղներին առաջ շարժվելու, բայց չնայած դրան, արդեն ներկայումս ել կոլլեկտիվները մեծ դեր են խաղում գյուղական չքավորության կազմակերպման գործում, նրա տնտեսական և քաղա-

¹ «Харьковский Пролетарий», 1927 թ. 27 ադուտուսի։

² «Псковский Набат», 1927 թ. № 199.

³ «Северянин», 1927 թ. 28 ադուտուսի։

քական վերելքի գործում։ Մենք արդեն ներկայումս ունենք աշխարհի գյուղատնտեսական կոլլեկտիվներին մի շարք, վորոնք վոչ միայն իրանք են բարձրացել, այլ և իրանց յետևից քաշում են և՛ շրջակա գյուղացիությունը։

Կոլլեկտիվ տնտեսություններ կազմակերպելու միջոցով գյուղական չքավորությանն ուղնելու կարևորության վրա նշել ե դեռ Կենտրոնական Կոմիտեյի հոկտեմբերյան (1925 թ.) պլենումը։ Այս հարցի վերաբերմամբ ուղիղ ցուցումներ կան և՛ կուսակցության XIV Համագումարի վորոշումների մեջ և ԿԿ-ի Կադմբյուրոյի հունիսյան վորոշման մեջ։ Յեւ վնայելով այս բոլորին՝ մենք գործնականում յուրաքանչյուր քաղաքի ու խում տեսնում ենք, վոր չքավորության արտադրական կոոպերացման հարցերին տեղական կուսակցական կազմակերպությունները բավականաչափ ուշադրությամբ չեն վերաբերվում։ Արտադրական կոոպերացման հիմնական խթանները—վարկն ու գյուղատնտեսական մեքենաները հարկավոր չափով չեն ոգտագործվում։ Վարկերը բաժանելու գործում շատ կազմակերպություններ դեռ մեծ թեքում ունեն դեպի անհատի կողմը, դեպի անհատական տնտեսությունների վարկավորման կողմը։ Անհատական մանր տնտեսությունների ձեռքն ե ընկնում նաև բարդ գյուղատնտեսական մեքենաների նշանավոր տոկոս։

Այս պակասություններն անհրաժեշտ ե վճռակա-նապես վերացնել։ Անհրաժեշտ ե հիշել, վոր այժմ արդեն կոլլեկտիվ տնտեսություններում մենք ունենք մի միլիոնի չափ մարդ, վոր այդ տնտեսություններն ա-ծում են։ Մրա հետ միասին անհրաժեշտ ե ամեն կերպ

ոժանդակել ամենապարզ միությունների կազմակերպմանը: Դրանք գլուղացիության համար ավելի հասկանալի լեն: Դրանցից ավելի հեշտ է սկսել անհատական տնտեսությունը կոլլեկտիվալիսի փոխելը: Վերը բերած թվերից մինք տեսնում ենք, Վոր ամենից արագ աճում են հենց այդ ամենապարզ միությունները: Անհրաժեշտ է ուժեղացնել այս տեսակ միությունների կազմակերպման գործը, անհրաժեշտ է ձգտել ավելացնելու չքավորության տոկոսը կոլլեկտիվ տնտեսություններում ընդհանրապես և պարզագույն միություններում մասնավորապես: Կուսակցության XV Համագումարն առաջարկել է ուժեղացնել կոլտնտեսական շինարարության գործին մատուցվող ոգնությունը, գլուղատնտեսական կոոպերացիայի սիստեմին համագումարն առաջարկել է

«Իր գլխավոր ուղադրությունն ուղղել լայն չքավոր-միջակ մասսաների արտադրապես կոոպերացման աջակցությանը և զարգացմանը»:

Կոլլեկտիվ և չքավորական տնտեսություններին մեքենաներ հալթալթելու վերաբերմամբ համագումարն արտահայտվել է առանձին արտոնություններ սահմանելու վարկի, վճարումների պայմանների գծով և պետական ու կոոպերատիվ վարձատու կայանների ցանցի ընդարձակման ուղղությամբ:

Հոդաօրհնաբուրյուն.

Գլուղական չքավորությանը կազմակերպչական-տնտեսական ոգնություն ցույց տալու խնդիրը, նրա արտադրական կոոպերացման միջոցների գործնական կիրառումը դեմ է առնում մեր հողի անմշակ դրությանը: Հիրավի, միթե կարելի չէ խոսել գլուղական

չքավորութիւնն ոգնելու մասին տրակտորային խորհ-
տնտեսութիւններէ կոլոննաներ կազմակերպելու մի-
ջոցով, կոնտրակտացիայի միջոցով, գլուղատնտեսա-
կան ինդուստրիայի միջոցով և այլն, առանց այդ հար-
ցերի հետ միատեղ գործնական մակարդակի վրա դնե-
լու հողաշինարարութեան հարցն ընդհանրապես և գլու-
ղական չքավորութեան հողաշինարարութեան հարցը
մասնավորապես և հատկապես:

Հողաշինարարութեան վերաբերյալ դեկրետներ մեզ
մոտ վորջան կուզես: Մասնավորապես քիչ չեն չքա-
վորական տնտեսութիւններէ հողաշինարարութեան վե-
րաբերյալ դեկրետները: Բայց այդ ուղղութեամբ ար-
տասովոր չափով քիչ բան ե արված: Առաջները բա-
ցատրութիւնը գտնում ելին՝ «միջոցներ չկան» ասե-
լով: Պետութիւնը հնարավորութիւն չունի ձրի հո-
ղաշինարարութիւն անելու, իսկ չքավորութիւնը փող
չունի հողաշինարարութեան աշխատանքներէ համար
վճարելու: Ժողովրդական տնտեսութեան աճման հետ
միասին այդ հարցը լուծվում եր բարեհաջող կերպով:
Արդեն իՍՀ Միութեան, Խորհուրդներէ ԼԼ Համագու-
մարը չքավորութեան հողաշինարարութեան ծախքերէ
մի մասն ընդունել ե պետութեան հաշվին: 1925 թ.
ՌԽՖՍՀ մեջ չքավորական տնտեսութիւններէ հողա-
շինարարութեան համար հատկացված ե յեղել մոտ 1¹/₂
միլիոն ռուբլի, 1925—26 թ. թ. մոտ 3 միլիոն ռուբ.:
Միքիչ ավելի յե 1926—27 թվականի համար: Հողա-
շինարարված ե—1925 թ. 2.710.000 դեսիատին, 1925—
26 թ. 3.981.400 դեսիատին:

Իհարկե, դա շատ քիչ ե, բայց ավելին անելն
անհնարին եր—միջոցները չեին բավականացնում:

Բացի անմիջապես չքավորական տնտեսությունների հողաշինարարության ծախքերը վճարելու համար բաց թողած միջոցներից՝ պետությունը միջոցներ եր բաց թողնում հողաշինարարվողներին նոր շենքեր գաղթելու (անվերադարձ նպաստներ և վարկ) և հողաշինարարության վարկավորման համար Այսպես՝ 1925—26 թ. թ. անվերադարձ նպաստներ են հատկացված շենքեր տեղափոխելու համար 540.000 ռուբլի և գաղթականներին բնակավորվելու համար վարկ ե. բացված 5 միլիոն 300 հազար ռուբլի։ Հողաշինարարության վարկը 1925—26 թ. թ. հավասար եր համարյա 3 միլիոն ռուբլու։

ԽՍՀՄ ԿԳԿ-ի վորոշումով (Մանիֆեստ) բոլոր չքավորական գյուղացիական տնտեսությունների և միջակների սակավագոր տնտեսությունների հողաշինարարությունը պետական հաշվին ե ընդունվում։ ԿԳԿ-ն առաջարկել ե բացի նախահաշվային հատկացումից 1927—28 թ.թ. բյուջեյով լրացուցիչ հատկացնել այդ նպատակի համար 10 միլիոն ռուբլի¹։ Այն մասին, վոր չքավորական և սակավագոր գյուղացիական տնտեսությունները ձրի չեն հողաշինարարվելու, ասվում ե նաև հողաշինարարության և հողդուտագործման մասին միութենական որենքի մշակման համար տրված հրահանգչական ցուցումների մեջ (ԿԿ-ի 1927 թ. հոկտեմբերի 20-ի վորոշումը²), և վերջապես կուսակցության XV Համագումարի վորոշման մեջ, վոր արված ե ընկ. Վ. Մորոտովի գեկուցման առթիվ («գյուղացիության չքավորական և սակավագոր խավերի հողաշինարարությունը կատարել պետության հաշվին»)։

¹ ԽՍՀՄ ԿԳԿ-ի Մանիֆեստը «Правда», № 297, 1927թ. 16 հոկտ.։

² Տպված ե «Правда»-յում, № 268, 1927 թ. 23 նոյ.։

Այսպիսով չքավորական գյուղացիական տնտեսութունների հողաշինարարության վճարման միջոցների հարցը լուծված եւ Մեր առաջ դրված եւ այս հիմնական խնդիրը—այդ միջոցներն ավելի նպատակահարմար կերպով ոգտագործել, հասնել այն բանին, վոր չքավորական տնտեսութունների հողաշինարարությունն այդ մանր անհատական տնտեսութուններն արմատապես կոլլեկտիվացինի վերակառուցելու սկիզբ դառնաւ։ Հողոգտագործման լավագուշն ձևը, լավագուշն՝ կոլլեկտիվացին տնտեսության ավելի հեշտությամբ փոխարկվելու մտքով, հանդիսանում ե շենը (փոքրիկ գյուղը)։ Հարկավոր ե խոստովանւիլ, վոր մենք այնքան ել բավարար ուշադրություն չինք ընծայում այդ բանին։ Թող հողոգտագործման ձևի ընտրությունը ցանկության գործ լինի, բայց չե՞ վոր քանի վոր շենը հողոգտագործման այնպիսի մի ձև ե, վորը հեշտացնում ե անհատական գյուղացիական տնտեսությունից կոլլեկտիվացինին անցնելը, ուստի ե, թվում ե, թե մենք պետք ե ագիտացիա անենք դրա համար։ Արդյոք ամէն տեղ ե կատարվում այդ ագիտացիան. վորքան համոզիչ կերպով ե կատարվում։ Հավանորեն վոչ ամեն տեղ, հավանորեն վոչ բավարար համոզիչ կերպով։ Մեզ մոտ, հայտնի չե, թե ինչու, սովորել են այնպես կարծել, թե հողաշինարարությունը տեխնիկական գործ եւ հողալին վարչություններ կան—բան հասկացողներն ել իրանք են։ Իսկ «հողալին մարմինների գործնականը, նույնիսկ Մոսկվայի նահանգում, չերբհմն ուրիշ գծով ե ընթանում։ Հաճախ ագրոնոմներն ու չերկրաչափները դեռ հիմա չել նպաստում են զատված ե ագարակալին տնտեսության զարգացմանը»¹։

¹ Ընկ. Բառամանի ճառը. «Правда», № 294, 1927 թ. 23 դեկտ.։

Քանի վոր բանն այդպես ե Մոսկվայի նահանգում, Խորհրդային Միության մայրաքաղաքի կողքին: ԽՍՀՄ խոշորագույն կուլտուրական-քաղաքական կենտրոնի կողքին, արժի միթե կասկածել, վոր ամբողջ շենով հողաշինարարությունն անելու ագիտացիան այնպես չի կազմակերպված, ինչպես վոր պետք ե:

Կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեն նշել ե, վոր Միության հողաշինարարության և հողոգտագործման որենքի մեջ պետք ե նախատեսված լինի գյուղի չքավորներին և սակավագոր միջակ գյուղացիական տնտեսություններին:

«Ե ողաշինարարության և հողոգտագործման շրջանում առանձին տնտեսական առավելություններ տալը (արտոնություններ հողաշինարարության մեջ, ուրիշ խավերից ավելի հող ստանալու նախապատվության իրավունք, ավելի հալմար հող ստանալու իրավունք և նրա ոգտագործման դուրություն, արտոնություններ գաղթելու և անջատվելու դեպքերում, վարձակալական պայմանագրեր կապելիս չքավորության շահերի ապահովումն և այլն)»:

Կուսակցության XV Համագումարի վորոշման մեջ նշվում ե, վոր

«հողաշինարարության կիրառումը պետք ե սերտորեն կապված լինի կազմակերպչական-տնտեսական ան միջոցների հետ (ագրոնոմիական ոգնություն, վարկ, մեխորացիա (հողի բարվոքում), մեքենամատակարարում և այլն)»:

Համագումարն առաջակում ե «հետևել, վոր հողաշինարարությունը կիրառելիս չքավորագույն խավերի շահերն ապա-

հովվեն նաև հենց հողամաս տալուց (հատկութ-
ւոյնը, դիրքը և այլն)»:

**Գյուղական չֆալորուքյան վարկավորումը հասուկ
Փոնդի գծով.**

Կենտրոնական Կոմիտեյի հոկտեմբերյան (1925 թ.)
պլենումը անհրաժեշտ է համարել հիմնել մշտական հա-
տուկ ֆոնդ, այդ ֆոնդը նախորոշելով

«հատկապես չֆալորության և մասնավորապես
կոլլեկտիվներին առանձին արտոնյալ պայման-
ներով վարկավորելու նպատակի (արտոնյալ ժամ-
կետներ, ապահովության առանձին արտոնյալ
պայմաններ և այլն)»:

ԽՍՀՄ պետական բյուջեյով 1925/26 թ. գյուղա-
կան չֆալորության արտոնյալ վարկավորման մշտա-
կան ֆոնդի համար հատկացված է լեղել 10 միլիոն
ռուբլի: Մինչև կուսակցական XV Համագումարը (1927
թ. դեկտեմբեր) գյուղական չֆալորության վարկավոր-
մար հատուկ պետական ֆոնդը հավասար էր 32.745.000
ռուբլու (ՌԽՖՍՀ—20 միլիոն ռուբլի, ՈւՍՀ—7.400.000
ռուբլի, ԱԽՖՍՀ—1.070.000 ռուբլի, Ուզբեկստանի
ԽՍՀ—3 միլ. ռ., ԲԽՍՀ—900.000 ռ. և Թուրքմենստա-
նի ԽՍՀ—375.000 ռ.)¹:

Տեղական կազմակերպություններն ինչպես են
մոտեցել այդ միջոցն իրականացնելուն, ինչպիսի նվա-
ճումներ և թերություններ են յերևան յեկել մեր աշ-
խատանքի մեջ այդ ասպարիզում:

¹ Գյուղատնտեսական վարկի նվաճումներն ու խնդիրներն առ
Հոկտեմբերյան հեղափոխության 10-ամյակը. Մոսկվա, 1927 թ.:

Նահանգների մեծ մասում չքավորութեան վարկավորման ֆոնդ հիմնելու գործի վրա տեղերում (նահանգական կենտրոններում) կուսակցական կազմակերպութիւնները հարկավոր ուշադրութիւն են դարձրել: Կուսակցական կոմիտեները ֆոնդի հարցը դրել են իրանց նիստերում, վորի հետևանքն այն է լինել, վոր կենտրոնից ստացւած միջոցները վորոշ նահանգներում բավական մեծացել են (տեղական բյուջից, հատկացումներ, կոոպերացիայի մասհանումներ և այլն), թեև գլուղական չքավորութեան վարկավորման հատուկ ֆոնդի մեջ տեղական միջոցների գումարն այնքան էլ բավարար չէ դեռևս:

Մի շարք շրջաններում դեպի չքավորութեան վարկավորման գործը միասնականացն ճիշտ մերձեցում է հաստատուել: Առաջին հերթին վարկավորուում են չքավորական կոլլեկտիւները, ընդ վորում ինքը վարկն ոգտագործվում է վորպես չքավորութեան կոլլեկտիւացման խթան: Այսպես, որինակ՝ Մոսկվայի նահանգում նպաստներ տալիս մեկեկես հազարից ավելի չքավորական տնտեսութիւններ կոոպերացիայի մեջ են մտցւած: Վարկը զարկ է տվել պարզագույն միութիւններ կազմակերպելուն—կոլլեկտիւորեն արտադրութեան գործիքներ ձեռք բերելու և ոգտագործելու աչքի ընկնող քանակութեամբ սկզբնական բջիջներ են ծնունդ առել նահանգում: Առաջ կազմված մի շարք չքավորական կոլլեկտիւներ բավականաչափ նշութեական ոժանդակութիւն են ստացել տրակտորներով, գլուղատնտեսական խոշոր մեքենաներով և այլն: Վարկի շնորհիվ էլ բնականաբար ուժեղացել է վարձատու կալաններից չքավորական տնտեսութիւններին գործիքներ վարձու տալը:

Գյուղական չքավորությանը մատուցվող կազմակերպչական տնտեսական ոգնությունը, վորը ընթանում է չքավորության վարկավորման ֆոնդերի մեծացման և այդ ֆոնդերի գործնական ոգտադործման գծով, կապվում է չքավորության քաղաքական ակտիվության բարձրացման, գյուղում նրա քաղաքական կշռի ուժեղացման վերաբերյալ կուսակցական կազմակերպությունների աշխատանքի հետ:

Բայց չի կարելի լուծյան տալ և՛ թերությունները: Այստեղ մենք նշում ենք թերություններից միայն նրանք, վորոնք ավելի հաճախ են պատահում, վորոնք վորոշ չափով ծովում են կուսակցության դասակարգային ուղիղ գիծը, վորոնք փոքրացնում են գործադրված միջոցի գործնական արդյունքը:

Առաջին տեղերից մեկն է բռնում տեղական կուսակցական կազմակերպությունների ստորին մարմինների կողմից չքավորության վարկավորման գործին բավականաչափ ուշադրությամբ չվերաբերվելը: Միջոցները բաշխելու աշխատանքի հիմնական ծանրությունն ընկած է գյուղատնտեսական վարկի սխտեմի ստորին բջիջների վրա: Վորպեսզի վարկն իր նշանակությանը ծառայի, վորպեսզի գործնական աշխատանքում սխալներ քիչ լինեն, կենտրոնական հաստատությունների հրահանգներում առաջարկվել է նպաստները բաշխելու գործին մասնակից անել շրջանի այն կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին, վորոնք ծանոթ են վորպես շրջանի չքավորական տնտեսությունների ընդհանուր տնտեսական դրությանը, այնպես ել չքավորական միությունների և զատ-զատ տնտեսությունների դրությանը (գավգործկոմ, գյուղխորհուրդ,

գյուղերում)։ Այստեղ և չքավորության վարկավորման գործում ունեցած մեր աշխատանքի ամենաթուլ կողմերից մեկը։ Զքավորության ֆոնդից առաջին անգամ միջոցները բաշխելու սկզբին վարկային գյուղատնտեսական ընկերությունների վարչություններին կից չքավորական խմբերը համարյա թե չկային։ Գավգործկոմիներ, գյուղխորհուրդների և գյուղկոմիների ներկայացուցչությունը բազմաթիվ դեպքերում ձևական եր։ Միքանի շրջաններում հանձնաժողովները կազմվում ելին վոչ թե ընկերությունների վարչություններին կից, ալլ գավգործկոմիներին կից, և յերբեմն իրանց աշխատանքը սահմանափակում ելին այս կամ այն միություն կամ առանձին տնտեսության կարողության մասին տեղեկանքներ տալով՝ որգանական մասնակցություն չունենալով ընկերության վարչության նպաստները բաշխելու աշխատանքի մեջ։ Հանձնաժողովների աշխատանքի կուսակցական դեկավարությունը մի շարք դեպքերում կատարելապես բացակայում եր և՛ այնտեղ, ուր դա այս կամ այն ձևով իրագործվում եր (գավկոմի, բջիջի ներկայացուցչության կամ հանձնաժողովի կոմմունիստ անդամների միջոցով), շատ հեռու յեր բավարար չափով լինելուց։

Այս բոլորի հետևանքն ի՞նչ եր լինում։ Հետևանքը լինում եր այն, վոր նախ՝ ֆոնդերը չեյին ոգտագործվում կամ քիչ ելին ոգտագործվում։ Այսպես՝ ՌԽՖՍՀ մեջ գյուղատնտեսական վարկի ընկերությունների ձեռքով ֆոնդի ոգտագործումը տատանվում և 100%-ի (Մոսկվա) և 55,1%-ի (Ղրիմ) և նույնիսկ մինչև 41,5%-ի (Յարոսլավլ) և 23,2%-ի (Որենբուրգ) միջև, ստորին ցանցի ձեռքով — 100%-ի (Վոտսկ, Տամբով) և 21,2%-ի

(Ստալինգրադ) միջև։ Ջրավորության ֆոնդերի թույլ ոգտագործման վերաբերյալ տեղեկություններ կան մի շարք նահանգներին։

Յերկրորդ՝ դրա հետևանքը լինում եր ալն, վոր ֆոնդերն ըստ նշանակության չեյին ոգտագործվում, վարկավորման ժամանակ դասակարգային գծից դուրս եյին գալիս։ Յեղել են դեպքեր, յերբ չջրավորության վարկավորման ֆոնդից կոոպերատիվների պարտքը վճարելու համար են ծախսել, յերբ այդ ֆոնդի մի մասը կոոպերատիվի առևտրական շրջանառության մեջ ե դրվել, յերբ վարկի հաշվին մարդկանց գլխին են կապել «վեր ընկած», չծախվող ապրանքներ և այլն։ Ալատըիրսկի շրջկոմի պլենումն, որինակ, մատնանշում և, վոր «տեղերում հաճախ թույլ են տալիս, վոր միջոցներն ոգտագործվեն վոչ իրանց նշանակության համաձայն, մասնավորապես յեղել են դեպքեր, յերբ չջրավորության վարկավորման հատուկ ֆոնդից միջոցներ են տրամադրվել ազգաբնակչության վոչ-չջրավորական խավերին»...

Վարկերի մի մասն անպայման ստացել են գյուղացիների ալն խմբերը, վորոնք պետք ե վարկավորվելին գյուղատնտեսական վարկի ընդհանուր սխստեմով և վոչ թե չջրավորության արտոնյալ վարկավորման ֆոնդին։ Վարկն ըստ իր նշանակության ոգտագործելու բանն ավելի քան վատ ե դրված։ Ամեն մի կասկածից դուրս ե, վոր վարկերի մի խոշոր մաս գնացել ե վոչ թե նպատակային արտադրական նշանակության վրա, ալ կերվել ե։

Իսկ այստեղից—չջրավորության վարկավորման գործի վրա տեղական կուսակցական կազմակերպու-

գյուղկոմ)։ Այստեղ և չքավորության վարկավորման գործում ունեցած մեր աշխատանքի ամենաթույլ կողմերից մեկը։ Չքավորության ֆոնդից առաջին անգամ միջոցները բաշխելու սկզբին վարկային գյուղատնտեսական ընկերությունների վարչություններին կից չքավորական խմբերը համարյա թե չկային։ Գավգործկոմիների, գյուղխորհուրդների և գյուղկոմիների ներկայացուցչությունը բազմաթիվ դեպքերում ձևական եր։ Միջանի շրջաններում հանձնաժողովները կազմվում էին վոչ թե ընկերությունների վարչություններին կից, այլ գավգործկոմիներին կից, և յերբեմն իրանց աշխատանքը սահմանափակում էին այս կամ այն միության կամ առանձին տնտեսության կարողության մասին տեղեկանքներ տալով՝ որդանական մասնակցություն չունենալով ընկերության վարչության նպաստները բաշխելու աշխատանքի մեջ։ Հանձնաժողովներին աշխատանքի կուսակցական ղեկավարությունը մի շարք դեպքերում կատարելապես բացակայում եր և՛ այնտեղ, ուր դա այս կամ այն ձևով իրագործվում եր (գավկոմի, բջի ներկայացուցչության կամ հանձնաժողովի կոմմունիստ անդամների միջոցով), շատ հեռու լեր բավար չափով լինելուց։

Այս բոլորի հետևանքն ի՞նչ եր լինում։ Հետևանքը լինում եր այն, վոր նախ՝ ֆոնդերը չէին ոգտագործվում կամ քիչ էին ոգտագործվում։ Այսպես՝ ՌԽՖՍՀ մեջ գյուղատնտեսական վարկի ընկերությունների ձեռքով ֆոնդի ոգտագործումը տատանվում և 100%-ի (Մոսկվա) և 55,1%-ի (Ղրիմ) և նույնիսկ մինչև 41,5%-ի (Յարոսլավլ) և 23,2%-ի (Որենբուրգ) միջև, ստորին ցանցի ձեռքով — 100%-ի (Վոսսկ, Տամբով) և 21,2%-ի

(Ստալինգրադ) միջև։ Զբաղորության ֆոնդերի թույլ ոգտագործման վերաբերյալ տեղեկություններ կան մի շարք նահանգներից։

Յերկրորդ՝ դրա հետևանքը լինում եր ալն, վոր ֆոնդերն ըստ նշանակության չեյին ոգտագործվում, վարկավորման ժամանակ դասակարգային գծից դուրս ելին գալիս։ Յեղել են դեպքեր, յերբ չբաղորության վարկավորման ֆոնդից կոոպերատիվների պարտքը վճարելու համար են ծախսել, յերբ ալդ ֆոնդի մի մասը կոոպերատիվի առևտրական շրջանառության մեջ ե դրվել, յերբ վարկի հաշվին մարդկանց գլխին են կապել «վեր ընկած», չծախվող ապրանքներ և ալլն։ Ալատըրիսկի շրջկոմի պլենումն, որինակ, մատնանշում ե, վոր ռտեղերում հաճախ թույլ են տալիս, վոր միջոցներն ոգտագործվեն վոչ իրանց նշանակության համաձայն, մասնավորապես յեղել են դեպքեր, յերբ չբաղորության վարկավորման հատուկ ֆոնդից միջոցներ են տրամադրվել ազգաբնակչության վոչ-չբաղորական խավերին»...

Վարկերի մի մասն անպայման ստացել են գյուղացիների ալն խմբերը, վորոնք պետք ե վարկավորվելին գյուղատնտեսական վարկի ընդհանուր սիստեմով և վոչ թե չբաղորության արտոնյալ վարկավորման ֆոնդից։ Վարկն ըստ իր նշանակության ոգտագործելու բանն ավելի քան վատ ե դրված։ Ամեն մի կասկածից դուրս ե, վոր վարկերի մի խոշոր մաս գնացել ե վոչ թե նպատակային արտադրական նշանակության վրա, ալլ կերվել ե։

Իսկ ալստեղից—չբաղորության վարկավորման գործի վրա տեղական կուսակցական կազմակերպու-

խյուններին կողմից բավականաչափ ուշադրութիւն
չդարձնելուց—բոլորում և և լերբորդը.—վարկի բավա-
կանաչափ չոգտագործելը վորպես չքավորական տնտե-
սութիւնների կոլլեկտիվացման խթան, վորպես ապ-
րուստի տրամադրութիւնների դեմ պաշտարելու զենք:
Ահա այս բանն ապացուցող միջանի փաստեր: Ռուս-
գլուղրանկի սխտեմի մեջ մտնող վարկային գլուղա-
տնտեսական ընկերութիւնները «միջոցների 28⁰/օ-ը
տվել են կոլլեկտիվներին և 72⁰/օ-ը անհատ փոխա-
ռուներին»¹: Զանազան ընկերութիւնների կոլլեկ-
տիվներին և անհատներին բաց թողած վարկերի
փոխադարձ հարաբերութիւնը շատ խալտարդետ և:
Որինակ՝ Պսկովի նահանգում 1926 թ. հոկտ. 1-ից
մինչև 1927 թ. ոգոստ. 1-ը չքավորութիւն փոխա-
տվութիւն և բաց թողնված 1.615.300 ռուբլի: Խոշոր
գումար և: Բայց այդ գումարի 92⁰/օ-ը գնացել և ան-
հատական տնտեսութիւնների վարկավորման վրա²):
Տարալի շրջանում բաժանված 48.284 ռուբլի չքավո-
րական վարկից 36,990 ռուբլին տրված և անհատա-
կան տնտեսութիւններին³: Տվերի նահանգում ամ-
բողջ փոխատվութիւնների 80⁰/օ-ն ստացել են կոլլեկ-
տիվները: Տուլայի նահանգում կոլլեկտիվներն ստացել
են 50.895 ռուբլի, անհատները—6.189 ռուբլի և ալլն:
Բայց ընդհանուր առմամբ գերակշռութիւնն անհատ-
ների վարկավորման կողմն և:

Չքավորութիւն վարկավորման գործում տեղերի
սխալների և թերութիւնների մեղքի վորոշ մասն ան-

¹ «Кооперативная Жизнь», № 262, 1927 թ. 16 նոյ.

² «Псковский Набат», № 199, 1927 թ.:

³ «Советская Деревня», № 4, 1927 թ. 20 նոյ.

կապակած պետք է գցել նահանգական, շրջանային և գավառային կենտրոնների ղեկավար մարմինների վրա: Մի շարք տեղերում թույլ է տրված լեզել տեղական մարմիններին հրահանգման գործը վորպես կուսակցական, այնպես ել խորհրդային գծով: Նահանգական և շրջանային կենտրոններից միջոցները գլուղն են հասել արտասովոր չափով դանդաղորեն: Այսպես՝ ՌԽՖՍՀ Հող-ժողկոմատի տվյալների համաձայն՝ կենտրոնից մինչև փոխառուն կատարած միջոցների ճանապարհորդութունը տևում է... 200 օր:

«Չափազանցություն չի լինիլ, չեթե ասենք; — գրում է ընկ. Ա. Իգլումովը, — վոր չքավորության ֆոնդի դրամները, վոր հատկացված են լեզել 1925/1926 թ., փոխառուների տնտեսություններն են հասել 1927 թ. գարնանից վոչ շուտ կամ դրանից մի քիչ առաջ: Վարկերի հապաղում է նկատվել թե՛ ընկերություններում, թե ստորին մարմիններում: Որինակ՝ Ռյազանի նահանգում ընկերությունը վարկն ստացել է 1927 թ. փետրվարի 27-ին, բաժանել է 1927 թ. մայիսի 5-ին, աշխինքն Ռյազանում վարկը պահվել է 66 օր: Գաղաքի ալդ հապաղումին միացել է միջոցների վոչ պակաս հապաղումը և՛ ընկերություններում»¹:

Վարկերի տեղ հասցնելու ձգձգումը գլուղացիների դժգոհության հետ միասին առաջ է ըբերել և՛ մի շարք զուր ծախքեր: Որինակ՝ Մոսկվայի ընկերություններն ասում են, թե վարկերն ուշ բաց թողնելու շնորհիվ նրանք ստիպվեցին ձի գնելիս չուրաքան-

¹ «Кооперативная Жизнь», № 262, 1927 թ. 17 նոյ.

չյուր ձիուն վճարել միջին թվով 280 ոււրլի, մինչդեռ լեթե վարկերը ժամանակին բաց թողնելին, կարելի կլինե՞ր մի ձին 225 ոււրլով գնել:

Ի՞նչ արտադրական եֆֆեկտ (արդյունք, հետևանք) է տվել այդ ֆոնդով գյուղական չքավորության վարկավորումը: Տեղական կազմակերպություններն այս հարցին քիչ ուշադրություն են նվիրել:

«Համարյա վոչ մի ընկերություն մինչև Ռուսդուդլանկի հետազոտության ձեռնարկելը չի զբաղվել չքավորության կազմված է բաժանված ֆոնդի ոգտագործման ստուգումով: Այդ բանում նախաձեռնություն չեն ցույց տվել նաև գյուղական հասարակական հաստատությունները, մասնավորապես գյուղիկոմները, վորոնք կոչված են չքավորության ինքնաստուգում կազմակերպելու: Ստուգման բացակայությամբ ամենուրեք թույլ է նաև միջոցների ոգտագործման հաշվետվությունը¹»:

ՌԽՖՍՀ Հողօրդկոմատի նյութերում, վորոնք պատրաստված են կուսակցության XV համագումարի համար, նշվում է, վոր

«տեղերում ծանոթանալով չքավորական փոխատվությունների ոգտագործման եֆֆեկտիվության հետ՝ հայտնագործված է, վոր կոլտնտեսություններին տրված փոխատվություններն ոգտագործվել են ավելի ռացիոնալ կերպով վորոշ արտադրական արդյունքով: Իսկ անհատները շատ դեպքերում

¹ Գյուղում կատարվող աշխատանքի հերթական խնդիրների հարցի շուրջը՝ նյութեր ՀամԿԿ XV համագումարի համար: ՌԽՖՍՀ Հողօրդկոմատ: 1927 թ.:

փոխատվութիւնները գործադրել են վոչ ըստ նշանակութեան (փոխատվութիւնների չափը սահմանափակ լինելու պատճառով), և այդպիսով այդ փոխատվութիւնները ցրված լինելով անհատական տնտեսութիւններում՝ ավելի քիչ արդիւնք են տվել:

Հետագայում անհրաժեշտ է վճռականապես վերացնել վերը նշած բոլոր թերութիւնները՝ առավելագույն չափով ոգտագործելով չքավորական տնտեսութիւնների կոլլեկտիվացման համար կազմված գլուղական չքավորութեան վարկավորման ֆոնդերը: Մասնավորապես կուսակցական կազմակերպութիւնները պետք է աշխատեն, վոր ավելացվեն չքավորութեան վարկավորման ֆոնդերը տեղական միջոցներով (տեղական բյուջե, կոոպերացիայի մասհանումներ և այլն), ավելի լրիվ և, իհարկե, նպատակահարմար կերպով ոգտագործվեն այդ ֆոնդերը, վարկերն արագապես հասնեն տեղերը, ֆոնդերը բաշխելու, չքավորական ֆոնդից փոխատվութիւնները տալու գործում ակտիվ մասնակցութիւն ունենան խորհուրդները, գլուղկոմները, գլուղի հասարակական կազմակերպութիւնները: Այս տեսակետից անպայման ուղիղ պետք է համարել կուսակցութեան Սիբիրի լերկրային կոմիտեի բյուրոյի հետեյալ վորոշումը: Նշելով, վոր չքավորութեան ոգնութեան վերաբերյալ կիրառվող բոլոր միջոցները գործադրվում են առանց հենց իր—չքավորութեան ակտիվ մասնակցութեան, վոր ոգնութեան վերաբերյալ հարցերը չքավորական ժողովներում և խմբերում դնելն ընդհանուր բնույթ է կրում, լերկկոմի բյուրոն վորոշել է

«բոլոր կուսակազմակերպութիւններին առաջարկել չքավորութիւնը մասնակցել տալ թե՛ տվյալ շրջանում կամ գլուղում գծված այս կամ այն ֆոնդի բաշխման ծրագրի քննութիւնը, և թե՛ այն առանձին կոլլեկտիվները և տնտեսութիւնները վորոշելուն, վորոնց պետք և չքավորական ֆոնդերից վարկ տրվի»:

Գլուղի կուսակցական կազմակերպութիւններին իրանց այդ աշխատանքի մեջ կարող են մեծ ոգնութիւն ցույց տալ և պիտի ցույց տան քաղաքային խորհրդային հիմնարկութիւնների (որինակ՝ գլուղատնտեսական վարկի ընկերութիւնների) կուսակցական բջիջները: Կուսակցութեան XV Համագումարը վորոշել է

«անհրաժեշտ համարել չքավորութեան ֆոնդերի մեծացումը պետական և տեղական բյուջեներով՝ այդ ֆոնդերին սահմանելով արտադրական-կոոպերատիվ նշանակութիւն (կոլտնտեսութիւններ), միաժամանակ մյուս վարկերում մեծացնելով չքավորութեան բաժինը»:

**Գլուղասնոսական չքավորութեան վարկավորումը
գլուղասնոսական վարկի բնգիւցուր սիւսեմով.**

Իսկ ընդհանուր վարկավորումով գլուղական չքավորութեան վարկավորման գործն ինչ դրութեան մեջ է: Մենք այստեղ ել աչքի ընկնող նվաճումներ ունենք, բայց քիչ չեն նաև թերութիւնները: Այդ թերութիւններից գլխավորապես նրանց վրա, վորոնք դանդաղեցնում են հետագա առաջխաղացումը, անհրաժեշտ ենք

համարում հրավիրել կուսակցական կազմակերպութ-
յունների ուշադրութունը: Մեր աշխատանքի այդ
ճյուղում ամենից հաճախ պատահում են հետևյալ թե-
րությունները:

Առաջինը—գլուղատնտեսական վարկերը բաշխե-
լիս վոչ միշտ են դեկավարվում դասակարգային մոտե-
ցումով, վոչ միշտ են կիրառում կուսակցության,
խորհրդային իշխանության ցուցումները չքավորու-
թյանն առանձին ուշադրությամբ վերաբերվելու նկատ-
մամբ: «Փոխատվությունների միջին չափն ընկնում է
իջնող գծով ունևորից դեպի չքավորը»,—գրում են
Սիբիրից:

Ֆրունզեյի շրջանի (Ղըրղըղստանի) ինն վարկա-
յին ընկերությունների հետազոտման նյութերը ցույց
են տալիս, վոր «ամենաձեռնառու դրության մեջ են
կոոպերատիվների ունևոր անդամները թե՛ վարկի ընդ-
գրկման տեսակետից, թե՛ փոխատվությունների չափի
տեսակետից.—վորքան խռմրն ունևորե, այնքան ել
փոխատվության չափը բարձր է»:

Խորհրդային Միության շատ շրջաններից լեկոդ
այս գանգատները հաստատելու համար միջանի թվեր
բերենք: Ահա, որինակի համար, Բարլուկի վարկային
գլուղատնտեսական ընկերությունը (Իրկուտսկ): Դա
338 բաժնետեր ունի. դրանցից 151-ը չքավոր է, 151-ը
միջակ, 36-ն ունևոր: Բայց այդ ընկերությունից հիվ է
վարկ ստացել: Տարբեր խմբերի լուրաքանչյուր բաժ-
նետիրսջ տված վարկի միջին չափը վորքան է: Մի-
ջին թվով կարճատև փոխատվություն են ստացել ա-
մեն մի չքավորական տնտեսություն 23 ռուբլի, մի-
ջակային—40 ռուբլի, ունևոր—133 ռուբլի: Համարյա

նույն դրությունն և նաև լերկարատե փոխատվություններն վերաբերմամբ, միջին թվով չքավորական տընտեսությունն ստացել է 53 ուրլի, միջակայինը—51 ուրլի, ունևորինը—153 ուրլի: Ե՛լ ավելի ապշեցուցիչ տվյալներ են տալիս Մարիինսկի շրջանի (Տոմսկի) հետազոտման նյութերը: Մի վարկային ընկերության (տեղական աշխատավորների կարծիքով՝ միանգամայն տիպիկ վո՛չ միայն այդ շրջանի համար) փոխատվությունների բաշխումը նկարում և հետևյալ աղյուսակը.

Տնտեսությունների խմբերը	Տնտեսությունների ընդհանուր թվի վոր տոկոսն են կազմում	Ընդհանուր գու- մարի վոր տոկոսն է կազմում
Զիազուրկ	13,6	2,5
1 ձի ունեցող	22,4	19,6
2 » »	41,3	47,3
3 » »	14,6	5,4
4 » »	6,1	5,4
5 և ավելի ձի ունեցող	2,0	—
	100%	100%

Այս աղյուսակով դուրս է գալիս, վոր ստորին խումբը (ձիազուրկ և միաձի, ազգաբնակչության 36%) ստացել է վարկի 22,1%-ը, միջակ խումբը (լերկձի—ազգաբնակչության 41,3%) ստացել է 67%-ը: Մինչ 6,1% քառաձիներն ստացել են վարկի 5,2%-ը, 13,6% ձիազուրկներն ստացել են միայն 2,5%-ը:

Այս կարգի տվյալները քիչ չեն: Յե՛վ դրանք բոլորը մի բան են ցույց տալիս—տեղեբրում, գլուղատընտեսական վարկի բաշխման գործնական աշխատան-

քում այս կամ այն շրջանում յերբեմն շեղվում են դասակարգային գծից, մոռանում են ազգաբնակչության չքավոր մասի շահերը, վնչ միշտ են ըստ հարկին հաշվի առնում և՛ միջակի շահերը, ուժեղացնում են մեր թշնամի կուլակների խումբը:

Յերկրորդը—անհատական տնտեսություններին վարկավորումով հրապուրելը: Այդ հրապուրումն ամբողջովին ծագում է վերը բերած թերությունից: Վորքան վոր վարկային ընկերության ղեկավարները պարզ գաղափար չունեն պետական գյուղատնտեսական վարկի գործնական ոգտագործման գործում կուսակցության և խորհրդային իշխանության բռնած գծի մասին, այնքան ել մոռացվում է, վոր այդ վարկը ցրված մանր և մանրագույն գյուղացիական տնտեսությունների կոլլեկտիվացման նպաստող լծակ է հանդիսանում: Ուստի և՛ ուժ են տալիս անհատական տնտեսությունների վարկավորմանը: Այստեղից ել ծագում է այն դրությունը, վոր գտել է Բանվորա-գյուղացիական տեսչության ժողովրդական կոմիսսարիատը՝ ՌԽՖՍՀ մեջ գյուղատնտեսական վարկի ստորին ցանցի հետազոտություն կատարելու: ԲԳՏ լեզրակացություններում ասվում է.

«Սոցիալիստական ռեզերմների միջոցներն ոգտագործելով՝ գյուղատնտեսական վարկի սխտեմը նպաստում է առաջժմ անհատական, բաժան-բաժան լեղած գյուղացիական տնտեսության ամրապնդմանը, և վոչ թե նրա կոլլեկտիվացմանը»:

Յերրորդը—դեռ գործադրվող լերաշխավորության սխտեմը: «Միքանի ընկերությունների պրակտիկա-

յում լերաշխավորութիւնը դեռ շատ ամուր ե պահպան-
վում,—գրում են Սիբիրից։—Փոխատվութիւններն այդ
սխտեմը չքավորին ունեւորից կախման մեջ ե դնում և
ճորտային հաքաքերութիւններ ե ստեղծում»։

Թե գործնականում ինչի լե հասցնում այդ,
«Власть Труда» («Աշխատանքի Իշխանութիւն») լրա-
գրի եջերում պատմում ե ընկ. Չերը։ Չալարինսկի
շրջանում ընկերութիւնը մի չքավորին փոխատվու-
թյան իրավունք ե տվել այն պայմանով, վոր նա լե-
րաշխավոր գտնի։ Չքավորը դիմել ե կուլակ Լարիոնո-
վին։ Լարիոնովն, իհարկե, համաձայնել ե, բայց առա-
ջարկել ե.

— Յերաշխավորութիւն կտամ, միայն թե դրա
փոխարեն մի դեսիատին ցորեն պետք ե հնձես։

Նուցն հեղինակը պատմում ե-և՛ մի ուրիշ դեպք։
Մի չքավոր 40 ուլբլի փոխատվութիւն ե վերցրել և
դրանից 25 ուլբլին տվել իր ունեւոր հարեանին «լե-
րաշխավորության համար»։

Չորրորդը—փոխատվութիւնների կարճատեւութիւ-
նը։ Կարճ ժամկետով տրված փոխատվութիւնը կարող
ե բավարարել միայն ամուր տնտեսությանը։ Չքավո-
րի համար այդպիսի փոխատվութիւնն ոգնութիւն չե,
այլ ուղղակի ճորտութիւն։ «Կարճատե փոխատվու-
թիւններ տալը չքավորական տնտեսութիւններին
իրական ոգնութիւն չի հասցնում»,—գանգատվում են
Պերմի շրջանից։

«Կրճանոյե Զնամյա» («Կարմիր Դրոշակ») թեր-
գր գրում ե.

«Վճարաժամերը չքավորության համար ան-
օր են։ Որինակ՝ չքավորը գարնանը մի ձի

յե գնում 80 ուռլով, իսկ աշնանը փողը պետք է վճարի: Բայց ձին աշնանն արժե վոչ թե 80, այլ 50—60 ուռլի: Ժամկետների տեսակետից վարկերը բաց են թողնվում միևնույն պայմաններով թե չքավորին, թե ունևորին»:

Չքավորական տնտեսության վրա կարճատև վարկի ունեցած բացասական ազդեցությունը հաստատում է նաև ԲԳՏ-ը գյուղատնտեսական վարկի ստորին ցանցի իր հետազոտության նյութերում: ԲԳՏ նյութերում բերված են նույնիսկ այսպիսի իրողություններ— չքավորն ստիպված է փոխատվությունը վճարելու համար մասնավոր անձերից փող վերցնել՝ վճարելով նրանց տարեկան 180—200⁰/₀:

Վարկավորման ժամկետների հարցին է հարում անմիջապես նաև վարկի չափի հարցը: Ջանազան կազմակերպությունների և հիմնարկությունների տրամադրության տակ գտնվող բոլոր տվյալներից լերևում է, վոր չքավորական տնտեսություններին տրվող վարկի չափը բավարար չե: Տնտեսության մեջ այս կամ այն ձեռնարկը գլուխ բերելու համար վարկի անբավարար լինելու հետևանքն այն է լինում, վոր վարկն այն բանի վրա չի գործադրվում, ինչի համար վոր ստացվել է, այլ անոգուտ ծախսվում է, ուտվում է:

Յեվ վերջապես ելի մի անառողջ լերևույթ. դա չքավորական տնտեսությունների վարկերի պակասեցման տենդենցիան է, վորը գյուղատնտեսական վարկի աշխատավորները շատ հասարակ կերպով են բացատրում:

— Գյուղական չքավորության վարկավորման համար հատուկ ֆոնդ է կազմված: Այդ ֆոնդից ել

պետք ե վարկավորել չքավորութիւնը և վոչ թե գյուղատնտեսական վարկի սխտեմի ամբողջ ֆոնդից:

Այս հարցը միջանի շրջաններում շատ սուր ե դրված: Այսպես, որինակ, մի գյուղական կոոպերատիվ խորհրդակցութիւն (Խրկոտակ) առաջարկում ե «վճռականապես պալքարել վարկային ընկերութիւնների բաժնում լերկացող այն տենդենցիայի դեմ, թե չքավորութիւն վարկավորումը պետք ե սահմանափակել բացառապես չքավորական ֆոնդով»¹:

Վերը նշած այս բոլոր պակասութիւններն անհրաժեշտ ե կտրականապես վերացնել: Դրա համար անհրաժեշտ ե.— ա) անշեղ կերպով ընթանալ առաջին հերթին կոոպերատիվ միութիւններին վարկավորելու և այնպիսի միջոցներ ձեռք առնելու ուղիով, վորոնք նպաստելով գյուղացիական տնտեսութիւն բարձրացմանը՝ միաժամանակ խթանելին տնտեսավարութիւն կոլեկտիվ ձևերին անցնելուն. բ) վերացնել անձնական լերաշխավորութիւնը՝ ոգտվելով գյուղկոմների լերաշխավորութեամբ այն դեպքում, լերը դա անհրաժեշտ ե. գ) չքավորական տնտեսութիւններին տրվող փոխաւթութիւնների չափն ավելացնել. դ) չքավորական տնտեսութիւնների վարկավորման ժամկետը լերկարացնել՝ լելնելով այդ տիպի տնտեսութիւնների շրջանառութիւնների հնարավորութիւնից. ե) վճռականապես պալքարել չքավորական տնտեսութիւնների վարկերի կրճատման փորձերի դեմ, վորոնք պատճառաբանվում են գյուղական չքավորութիւն վարկավորման հատուկ ֆոնդի գոյութեամբ: Վոր դա չպետք ե անդրադառնա ընդհանուր վարկավորման գնով վարկ

¹ «Власть Труда», 1927 թ. 12 նոյ.

ստանալու վրա, բավական համոզիչ կերպով ասված և չեղել դեռ Համ Կ(բ)Կ ԿԿ-լի հոկտեմբերյան (1925) պլենումի վորոշման մեջ.—

«Զքավորական տնտեսութիւնների բարձրացման գործում ոգնութիւն ցույց տալու նպատակով,—ասվում և վորոշման մեջ,—ընդհանուր հիմունքներով գլուղատնտեսական վարկի միջոցներից այդ տնտեսութիւններին վարկավորելու վրա դարձրած ուշադրութեան ուժեղացման հետ միասին անհրաժեշտ և մշտական հատուկ ֆոնդ հիմնել Կենտրոնական գլուղատնտեսական բանկի կազմի մեջ»:

Այս վորոշումն ել ավելի կատեգորիկ ձևով հաստատված և կոնակցութեան XV Համագումարի կողմից: Անհրաժեշտ համարելով գլուղական չքավորութեան վարկավորման հատուկ ֆոնդի չափերն ավելացնելը՝ համագումարն առաջարկել և միաժամանակ ավելացնել չքավորութեան բաժինն այլ վարկերի մեջ:

Գլուղական չքավորութեանն արեւմուտքուններ տալը յեվ գրանց իրականացումը.

Այս բոլորին անհրաժեշտ և ավելացնել նաև այն զանազան արտոնութիւնները, վոր պրոլետարական պետութիւնը տալիս և գլուղական չքավորութեանը: Որինակ՝ միասնական գլուղատնտեսական հարկը: Կենտրոնական Կոմիտեյի ապրիլյան (1926 թ.) պլենումը հետևյալ հրահանգն և տվել գլուղատնտեսական հարկի նկատմամբ.

«Ապրանքադրամական հարաբերությունների և գյուղում առաջացած կուտակման ձեռք բերած աստիճանը մի կողմից, պրոլետարական պետության շահերին համապատասխան՝ այդ կուտակման կանոնավորման անհրաժեշտությունը մյուս կողմից առաջադրում են գյուղացիական ազգաբնակչության հարկադրման այնպիսի սխտեմի կառուցման խնդիրը, վորը թեթևացնելով գյուղացիության սակավագոր խավերի համար հարկալին ծանրությունը, իր տիպով առավելապես մոտենալու չի կամտային տուրքադրման սխտեմին»:

Բայց գործնականում ինչ ենք տեսնում: Միթե վիճ ալն բանի կիրառումը, ինչ վոր նշում ե Կենտրոնական Կոմիտեի պլենումը: Այսպես, գյուղատնտեսական հարկի որենքի համաձայն 1927 թ. ամեն մի հոգուն 30 ռուբլի չեկամուտ տվող տնտեսությունները վճարում են իրանց չեկամտի մի հիսներորդ մասից մի քիչ ավելի, մինչդեռ ամեն մի հոգուն 300 ռուբլի չեկամուտ տվող տնտեսությունները վճարում են իրանց չեկամտի մի հինգերորդ մասից ավելի¹: 1926/27 թ. գյուղատնտեսական հարկ վճարելուց կատարելապես ազատված ե ամբողջ գյուղացիության 25⁰/₀-ը. հարկատվության չենթարկված սակավագոր տնտեսություններն աչքի ընկնող զիջումներ են ստացել: ԽՍՀՄ ԿԳԿ-ի հոկտեմբերյան սեսիան «չքավորության և ընդհանրապես սակավագոր գյուղացիության նյութական դրությունը բարվոքելու նպատակով» վորոշել ե գյուղացիական տնտեսությունների նորից 10⁰/₀ ազատել գյու-

¹ Փաստեր և թվեր ոպպողիցիայի խուժանավարության և հերյուրանքների դեմ: Մոսկվա, 1927 թ.:

դատնտեսական հարկ վճարելուց: Այսպիսով գյուղատնտեսական հարկից ներկայումս միանգամայն ազատված ե գյուղացիական տնտեսութունների 35%¹-ը, Յեւ սրա հետ միաժամանակ կուսակցութւան XV Համագումարը հանձնարարել ե Կենտրոնական Կոմիտեին

«... գյուղի առավել ունեւոր խավերի աճող յեկամութեանը հարկադրելու նպատակով... մշակել առավել լրիւ պրոգրեսսիվ-յեկամտային հարկադրման անցնելու հարցը»:

ԽՍՀՄ ԿԳԿ-յի սեսսիայի նուէն վորոշումով (Մանիֆեստ) վերացվում ե գյուղացիական տնտեսութունների փոխատվութուններով արած ալն զարտքը, վոր պետութունից ստացել են 1924/25 թ. անբերրիութւան ժամանակ. գյուղացիական տնտեսութուններից վերացվում են անցած տարիների գյուղատնտեսական հարկի ապառիկները, արտոնութուններ են տրվում ապառիկների, տուգանքների և ալլն և հարկադրման ալլ տեսակների վերաբերմամբ: Սեսսիան հանձնարարել ե ԽՍՀՄ ԿԳԿ-յի և ԺԿՊ-ի պրեզիդիումին

«գյուղացիական սակավագոր խավերի զառամած հասակի տեր անձանց տետութւան հաշվին աստիճանաբար ապահովելը ձեռնարկելու համար ուրենք մշակել»:

Միքանի ընկերների հաշվելով՝ մեզ մոտ $1\frac{1}{2}$ միլիոնից ավելի ալդալիսի ծերեր կգտնվեն¹: Լրիւ ապահովութունը կգործադրվի 5 տարվա ընթացքում: Կենսաթոշակի չափը տարեկան 50 ռուբլի յե:

Այս արտոնութուններին պետք ե ավելացնել մի շարք զանազան արտոնութուններ ևս փալտ—շինա-

¹ Բ. Մ. Գյուղացիական կենսաթոշակներ:

րարական հյուսթ և վառելիք—հալթալթելու վերաբերմամբ (ազգաբնակչությանը և հասարակական կարիքների համար նշանակված փալտի ընդհանուր արժեքի 17,50/0-ը ձրի և արտոնյալ պայմաններով ե բաց թողնելով), ընդհանրապես սիրմացու և մասնավորապես ընտիր սերմացու հալթալթելու վերաբերմամբ (նախկին փոխատվութլուններից մնացած պարտքի վոչնչացումը, ընտիր սերմեր տալը մոտագա բերքից վերադարձնելու պայմանով), պետական հողային գույքերը վարձու տալու վերաբերմամբ (առավելապես չքավորական տնտեսութլուններին տալն արտոնյալ պայմաններով—իջեցված վճարով և առանց աճուրդի), մեխորացիայի և ձկնային տնտեսութլան վերաբերմամբ (ձուկ վորսալու տոմսեր վաճառելը՝ վճարումների համար ժամանակ տալով, հատուկ արտոնյալ վարկերը և այլն), պետական ապահովագրման վերաբերմամբ (կոպարային վճարումից լրիվ կամ մասնակի ազատելը,—տարեկան մոտ 9 միլիոն ուրլի) և այլն:

Թե կուսակցութլան XIII Համագումարը, թե Կենտրոնական Կոմիտեյի հոկտեմբերյան (1925 թ.) պլենումը մատնացուցե են արել, վոր գլուղական չքավորութլանը խորհրդային որենքներով տրվող բոլոր արտոնութլունների և առավելութլունների յուրաժամանակ և լրիվ իրագործման ասպարիզում տեղական կազմակերպութլունների աշխատանքը բավարար չե: Չնայած վոր կուսակցութլան XIII Համագումարից և հոկտեմբերյան պլենումից բավական մեծ ժամանակ ե անցել, բայց և այնպես մենք չենք կարող ասել, թե ներկայումս մեզ մոտ ամեն բան կարգին ե: Կուսակցութլան XV Համագումարն առաջարկել ե

«հսկել, վոր գյուղատնտեսական հարկից սա-
կավազոր գյուղացիութիւնը (միութեան միջ յե-
ղած գյուղացիական տնտեսութիւնների 35 տո-
կոսը) ազատելու կուսակցութեան և խորհրդային
իշխանութեան վորոշումն իրագործվի ամենայն
ճշտութեամբ»:

Համասար չափով տեղական կուսակցական կազ-
մակերպութիւնները պետք է հոգ տանեն, վոր գյու-
ղական չքավորութեանը տրվող բոլոր արտոնութիւն-
ներն ու առավելութիւնները, վորոնք սահմանված են
խորհրդային որենքներում, իրապես հասնեն չքավորու-
թեանը, հասնեն ժամանակին և իսկուպես իրականաց-
վեն:

Այս տեսակետից մեր միջանի կուսակցական կազ-
մակերպութիւններ լավ կանեն՝ որինակ վերցնեն Կա-
լուզայի նահկոմից, վորի հրահանգով չքավոր տնտե-
սութիւնների գյուղատնտեսական հարկի վերաբեր-
մամբ ազատման և արտոնութիւնների կիրառման
ստուգումն է կատարվում: Այդ ստուգման գործնական
նպատակները հետևյալ կերպով է ձևակերպել ընկ. Գ.
Ռակիտովը.

«Մենք պետք է ինչ ել վոր լինի հասնենք այն
բանին, վոր 1) չքավորութեան համար սահման-
ված բոլոր միջոցներն ոգտագործվեն ամբողջ
100%-ով, 2) վոր այն գյուղացի-չքավորները, վո-
րոնցից ապորինարար հարկ են վերցրել, գրամբ
յեռ սեռացն, վոր ուղարկեն ռուսը, վոր թե
գոռչներ ստանալու համար նրանց տանեն քաղաք,
գոռչներ, վոր այս կամ այն չքավորն ստիպված
է յեղել տալ չինոֆիկ-բյուրոկրատի տխմար կա-

մակորության պատճառով, 3) վոր ամենախիստ կերպով պատժեն այն հանցավորները, վորոնք ամեն մի անգամ խախտել են չքավորության շահերը, նրանք, վորոնց շնորհիվ այս կամ այն չքավորը չի ստացել որեւքով իր համար սահմանված արտոնութիւնները»¹:

Գլուղական չքավորության ժողովների միջոցով, խորհուրդներին, կոոպերատիվների վարչութիւններին և գլուղկոմներին կից չքավորության խմբերի միջոցով, խորհրդային կոոպերատիվ և հասարակական կազմակերպութիւնների կոմմունիստական ֆրակցիաների միջոցով տեղական կուսակցական կազմակերպութիւնները պետք է աշխատեն և հասնեն պրոլետարական պետութիւնից չքավորության ստացած զանազան արտոնութիւնների ոգտագործման, վորը չամրապնդի, չպահպանի չքավորության մեջ ապրուստային տրամադրութիւններ, այլ նպաստի չքավորության ինքնագործունեիւթյան և նախաձեռնութիւն ազատ յերևան գալուն, նպաստի նրա տնտեսական վերելքին մանր տնտեսութիւնների հետզհետե միացումով և կոլլեկտիվներ դառնալով: Անհրաժեշտ է ձգտել և հասնել այն բանին, վոր պրոլետարական պետութեան այդ ոգնութիւնը բազմապատկվի հենց չքավորության ինքնագործունեիւթյամբ, մեր կուսակցական կազմակերպութիւնների ձեռքով ուղղվի ուղիղ հունով:

¹ «Коммуна», № 294, 1927 թ. 24 դեկտ.:

**ԿՈՒԼԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳԵՄ ՄԳՎՈՂ ՍԿԱՄԱՐԻ ՄԱՍՆԵՐԻ
ՈՒՂԻՆԵՐ ԵՒ ՄԵՐՈՂՆԵՐ.**

Ելի ի՞նչ լրացուցիչ ուղիներով, ի՞նչ մեթոդներով պետք է մղվի պայքարը կոուլակության դեմ, պայքարը կոուլակության մեկուսացման համար, պայքարը կապիտալիստական տարրերը դուրս մղելու համար:

«Կոուլակի դեմ պայքարը պետք է մղվի ինչպես չքավորութունը կոուլակի դեմ կազմակերպելու ուղիով, այնպես ել պրոլետարիատի ու չքավորության՝ միջակ գյուղացու հետ հաստատած միության ամրապնդման ուղիով, վորպեսզի կոուլակի մեկուսացման նպատակով կոուլակից միջակը կտրվի» (կուսակցության XIV Համագումարի վերոշում):

«Իրավացի չեն այն ընկերները, վորոնք կարծում են, թե կարելի չե և պետք է կոուլակի հետ հաշիվը վերջացնել ադմինիստրատիվ միջոցների կարգով ՊԲՎ միջոցով. ասացի, կնիքը դրի և վերջակետ: Դա հեշտ միջոց, ե, բայց այնքան ել իրական չե: Կոուլակին պետք է հաղթել տնտեսական կարգի միջոցներով հեղափոխական որինականության հիմունքով... դա, իհարկե, չի խանգարում միջանի անհրաժեշտ ադմինիստրատիվ միջոցներ գործադրել կոուլակի դեմ» (Ստալին):

Այն բոլորն, ինչի մասին մենք խոսեցինք այս գրքույկի սկզբից սկսած մինչև այստեղ, գյուղական չքավորության կազմակերպման այն բոլոր ձևերը— չքավորության ժողովներն ու խմբերը, կազմակերպչական-տնտեսական ոգնութունը, վոր պրոլետարական

պետութիւնը ցուց և տալիս չքավորութեանն անմիջապէս և կոռուպցիայի միջոցով (հարկային և այլ արտոնութիւնները, գյուղատնտեսական արտադրանքի ապրանքների և արդյունքների գների քաղաքականութիւնը, վարկը, հողաշինարարութիւնը, կոլլեկտիվացումը, խորհրդայինութիւնների, կոնտրակտացիայի միջոցով արվող ոգնութիւնը, գյուղատնտեսական հում նյութի նախնական վերամշակման ձեռնարկութիւնները և այլն),—այս բոլորի նպատակն է գյուղական չքավորութեան և բատրակութեան քաղաքական և տնտեսական ամրապնդման հետ միաժամանակ, գյուղի արտադրական ուժերի աճման հետ միաժամանակ, գյուղացիութեան հիմնական մասսայի մանր անհատական տնտեսութիւններից խոշոր, համայնացված տնտեսութիւններին անցնելու հիմունքով,—դուրս անել կուլակին իր տնտեսական դիրքերից, դուրս մղել գյուղական եկոնոմիկայի կապիտալիստական տարրերը սոցիալիստականով, քաղաքականապէս մեկուսացնել կուլակութիւնը:

Վերը բացատրած՝ գյուղական չքավորութեան կազմակերպչական-տնտեսական ոգնութեան հիմնական առուների հետ միաժամանակ մեր կուսակցութիւնը գծել է մի շարք լրացուցիչ միջոցներ ևս, վորոնց նպատակն է նպաստել սոցիալիստական տարրերի ավելի արագ, ավելի աշողակի առաջխաղացմանը և ամրապնդվելուն՝ կապիտալիստական տարրերի աճումն արգելելու համար:

Հողաշինարարութեան և հողագտագործման միութենական որենք մշակելու համար մեր արդեն վերը հիշած հրահանգչական ցուցումների մեջ կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտեն առաջարկում է որենքը

մշակելիս կանխատեսել մի շարք միջոցներ ևս՝ բացի խորհրդերդների ընտրողների ցուցակից հանվածներին հողային համայնքներում (ժողովներում) ձայնի իրավունքից զրկելուց։ Ընդհանրապես հողաշինարարության և հողոգտագործման խորհրդային որենքում պետք է մշակվեն

«գյուղացիական հիմնական մասսայի — չքավորական և միջակային տնտեսությունների հողաշինարարությանը և հողոգտագործմանը մեծագույն չափով ոժանդակելու միջոցներ, հողոգտագործման կոլլեկտիվ ձևերին և գյուղացիության կոոպերացման զարգացմանը, գյուղի չքավորագույն խավերի շահերի պաշտպանությանը և շահագործող տարրերի աճումն առավելագույն չափով սահմանափակելուն ամեն կերպ նպաստելու հետ միասին»։

Որենքում պետք է հաստատապես նշված լինի հողի ազգայնացման անսասանությունը, վորը հանդիսանում է «գյուղացիության մեջ սոցիալիստական շինարարության իրականացման համար հիմնական նախադրյալ»։ որենքում պետք է նախատեսված լինի հատուկ աջակցություն և խրախուսանք (տնտեսական, ֆինանսական, տեխնիկական և կուլտուրական գծով) կոլլեկտիվ տնտեսություններին (կոմմունաներ, ընկերություններ, արտելներ) և խորհրդային տնտեսություններին։ Վարձակալության ժամկետները կրճատել մինչև 6 տարի. պետական ֆոնդային հողերը վարձու տալ աշխատավորական տիպի տնտեսություններին (վարձատվության ժամանակը նույնպես սահմանափակել վեց տարով), վարձել և նորից վարձու տալը պատ-
ծել վորպես քրեական հանցանք։

Կուսակցութիւն XV Համագումարը հաստատել ե
Կենտրոնական Կոմիտեի այս բոլոր վորոշումները՝ ա-
վելացնելով մի շարք նորերը ևս: Այսպես, «գլուղի ա-
ռաւել ունեւոր խավերի աճող յեկամուտները հարկա-
դրելու նպատակով» համագումարը հանձնարարել ե Կեն-
տրոնական Կոմիտեին

«մշակել ավելի լրիւ պրոգրեսսիվ-յեկամտային
հարկադրման անցնելու հարցը»:

Կոլտնտեսութիւններին և սակավագոր տնտե-
սութիւններին գլուղատնտեսական մեքենաներ և գոր-
ծիքներ ձեռք բերելը հեշտացնելու հետ միասին՝ հա-
մագումարն առաջարկել ե մշակիլ նորմաներ, վորոնք
սահմանափակելին կուլակային գլուղացիութիւնը գլու-
ղատնտեսական մեքենաներ հալթալթելը: Համագումարն
առաջարկում ե

«վճռական պայքար մղել կեղծ-ընկերութիւններին
(և ընդհանրապես կեղծ-կոոպերատիւներին) դեմ,
վորոնք սովորաբար ծառայում են կուլակային
տարրերին իբրև սքողում ապորինի միջոցով վար-
կի, հալթալթման և ալլ ամեն տեսակ արտոնու-
թիւններ ստանալու գործում»:

Առաջարկելով հողաշինարարութիւն կիրառման
ժամանակ աջակցել հողոգտագործման անպիսի ձևերի,
վորոնք նպաստեն անհատական տնտեսութիւններին
ավելի արագ կերպով կոլլեկտիվայինի անցնելուն (շե-
ներ, գաղթավայրեր), համագումարն առաջարկել ե սահ-
մանափակել

«առանձին կալվածների և մանավանդ ագարակ-
ների համար հող բաց թողնելու պրակտիկան և
հիմնովին դադարեցնել ալդ ան դեպքերում, յերբ
նպաստում ե կուլակային տարրերի աճումին»:

Յեթե այս բոլորին ավելացնենք նաև համագումարի նպատակադրած միջոցները բատրակության կազմակերպման և շահերի պաշտպանության ուժեղացման վերաբերյալ, այն ժամանակ ամենքի համար պարզ կլինի, թե վորքան անճիշտ, վորքան սուտ են լեզել այն մարդկանց պնդումները, ովքեր մեղադրում եյին կուսակցութիւնը և նրա Կենտրոնական Կոմիտեն կուլակային թեքում ունենալու մեջ, գլուղական չքավորության շահերը մոռանալու մեջ:

Մենք աճել և ամրապնդվել ենք քաղաքականապես և տնտեսապես: Պրոլետարիատի քանակը մեծացել է: Մի շարք քաղաքական ստուգումներ, վոր վերջին տարին տեղի ունեցան (խզումն Անգլիայի հետ, հարձակումը մեր ներկայացուցչութիւնների վրա Չինաստանում, Վոլկովի սպանութիւնը, կապիտալիստական պետութիւնների սպառնալիքը պատերազմական հարձակում գործելու ԽՍՀՄ վրա, Հոկտեմբերյան հեղափոխության տասնամյակի տոնումը), ամբողջ պարզութեամբ ցույց տվին պրոլետարական շարքերի դասակարգային կոնսոլիդացիայի (իմի գումարման) աճումը, քաղաքական ակտիվության և համախմբման աճումը, լայն պրոլետարական մասսաների դեպի իր ավանգարդը—կոմմունիստական կուսակցութիւնը— և բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի մարմինները—խորհուրդները տաժած հավատի աճումը: Սրա հետ միաժամանակ, կոմմունիստական կուսակցության՝ գլուղում վարած լենինյան ուղիղ քաղաքականության շնորհիվ, գլուղատնտեսական արտադրական ուժերի ընդհանուր աճումի հետ միասին, գլուղացիության հիմնական մասսայի տնտեսական աճումի հետ միասին,

մենք ունենք նաև գլուղում քաղաքային արդյունաբերական պրոլետարիատի նեցուկ բատրակութեան և գլուղական չքավորութեան կազմակերպվածութեան աճում, նրա քաղաքական և տնտեսական դրութեան բարձրում: Գլուղի հիմնական մասսան ընթանում և մեր կուսակցութեան, խորհուրդների լեռնից: Բանվորական դասակարգի և գլուղական պրոլետարիատի ու կիսապրոլետարների միութչունը մեր հողագործութեան կենտրոնական դեմքը—միջակ գլուղացիութեան հետ—ամրապնդվում և: Կուլակն ավելի և ավելի լե մեկուսացվում:

«Կուսակցութեան՝ գլուղում վարած քաղաքականութեան ձևով բերած աջողութչունները և սրա հետ կապված նոր ստեղծված դրութչունը պրոլետարիատի կուսակցութեանը թույլ են տալիս՝ տնտեսական մարմինների ամբողջ կարողութչունից ոգտվելով և առաջվա պես գլուղացիութեան չքավոր-միջակ մասսաների վրա հենվելով՝ շարունակել դարգացնել կուլակի վրա գործվող հարձակումը և մի շարք նոր միջոցներ ձևով առնել, վերոնք սահմանափակեն կապիտալիզմի դարգացումը գլուղում և գլուղացիական տնտեսութչունն առաջնորդեն սոցիալիզմի ուղղութչամբ» (կուսակցութեան XV Համագումարի վերոշումը):

Յ Ա Ն Կ

	Եջ
Գյուղի զարգացումն ինչ ուղիով և ընթանում, կապիտալիստական, թե՛ սոցիալիստական .	3
Զբաղորության ազդեցության աճումը, Զբաղոր- ությունը խորհուրդներում	11
Գյուղական չբաղորության ժողովները	17
Զբաղորության խմբերը, Գյուղում կատարվող աշխատանքի բաժինները	26
Սորհրդային տնտեսությունների տրակտորային կոլոննաները, վարձատու կայանները . . .	45
Կոնտրակտացիայի միջոցով գյուղացիական տնտեսության վերակառուցումը	53
Պետական և կոոպերատիվ գյուղատնտեսական ինդուստրիա	61
Գյուղական չբաղորության կոոպերացումը . .	67
«Քաղաքակրթված» կոոպերատորների կադրեր չբաղորներից: Զբաղորների մանուկները և դպրոցները	72
Հենվել արտադրական կոոպերացիայի վրա . .	76
Հողաշինարարութուն	80
Գյուղական չբաղորության վարկավորումը հա- տուկ ֆոնդի գծով	85
Գյուղական չբաղորության վարկավորումը գյու- ղատնտեսական վարկի ընդհանուր սիստեմով	94
Գյուղական չբաղորությանն արտոնություններ տալը և դրանց իրականացումը	101
Կուլակության դեմ մղվող պայքարի լրացուցիչ ուղիներ և մեթոդներ	107

51

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0063456

[3_n-]

4-1-1954-1000

